

ПРОЛЕТАРЫІ УСІХ КРАЁЎ, ЗЛУЧАЙЦЕСЯ !

САВЕЦКАЯ КРАІНА

Меня, Библ. СБН СССР
(Меня)

ТРАВЕНЬ

№ 5

ОРГАН ЦЭНТРАЛЬНАГА БЮРО
КРАЯЗНАЎСТВА ПРЫ
БЕЛАРУСКОЙ
АКАДЭМІІ
НАВУК

1931

СОЦСПАБОРНИЦТВА І ЁДАРНИЦ-
ТВА АДЗІНЫ ПРАВІЛЬНЫ ШЛЯХ
УДЗЕЛУ КРАЯЗНАЎЧЫХ ОРГАЊІ-
ЗАЦЫЙ У СОЦЫЯЛІСТЫЧНЫМ БУ-
ДАЎНІЦТВЕ.

НІВОДНАГА РАЁННАГА БЮРО
КРАЯЗНАЎСТВА ЁНЕ СОЦСПАБОР-
НИЦТВА І ЁДАРНИЦТВА.

30к-3
6502
Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

61/18

САВЕЦКАЯ КРАЇНА

— ШТОМЕСЯЧНЫ ОРГАН —

ЦЭНТРАЛЬНАГА БЮРО КРАЯЗНАЎСТВА

ПРЫ

БЕЛАРУСКОЙ АКАДЭМІІ НАВУК

62949

ГОД ВЫДАНЫЯ ДРУГІ

м а й

№ 5 (7)

МЕНСК — 1931

СВЕТЛАЯ РАДИНА

ЛІТЭРАТУРНА-НАУКОВА СЕРЫЯ

ЛІТЭРАТУРА ПЕЧАТ

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ НАУК

М. МЕНСК

В. В. В.

(7. 3. 34)

Менск, Друкарня Беларускай Акадэміі Навук.

Галоўлітбел № 1156. Тыраж 1300 экз. 5 арк. 12 стар. Заказ. № 661.

ДА МЕСЯЧНІКА ДРУКУ.

20-га мая пачынаецца Ёсебеларускі месячнік друку

Пастанова Сакратарыяту ЦК КП(б)Б ад 3 мая 1931 г.

1. Сакратарыят ЦК КП(б)Б пастанаўляе перанесці сьвяткаваньне па БССР дня друку на 20-га мая, абвясціўшы з 20-га мая па 20 чэрвеня Ёсебеларускі месячнік друку. *Месячніку надаць характар адказнай палітычнай кампаніі, зрабіўшы яго састаўной часткай падрыхтоўкі да Ёсебеларускага зьезду рабселькораў.* Месячнік друку правесці пад знакам яшчэ большага павышэньня ролі партыйна-савецкага друку ў разгорнутым соцыялістычным наступленьні, ліквідацыя кулацтва як класы на базе сучэльнай колектывізацыі, у барацьбе за ленінскую нацыянальную палітыку, супроць вялікадзяржаўнага шовінізму — найбольш небясьпечнага на даным этапе, ні на хвіліну не аслабляючы самай непрымірамай і жорсткай барацьбы з шовінізмамі ўсіх іншых калераў, яшчэ большага павышэньня ролі друку ў барацьбе за генэральную лінію партыі, супроць правага ўхілу — галоўнай небясьпекі данага пэрыяду, „левых“ загібаў і прымірэнцтва да ўхілаў.

Месячнік друку павінен зьявіцца генэральнай опэрацыйнай праверкай таго, наколькі пасьпяхова ўвесь друк змагаецца за выкананьне і перавыкананьне прамфінпляну, за гаспадарчы разрахунак, адзінаначалье, аўладаньня тэхнікай сваёй справы, за ўшчыльненьне тэрмінаў сяўбы, пераход колгасаў на зьдэльшчыну, падрыхтоўку да ўборачнай кампаніі, за ўздым новай магутнай хвалі колгаснага прыліву.

Месячнік друку павінен прайсці пад знакам яшчэ больш настойлівай і шырока разгорнутай барацьбы ўсяго пролетарскага друку за ператварэньне соцыялістычнага спаборніцтва і ўдарніцтва ў штодзённыя мэтоды ўсёй работы па соцыялістычным будаўніцтве, за разгортваньне пролетарскай самакрытыкі і забесьпячэньне яе дзейнасьці. Месячнік друку павінен узмацніць работу газэт па інтэрнацыянальным выхаванні, у прыватнасьці сыстэматычнае асьвятленьне на старонках друку БССР героічнага рэволюцыйнага змагаьня кампартый і рабочых капіталістычных краін (у асаблівасьці Заходняй Беларусі і Польшчы).

Усю работу па месячніку друку трэба арганічна злучыць з узмацненьнем партыйнага кіраўніцтва нізавым друкам і рабселькораўскім рухам і барацьбы за практычнае ажыццяўленьне пастаноў ЦК УсеКП(б) аб перабудове рабселькораўскага руху і аб сельскім, раённым і нізавым друку, у прыватнасьці аб ператварэньні ўдарных брыгад друку ў вядучае зьявішча рабселькораўскага руху.

2. У дзень 5-га мая цэнтральны і раённы друк БССР зьмяшчае матар'ялы, прысьвечаныя гадавіне „Правды“, а 20-га мая выпускаюцца спэцыяльныя нумары газэт, прысьвечаныя месячніку друку.

3. Абавязак цэнтральны гарадзкі і раённы друк, а таксама друкаваньня шматтыражкі забясьпечыць шырокае і сыстэматычнае асьвятленьне як падрыхтоўкі, так і правядзеньня як месячніка друку, так і Ёсебеларускага зьезду рабселькораў.

4. Культпропу ЦК КП(б)Б разаслаць на месцы дырэктыўны ліст аб правядзеньні месячніка друку.

5. Пастанову апублікаваць у друку.

Ліст гаркомам і райкомам КП(б)Б, рэдакцыям цэнтральных, гарадзкіх і раённых газет

З 20-га мая па 20-га чэрвеня па БССР праводзіцца месячнік пролетарскага друку. Асноўныя політычныя ўстаноўкі месячніка даны ў пастанове Сакратарыяту ЦК КП(б)Б, якая надрукавана ў газэце „Звязда“ ад 6 мая.

Для практычнага ажыццяўлення пастановы Сакратарыяту ЦК КП(б)Б неабходна:

а) На адкрытых сходах партыйных ячэек заслухаць: 1) даклад аб пастановах ЦК УсеКП(б) і ЦК КП(б)Б аб перабудове рабселькораўскага руху, аб сельскім, раённым і нізавым друку і аб месячніку друку. Асноўны ўпор ў гэтых дакладах неабходна зрабіць на пытаньні перабудовы рабселькораўскага руху і забесьпячэньні штодзённага конкрэтнага кіраўніцтва ім. 2) Даклад рэдкалегіі насыщенной або шматтыражнай газэты (не даклад аб усёй рабоце, а па адным канкрэтным пытаньні): „Газэта і барацьба за сяўбу, за калектывізацыю і організацыю працы ў колгасах, а таксама работа з селькорамі“ — для вясковых газет і „Барацьба за выкананьне і перавыкананьне прамфінплану, аўладаньне тэхнікай, за адзінаначалье і гаспадарчы разрахунак, а таксама работа з рабкорамі“ (для фабрычна-заводзкіх газет). Даклад рэдкалегіі павінен быць шчыльна ўвязаны з пытаньнямі канкрэтных мерапрыемстваў па падрыхтоўцы да надыходзячага ўсебеларускага зьезду рабселькораў і ў прыватнасьці з папулярызацыяй і забесьпячэньнем практычнага выкананьня тых канкрэтных самаабавязальстваў у галіне друку, якія ўзяты гэтай насыценгазэтай у сувязі з лістом менскіх ударнікаў друку (ліст, надрукаваны ў газэце „Звязда“ ад 6 мая). 3) Даклад упаўнаважнага па друку аб распаўсюджаньні друку на пэўным прадпрыемстве, колгасе і г. д. і аб мерапрыемствах па павялічэньні распаўсюджаньня друку.

б) Правесці праверку выкананьня ўсіх ранейпрынятых ГК, РК і ячэйкамі пастаноў па пытаньнях нізавога друку і рабселькораўскага руху, а таксама таго, як ажыццяўляюцца дырэктывы ЦК УсеКП(б) і ЦК КП(б)Б па друку. Праверку злучыць з опэрацыйнай работай па ажыццяўленьні тых пунктаў пастаноў, якія да гэтага часу ня выкананы.

в) У раёнах і гарадох організаваць агульна-раённыя і гарадзкія тэматычныя конкурсныя выстаўкі насыценных і шматтыражных газет, а таксама тэматычныя кніжныя выстаўкі (літаратура па аўладаньні тэхнікай і г. д.) лепшыя насыценныя газэты трэба прэм'яваць і не пазьней 3 чэрвеня прыслаць у Менск для ўсебеларускай выстаўкі нізавога і раённага друку.

г) Дзень друку па БССР — 20 мая — усе газеты адзначаюць спецыяльнымі нумарамі газет. На працягу месячніка пролетарскага друку — з 20 мая па 20 чэрвеня — неабходна сыстэматычна змяшчаць аддзелы, прысьвечаныя пытанням месячніка, вылучыўшы для выдзялення аддзелу спецыяльнага работніка.

д) Агляды друку павінны з'явіцца суштаўной часткай кожнага нумару цэнтральнай, гарадзкой, раённай і шматтыражнай газеты. Гэтым аглядам Культпроп ЦК КП(б)Б надае важнейшае значэнне ў справе забеспячэння партыйнага кіраўніцтва нізавым друкам і рабселькораўскім рухам. Агляды друку па сваім значэнні павінны прыраўноўвацца да перадавых рэдакцыйных артыкулаў.

ж) Суштаўной часткай месячніка друку павінна з'явіцца работа па ўзмацненні масавай работы вакол яшчэ большага ўзмацнення распаўсюджвання пролетарскай кніжкі як на беларускай мове, гэтак і на мове нацменшасцяй. Адначасова ў часе месячніка неабходна зрабіць праверку зместу бібліотэк, зняўшы ўсю шкодную нацыяналістычную літаратуру.

з) Распачаць вярбоўку лепшых рабселькораў-ударнікаў і непасрэдна партыйных работнікаў у надыходзячыя наборы на газетныя аддзяленні Комвузу імя Леніна, усебеларускай саўпартшколы, усебеларускага політасветнага тэхнікуму.

і) Закончыць і падвесці вынікі масавага агляду-самаправеркі работы нізавога друку, становішча рабселькораўскага руху і парткіраўніцтва ім. Вынікі абавязкова павінны быць абгавораны на бюро ячэек, партколектываў і РК КП(б)Б.

к) Для выбараў дэлегатаў на ўсебеларускі з'езд рабселькораў на больш буйных прадпрыемствах, колгасах, саўгасах, МТС (конкрэтны спіс гэтых пунктаў будзе дадаткова апублікаваны оргкамісіяй па скліканні з'езду) — непасрэдна склікаюцца ўнутрызавадскія, колгасныя і г. д. з'лёты рабселькораў. Іншыя рабселькоры выбіраюць дэлегатаў на агульна-гарадзкіх або раённых з'лётах.

Колькасць выбіраных дэлегатаў і парадак выбараў, аб якім паведамім дадаткова, устанаўляецца оргкамісіяй. З'лёты павінны быць праведзены ў часе паміж 20 мая (для гарадоў) і 30 мая (для сельскіх раёнаў).

Паводле атрыманых ЦК КП(б)Б вестак, у радзе асобных партыйных арганізацый не сконцэнтравана патрэбная ўвага да абвешчанай пастановай Сакратарыяту ЦК КП(б)Б усебеларускай масавай палітычнай кампаніі перавыбараў рэдкалегій насыценных газет.

Перавыбары рэдкалегій павінны забяспечыць ператварэнне брыгад друку ў вядучае звяно рабселькораўскага руху, ўзмацненне ролі рабселькораўскага руху, як актыўнага правадніка генэральнай лініі партыі. Ні ў якім разе нельга забываць аб рабоце з рабселькорамі-адзіночкамі, якіх неабходна ўцягваць ва ўдарныя брыгады друку.

У рэдкалегіі насыценных газет павінны выбірацца лепшыя ўдарнікі, адданыя змагары за ажыццяўленне генэральнай лініі партыі.

Культпроп ЦК КП(б)Б звяртае ўвагу цэнтральных газет і фабрычна-заводскіх шматтыражак БССР на недапушчальна недавальняючае выкананне цэнтральнымі газетамі і шматтыражкамі пастановы ЦК КП(б)Б аб сыстэматычным і шырокім асвятленні на старонках газет масавага агляду-самаправеркі нізавога друку, перавыбараў рэдкалегій і падрыхтоўкі да ўсебеларускага з'езду рабселькораў.

Загадчык Культпропам ЦК КП(б)Б *Чарнушэвіч.*

Загадчык сэктарам друку Культпропу ЦК КП(б)Б *Курцiк.*

Да ўсіх краязнаўчых арганізацый БССР

(Аб ўдзеле ва ўсебеларускім мясячніку друку).

Значэнне партыйна-савецкага друку ў справе паспяховага разгортвання сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне надзвычайна вялікае. Партыйна-савецкі друк — „ня толькі колектыўны прапандыст і агітатар, але і колектыўны арганізатар мас“. Ён папулярызуе паставы партыі і ўраду сярод рабочых і самых шырокіх працоўных мас і арганізуе гэтыя масы для будаўніцтва сацыялізму, вядзе барацьбу за генэральную лінію партыі, за выкананне пяцігодкі ў 4 гады, за выкананне прамфінплану, дапамагае разгортванню і падняццю на вышэйшую ступень сацыялістычных метадаў працы—соцпаборніцава і ўдарніцтва, вядзе бязьлітасную барацьбу з клясамі ворагамі пролетарыату і арганізуе працоўныя масы навокал камуністычнай партыі, якая вядзе гэтыя масы да сацыялізму.

Улічваючы магутную ролю і значэнне ў сацыялістычным будаўніцтве партыйна-савецкага друку, Сакратарыят ЦК КП(б)Б абвясціў з 20-га мая па 20-ае чэрвеня ўсебеларускі мясячнік друку, надаўшы яму „характар адказнай палітычнай кампаніі, зрабіўшы яго суштаўной часткай падрыхтоўкі да ўсебеларускага з'езду рабселькораў“. Мясячнік друку ў БССР павінен быць праведзены „пад знакам яшчэ большага падвышэння ролі партыйна-савецкага друку ў разгорнутым сацыялістычным наступленні, ліквідацыі кулацтва як клясы на базе суцэльнай колектывізацыі, у барацьбе за ленінскую нацыянальную палітыку, супроць вялікадзяржаўнага шовінізму—найбольш небяспечнага на даным этапе, ні на хвіліну не аслабляючы самай непрымірнай і жорсткай барацьбы з шовінізмамі ўсіх іншых колераў яшчэ большага падвышэння ролі друку ў барацьбе за генэральную лінію партыі, супроць правага ўхілу—галоўнай небяспекі данага перыяду, „левых“ загібаў і прымірэнства да ўхілаў“.

Цэнтральнае Бюро Краязнаўства лічыць, што ўсе краязнаўчыя арганізацыі і ўсё краязнаўчы актыў павінны прыняць самы актыўны ўдзел у правядзенні „Мясячніка друку“. Мясячнік друку павінен быць скарыстан усімі краязнаўчымі арганізацыямі для мобілізацыі ўсіх літаратурных сіл краязнаўцаў навокал задач краязнаўчага друку і ўсяго краязнаўчага руху, для высьвятлення сярод рабочых, колгаснікаў і бяднака-серадняцкіх мас сялянства ролі савецкага краязнаўства, як „формы актыўнага ўдзелу ў сацыялістычным будаўніцтве“.

Задача краязнаўцаў у мясячнік друку—выявіць прыродныя багацці нашай краіны саветаў і дапамагчы выкарыстаць нашы багацейшыя рэсурсы для сацыялістычнага будаўніцтва. Толькі пры баявым большавіцкім удзеле краязнаўчых арганізацый у справе вивучэння мясцовых багаццяў краю савецкія і гаспадарчыя арганізацыі змогуць належным чынам развіць тыя тэмпы сацыялістычнага будаўніцтва, якіх патрабуе ад нас пяцігодка. Развіццё краязнаўчага руху павялічвае ролю і значэнне і краязнаўчага друку, які павінен забяспечваць выразнае марксыска-ленінскае кіраўніцтва ўсім краязнаўчым рухам.

У мясячнік друку краязнаўчыя арганізацыі павінны максымальна папулярываць задачы савецкага краязнаўства і краязнаўчага друку, узмацніць і пашырыць краязнаўчыя органы друку і стварыць новыя органы друку, блізкія працоўным масам.

Нам. Старш. ЦБК Ф. П. Садоўскі.

Навуковы сакратар В. Самцэвіч.

Разгарнуць краязнаўчую працу

(З адозвы ЦК УсеКП(б) да культпропаў ЦК нацкомпартий, Обкомаў і Крайкомаў УсеКП(б).

„Дарагія таварышы! На сучасным этапе соцыялістычнай рэканструкцыі з асаблівай вострасьцю высоўваецца неабходнасьць вывучэньня і падліку вытворчых сіл краіны і ўмоў разьвіцьця культуры. Праца гэта ня можа быць выканана аднымі дзяржаўнымі навуковымі ўстановамі, калі да навукова-дасьледчай працы ня будуць працягнуты масы рабочых, сялян і савецкай інтэлігенцыі.

Гэту навуковую працу ў сучасны момант трэба цесна зьвязаць з краязнаўчым рухам—калектыўным усебаковым вывучэньнем свайго раёну, свайго колгасу, прадпрыемства. Краязнаўчы рух, які кіруецца Цэнтральным Бюро Краязнаўства праз рэспубліканскія, абласныя і раённыя бюро краязнаўства, павінен дабіцца цяпер рашучага пералому: ад саматужнай і бяспльнавай, а па зьместу адарванай ад сучаснасьці работы, ён павінен павярнуцца да навукова-дасьледчай працы ў галіне прамысловасьці, сельскай гаспадаркі, скарыстаньня мясцовых крыніц энэргіі, вырашэньня сыравіннай і жывёлагадоўчай праблемы, рацыяналізацыі пушнога і рыбага промыслаў, лесакарыстаньня, новабудовлі (у тым ліку будаўніцтва гарадоў) у сувязі з змаганьнем за новы быт і г. д., да арганізацыі конкурсаў па монаграфічнаму вывучэньню фабрык і заводаў, колгасаў і саўгасаў, па складаньню краязнаўчых падручнікаў, адшуканьню карысных выкапняў, зьбіраньню лекавых расьлін, выяўленьню новых прадметаў экспарту і г. д.

Асаблівае значэньне краязнаўства набывае ў нацыянальных раёнах. Уся краязнаўчая праца можа сапраўды шырока разгарнуцца, калі будзе зьвязана з масамі і будзе састаўной часткай працы па ліквідацыі няпісьменнасьці, усеагульнаму навучаньню, клубнай працы.

Аднак, у адносінах кадраў краязнаўства знаходзіцца ў сучасны момант у вельмі цяжкім становішчы. Кадры старых краязнаўцаў зусім не прыстасаваны да вырашэньня паказаных задач, у многім не разумеюць асаблівасьцяў рэканструкцыйнага пэрыяду. Яны не жадаюць ці ня ўмеюць увязаць сваю працу з задачамі соцыялістычнага будаўніцтва, працуюць ня масавымі, а аматарскімі мэтамі. У паасобных выпадках краязнаўчыя арганізацыі скарыстоўваюць чужыя і варожыя нам элементы, якія пад прыкрыцьцём аполітызму і акадэмічнасьці займаюцца шкодніцтвам.

Такім чынам, задачы разьвіцьця і ажыўленьня савецкай краязнаўчай працы перш за ўсё ўпіраюцца ў задачу краязнаўчых кадраў з рабоча-сялянскага актыву. Гэта задача можа быць паспяхова

вырашана толькі пры ўмове пастаноўкі сапраўднага кіраўніцтва з боку партыйных арганізацый, пачынаючы ад вобласці да нізавых ячэек.

Пагэтану культпроп ЦК УсекП(б) прапануе:

1) пераглядзець склад і ўзмацніць адказнымі партыйнымі таварышамі абласныя і рэспубліканскія бюро краязнаўства.

2) Абавязаць раённыя камітэты садзейнічаць разгортванню раённай краязнаўчай сеткі, аформіць раённыя краязнаўчыя бюро і ўзмацніць іх членамі партыі.

3) Даць дырэктыву нізавым партыйным арганізацыям аб садзейнічанні і кіраўніцтве краязнаўчымі ячэйкамі і гурткамі, заслухоўваючы перыодычна справаздачныя даклады па краязнаўству.

4) Культпропаддзелам актыўна дапамагаць правядзенню краязнаўчых кампаній, у прыватнасці шырокага асвятлення іх ў друку.

5) Даць дырэктыву партарганізацыям аб урэгуляванні партыйнай нагрузкі таварышоў, якія вядуць працу ў краязнаўчых арганізацыях.

В. Самцэвіч.

Па-баявому перабудоваць краязнаўчую працу

(Пытаньні арганізацыі краязнаўчага руху)

1. Краязнаўства на службе контр-рэволюцыйнага нацынал-дэмакратызму.

Савецкая Беларусь разам з усім Савецкім Саюзам уступіла ў пэрыод разгорнутага соцыялістычнага наступленьня па ўсім фронце. Рабочая кляса СССР і БССР пад выпрабаваным кіраўніцтвам ленинскай камуністычнай партыі дасягнула вялізарнейшых посьпехаў у галіне разьвіцьця прамысловасьці і соцыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі. 48,6 проц. бядняцка-серадняцкіх гаспадарак СССР і 24,5 проц. гаспадарак БССР¹⁾ уступілі ў колгасы, пашыраўшы і ўзмацніўшы апору пролетарыяту ў вёсцы. Шмат якія раёны ўжо перайшлі і пераходзяць да сучальнай калектывізацыі, на аснове якой ліквідуецца кулацтва, як клясы.

Вялізарныя дасягненьні ў сельскай гаспадарцы зьявіліся вынікам агульнага ўздыму ўсяе народнае гаспадаркі і вялікіх дасягненьняў буйной соцыялістычнай прамысловасьці. Актыўнасьць рабочай клясы і колгаснікаў і цеснае згуртаваньне ўсёй савецкай грамадзкасьці навокал камуністычнай партыі зьяўляецца рашаючым фактарам далейшага паспяховага разгортваньня соцыялістычнага будаўніцтва, якое адбываецца ва ўмовах абвостранай клясавай барацьбы і супроць якога актыўна змагаецца кулацтва на вёсцы, нэпманскія элемэнты ў горадзе, буржуазная інтэлігенцыя, бюрократы і ўсе контр-рэволюцыйныя сілы, агенты замежных інтэрвэнтаў. Краязнаўства ў мінулым ня было падпарадкавана задачам соцыялістычнага будаўніцтва, а было скарыстана варожымі і шкоднымі пролетарыяту элемэнтамі для барацьбы супроць соцыялізму, супроць дыктатуры пролетарыяту.

Краязнаўства было выкарыстана контр-рэволюцыйным беларускім нацыянал-дэмакратызмам, які імкнуўся да рэстаўрацыі капіталістычнага ладу. Тэорытычна абгрунтоўваліся буржуазныя шляхі разьвіцьця народнай гаспадаркі БССР і практычна насаджаліся ў вялікай колькасьці прышчэпаўскія хутары; вёскі расьсяляліся на дробныя пасёлкі, а на шляху будаўніцтва саўгасаў і колгасаў ставіліся розныя перашкоды. Мала таго, гэтыя гаспадаркі (саўгасы і колгасы), створаныя пад кіраўніцтвам партыі пролетарыятам, батрацтвам і вясковай

¹⁾ Паводле зводкі НКЗ СССР № 12 па становішчы на 1/V. „Правда“, № 123, 1931 году.

беднятой у першыя гады рэвалюцыі, сьвядома падрываліся і развальваліся, а кулацкія гаспадаркі тыпу Мароза папулярызаваліся ў друку, у падручніках, знаходзілі сабе падтрыманьне і абарону ў органах Наркамзему. У краязнаўства зусім ня былі ўцягнуты рабочыя, батрацтва, колгаснікі і бядняцка-серадняцкія масы. На фабрыках і заводах, у колгасах і саўгасах савецкае краязнаўства не папулярызавалася, і там зусім адсутнічалі краязнаўчыя арганізацыі. Краязнаўчыя арганізацыі ў сваёй працы ня былі звязаны з партыйнымі, савецкімі, гаспадарчымі, плянуючымі, профсаюзнымі і інш. дырэктыўнымі і грамадзкімі арганізацыямі. Краязнаўства заставалася ўбаку, не заняла пэўнага вучастку на фронце барацьбы за пяцігодку, за выкананьне прамфінплану.

Партыя і рабочая кляса далі яскравыя і катэгорычныя ўказаньні аб перабудове ўсёй краязнаўчай працы, паставіўшы перад краязнаўствам пэўныя задачы гаспадарчага і культурнага будаўніцтва краіны. У прыватнасьці зусім неабходнай зьяўляецца задача распрацаваць гісторыю Беларусі, яе эканоміку і паставіць вывучэньне гэтых пытаньняў партыйным актывам, шырокімі партыйнымі масамі і беспартыйнымі рабочымі. Дырэктывы партыі і пастановы профсаюзных і інш. арганізацый патрабуюць, *каб краязнаўства было цалкам і поўнасьцю падпарадкавана задачам соцыялістычнага будаўніцтва і служыла інтарэсам дыктатуры пролетарыяту*. Пад такім пунктам гледжаньня павінна быць зьверху да нізу перабудавана ўся краязнаўчая праца.

2. Арганізацыйная перабудова краязнаўчай сеткі

Першапачатковай нізавой краязнаўчай арганізацыяй у нас павінна быць краязнаўчая *ячэйка*, членамі якой могуць быць усе працоўныя, непазбаўленыя выбарчых правоў. Краязнаўчыя ячэйкі арганізуюцца па вытворчаму прынцыпу на фабрыках і заводах, у колгасах і саўгасах, пры коопэрацыйных арганізацыях, пры школах і г. д. Задача кожнай ячэйкі—ўсебаковае вывучэньне сваёй фабрыкі, прадпрыемства і г. д. і прылягаючага раёну (у вузкім сэнсе гэтага слова, з якім прадпрыемства звязана соцыяльна-эканамічнымі сувязямі) у мэтах *скарыстаньня вынікаў дасьледваньня для непасрэднага соцыялістычнага будаўніцтва*. Ячэйка таксама павінна прымаць актыўны ўдзел у соцыялістычным будаўніцтве свайго прадпрыемства на аснове выкананьня плянавых заданьняў мясцовага заводакіраўніцтва, праўленьня колгасу і інш. Ячэйка павінна папулярываць савецкае краязнаўства сярод працоўных мас свайго раёну і ўцягваць іх (рабочых і колгаснікаў у першую чаргу) у вывучэньне сваёй вытворчасці, вытворчых сіл і багацьцяў краю, яго культуры і быту.

У сваёй працы ячэйка можа для выкананьня розных заданьняў падзяляцца на гурткі, групы, брыгады па спэцыяльнасьці. Кіруючым органам ячэйкі зьяўляецца сход, а выканаўчым органам у штотдзённай працы—бюро ячэйкі (у складзе 3—5 чал.). Краязнаўчая ячэйка адрозьніваецца ад былога краязнаўчага гуртка тым, што яна характарызуецца сваёю масавасьцю (гурток меў больш замкнуты характар), сваім вытворчым прынцыпам. Былыя краязнаўчыя гурткі арганізаваліся па тэрыторыяльнаму прынцыпу і ставілі сваёй мэтай „ўсебаковае вывучэньне і дасьледваньне сваёй тэрыторыі ў прыродна-геаграфічных, грамадзка-эканамічных і культура-гістарычных стасунках”.

(у межах, вёскі, мястэчка, сельсавету)¹⁾. Задачы вывучэння фабрыкі, заводу, саўгасу, МТС, колгасу перад гуртком нідзе ня ставілася; праца гуртка зусім ня мела соцыялістычнага зместу і соцыялістычнай накіраванасці. Былы статут гуртка цалкам мог-бы быць прынятым любым краязнаўчым гуртком любой буржуазнай краіны.

Кіруючым органам краязнаўчага руху і ўсёй краязнаўчай працы ў раёне зьяўляецца *раённае бюро краязнаўства*, якое існуе пры РВК і абіраецца ў складзе 9—15 чал. на раённай канфэрэнцыі ўсіх *краязнаўчых ячэек і музэяў* раёну, а таксама прадстаўнікоў іншых грамадзкіх арганізацый. Для кіраўніцтва операцыйнай працай раённае бюро выбірае з свайго складу *прэзідыум* у складзе 3—5 чал. Былыя раённыя і гарадзкія таварыствы краязнаўства, як не адпавядаючыя сучасным запатрабаванням масавай навукова-дасьледчай працы, рэ-арганізуюцца паводле вышэйадзначаных прынцыпаў (краязнаўчыя ячэйкі, сэкцыі пры райбюро). Як краязнаўчыя ячэйкі, так і раённыя бюро краязнаўства ў сваёй працы павінны наладзіць і трымаць самую цесную сувязь з мясцовымі партыйнымі, савецкімі, гаспадарчымі і профсаюзнымі арганізацыямі.

Пры раённым бюро арганізуюцца сэкцыі: для вывучэння прамысловасці, соцыялістычнай сельскай гаспадаркі, вытворчых сіл раёну, культуры і быту, сэкцыя школьнага краязнаўства і інш. Такія-ж сэкцыі існуюць і пры ЦБК, якое зьяўляецца арганізацыйна-мэтодычным цэнтрам краязнаўчага руху ў БССР, які павінен накіроўвацца на вырашэнне канкрэтных задач гаспадарчага і культурнага соцыялістычнага будаўніцтва, асабліва па лініі вывучэння соцыялістычнай прамысловасці і абагуленага сэктару сельскай гаспадаркі.

Апрача сталых сэкцый, пры раённых і цэнтральным бюро краязнаўства могуць утварацца часовыя краязнаўчыя камісіі для выканання паасобных заданняў. Раённыя бюро і ячэйкі краязнаўства павінны звярнуць вялікую ўвагу на арганізацыю на фабрыках і заводах, колгасах і саўгасах краязнаўчых *музэяў*, якія павінны весьці навукова-дасьледчую працу і быць папулярызатарамі, агітатарамі, прапандыстамі і арганізатарамі мас для соцыялістычнага будаўніцтва, а ня складамі музэйных рэдкасцяў, якімі былі музэі да гэтага часу. Раённае бюро краязнаўства павінна накіроўваць і канцэнтравать навукова-дасьледчую працу ня толькі краязнаўчых ячэек, але ў пэўнай ступені і працу іншых дасьледчых арганізацый і ўстаноў у раёне (станцый, лябараторый і інш.), увязваючы і коардынруючы сумесна з плянавай камісіяй дасьледчую працу ўсіх дасьледчых устаноў у раёне на аснове пяцігадовага пляну соцыялістычнага будаўніцтва ў раёне.

3. Зьмест, формы і мэтоды краязнаўчай працы

Конкрэтны зьмест краязнаўчай працы ва ўсіх зьвешнях краязнаўчай сеткі выцякае з мэтавай устаноўкі савецкага краязнаўства—служыць інтарэсам дыктатуры пролетарыату і задачам соцыялістычнага будаўніцтва.

Такія дырэктывы даны краязнаўству з боку ЦК УсеКП(б) ад 13/XI-30 г. і з боку X пленуму ЦБК РСФСР, які адбыўся 25—28 студзеня г. г. ў Маскве.

Сучасныя шпаркія тэмпы нашага соцыялістычнага будаўніцтва патрабуюць *хуткіх тэмпаў* і ў навукова-дасьледчай працы. Адсюль

¹⁾ Гл. § 1 статуту гуртка краязнаўства.

вынікае неабходнасць *колектыўнай* працы ў краязнаўстве (брыгады, групы), як найбольш дасканалай формы масавай даследчай працы. Аднак, высоўваючы на першы плян *колектыўныя* формы працы, мы гэтым самым зусім не зьмяняем ролі і значэння індывідуальнай распрацоўкі паасобных тэм і заданняў.

Соцспаробніцтва і ўдарніцтва зьяўляюцца асноўнымі соцыялістычнымі метадамі працы на фабрыках, заводах, у саўгасах, колгасах і г. д. Нам трэба дамагчыся, каб кожная краязнаўчая арганізацыя неадкладна перавяла ўсю сваю працу на рэйкі соцспаробніцтва і ўдарніцтва.

4. За новыя кадры і марксыцка-ленінскую методолёгію

Выкананьне вялізарных і адказнейшых задач, пастаўленых перад савецкім краязнаўствам наогул і перад кожнай асобнай краязнаўчай арганізацыяй, упіраецца ў падбор людзей, якія-б па-бальшавіцку праводзілі ў жыццё дырэктывы партыі, прымалі актыўны ўдзел у соцыялістычным будаўніцтве і цвёрда стаялі на пазыцыях марксыцка-ленінскай методолёгіі. Аднак, у адносінах кадраў краязнаўства знаходзіцца ў сучасны момант у вельмі цяжкім становішчы. Кадры старых краяведаў зусім не прыстасаваны да вырашэння паказаных задач, а шмат якія з іх не разумеюць асаблівасцяў рэканструкцыйнага перыяду. Шмат якія з іх не жадаюць і ня ўмеюць увязаць сваю працу з задачамі соцыялістычнага будаўніцтва, працуюць ня масавымі, а аматарскімі метадамі. У паасобных выпадках краязнаўчыя арганізацыі скарыстоўваюць чужыя і варожыя нам элементы, якія пад прыкрыццём аполітычнасці і акадэмічнасці займаюцца шкодніцтвам. Такім чынам, задачы развіцця і ажыўлення савецкай краязнаўчай работы перш за ўсё ўпіраюцца ў задачу краязнаўчых кадраў з рабоча-сялянскага актыву. Гэта задача можа быць вырашана толькі пры ўмове пастаноўкі сапраўднага кіраўніцтва з боку партыйных арганізацый". (З ліста ЦК УсеКП(б) да культпропаў).

У сувязі з умацненнем разгорнутага соцыялістычнага наступлення ўзмацнілася і класавая барацьба ў краіне і прыняла жорсткі характар на ідэолёгічным фронце і ў прыватнасці ў краязнаўстве, як на адным з вучасткаў агульнага ідэолёгічнага фронту. „Пранікненне буржуазна-кулацкай ідэолёгіі ў навукова-даследчую і краязнаўчую літаратуру, супраціўленне арганізацыйнай перабудове краязнаўчага руху на пачалах вытворчых ячэек—зьяўляюцца найбольш характэрнымі момантамі класавай барацьбы на фронце соцыялістычнага краязнаўства і патрабуюць рашучага і смелага выяўлення з боку ўсіх краязнаўчых арганізацый і ўпартай барацьбы з ідэолёгічна-чужымі і варожымі элементамі" (з рэзолюцыі X пленуму ЦБК).

Усім краязнаўчым арганізацыям неабходна, па-першае, рашуча ачысціць свае рады ад ідэолёгічна-чужых і класаво-варожых элементаў і, па-другое, максымальна папоўніць краязнаўчыя арганізацыі за кошт рабочага, батрацкага і колгасніцкага актыву, забяспечыўшы належнае кіраўніцтва ўсёй арганізацыйнай і даследчай працай. Раённыя бюро і ЦБК ва ўсю шырыню павінны паставіць пытаньне адносна падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі краязнаўчых кадраў (праз курсы, сямінары, канферэнцыі і г. д.), прычым аўладаньне марксыцка-ленінскай ідэолёгіяй павінна быць адной з цэнтральных задач у падрыхтоўцы краязнаўчых кадраў.

5. За плянавасьць і масавасьць у навукова-дасьледчай працы

Тэмпы соцыялістычнага будаўніцтва ў трэцім, рашаючым годзе пяцігодкі патрабуюць максымальнага выкарыстаньня ўсіх рэсурсаў краіны, максымальнага разгортваньня навукова-дасьледчай працы. А між тым дасьледчая праца краянаўчых арганізацый вельмі слаба разгорнута і не дапамагае ў патрэбнай меры выкананьню плянаў соцыялістычнага будаўніцтва. Такое становішча зусім ненармальна і недапушчальна ў далейшым.

Трэба неадкладна прыступіць да арганізацыі навукова-дасьледчай працы ва ўсіх краянаўчых арганізацыях; кожная краянаўчая ячэйка на фабрыцы павінна ў першую чаргу заняцца вывучэньнем пытаньня рацыяналізацыі вытворчасьці, павышэньня якасьці прадукцыі, памяншэньня браку і г. д.; кожная ячэйка, брыгада ў колгасе — вывучыць пытаньне найлепшай арганізацыі працы ў колгасе, дасьледваць глебы колгасу і іх ўгнаеньне, лепшыя спосабы ўтрыманьня і догляду за жывёлай і інш.; раённыя краянаўчыя бюро павінны наладзіць сыстэматычныя стацыянарныя нагляданьні ў саўгасах, колгасах, на прадпрыемствах, у школах, арганізаваць экспэдыцыі і дасьледваньне прыродных багацьцяў і энэргетычных рэсурсаў свайго раёну, вывучыць яго эканоміку, умовы атрымання найбольшай эфэктыўнасьці ад правядзеньня спэцыялізацыі раёну і паасобных колгасаў і саўгасаў, прычым гэта дасьледчая праца павінна праводзіцца па цвёрдаму пляну, узгоднаму з мясцовымі плянавымі і гаспадарчымі органамі. *Ад бясплянавасьці і саматужніцтва — да сыстэматычнай і плянавай працы.* Кожная краянаўчая арганізацыя павінна прыняць чынны ўдзел у распрацоўцы гаспадарча-вытворчых плянаў і плянаў культурнага будаўніцтва ў сваім раёне, на прадпрыемстве, у колгасе і г. д. Распачатую дасьледчую працу трэба праводзіць да канца, а вывады скарыстаць у практычным будаўніцтве соцыялізму.

Нашы краянаўчыя арганізацыі да апошняга часу стаялі ў большасьці ўбаку ад масавых гаспадарча-політычных кампаній, якія праводзіліся на мясцох (неравыбары саветаў, пасеўныя і ўборачныя кампаніі, арганізацыя колгаснага прыліву, усеагульнае навучаньне, політэхнізацыя школы, двухмесячнік агляду дасягненьняў у соцыялістычным сэктары сельскай гаспадаркі, конкурс на лепшае прадпрыемства і г. д.), а між тым удзел краянаўчых арганізацый у гэтых кампаніях мог бы быць вельмі карысным.

Удзел краянаўчых арганізацый у гэтых кампаніях павінен быць цесна ўвязаны з працай па пашырэньню і ўзмацненьню краянаўчага руху.

А між тым у мінулым годзе, у час вясеньняй пасяўной кампаніі 1930 года краянаўчыя арганізацыі ня ўступілі ў рады байцоў за соцыялістычную перабудову сельскай гаспадаркі. Гэта было зразумела пры кіраўніцтве краянаўствам былым нацдэмаўскім складам ЦБК, але зусім ня мае апраўданьня тое, што і зараз яшчэ шмат якія краянаўчыя арганізацыі стаяць убаку ад вялікіх соцыялістычных зрухаў і грандэзнай соцыялістычнай стройкі, што вельмі шкодна і недапушчальна.

6. Пэрабудова краянаўчай працы ідзе незадавальняюча

Трэба адзначыць, што перабудова краянаўчай працы ў БССР ідзе яўна незадавальняюча. Яскравым прыкладам гэтаму можа служыць праведзеная „крайнаўчая пяцідзёнка“. Згодна дырэктыў ЦК КП(б)Б і ЦБК „крайнаўчая пяцідзёнка“ павінна была палажыць пачатак рашу-

чага пералому ў краязнаўчай працы ў БССР. Ня глядзячы-ж на тое, што на пытанні „краязнаўчай пяцідзёнка“ была заострана ўвага партыйных, профсаюзных, усіх краязнаўчых арганізацый і асьветніцкай масы, партыйнага, савецкага краязнаўчага друку („Звязь“, „Савецкая Беларусь“, „Савецкая краіна“ і інш.), у цэлым шэрагу раёнаў пяцідзёнка яшчэ да гэтага часу зусім не праведзена, не арганізавана ніводнай краязнаўчай ячэйкі ў колгасах і саўгасах. Гэта свядчыць аб няўменні, нежаданні мобілізаваць і арганізаваць працоўныя масы для той масавай даследчай работы, якую яны ўжо фактычна стыхійна вядуць, ня будучы належным чынам арганізаваны для гэтай работы. У некаторых-жа раёнах (Заслаўскі, Пухавіцкі, Чачэрскі, Сьмілавіцкі і інш.) амаль ніякай краязнаўчай працы не вядзецца і па атрыманых з месц вестках там да гэтага часу ня існуе і краязнаўчых арганізацый. Мы маем і такія выпадкі, калі некаторыя краязнаўчыя арганізацыі ўпарта не пераходзяць да новых арганізацыйных форм краязнаўчае працы, захоўваючы старую арганізацыйную структуру (таварыствы, старыя сэкцыі, гурткі). Толькі паасобныя краязнаўчыя арганізацыі наладзілі больш-менш сталую сувязь з мясцовымі партыйнымі, савецкімі, гаспадарчымі і інш. арганізацыямі (Клімавіцкае, Крычаўскае, часткова Смалявіцкае і інш.), большасць-жа арганізацый варыцца ў сваім саку і ня вышла на шлях шырокай грамадзкасці.

Грамадзкія арганізацыі далёка яшчэ не павярнуліся тварам да краязнаўства. У прыватнасці гэта трэба сказаць адносна мясцовых профсаюзаў, хаця яны адны з першых арганізацый павінны былі-б звярнуць сур'ёзную ўвагу на разьвіццё краязнаўчага руху (адпаведныя пастановы УсеЦСПС і ЦСПСБ надрукаваны ў „Савецкай краіне“).

Ня глядзячы на вялізарнейшае і зусім відавочнае значэнне савецкага краязнаўства для політэхнічнай школы ўсіх тыпаў і для політасветных ўстаноў, органы народнай асветы таксама надзвычайна мала ўдзяляюць (а то зусім не ўдзяляюць) увагі краязнаўчай працы ў культурна-асветных установах (школах, хатах-чытальнях, клубах, бібліотэках). Па ўсёй лініі краязнаўчай сеткі амаль нічога ня зроблена ў сэнсе вывучэння краязнаўчага актыву і падрыхтоўкі новых кадраў, у першую чаргу з рабочых і колгаснікаў. Краязнаўчыя арганізацыі ў пераважнай сваёй большасці ня маюць адзінага пляну навукова-даследчай працы, увязанага з плянамі і гаспадарчымі ўстановамі. Сэкцыйная праца не наладжана. Удзел краязнаўчых арганізацый у гаспадарча-політычных кампаніях, як ужо вышэй было адзначана, зусім недастатковы; у гэтых адносінах з боку краязнаўчых арганізацый няма належнай ініцыятывы і ўменьня цесна злучыць працу па разгортваньню краязнаўчага руху з чарговым кампаніямі. Наадварот, выказваюцца думкі права-опартуністычныя па сваёй сутнасці, што чарговыя кампаніі не даюць магчымасці весьці працу па краязнаўству. З такімі думкамі і такімі настроймі трэба весьці рашучую барацьбу; трэба давесці і паказаць, што краязнаўчая праца ёсць састаўная частка ўсяго нашага соцыялістычнага будаўніцтва і што савецкае краязнаўства толькі і можа быць поўнацэнным у сувязі з барацьбой за соцыялізм (а ўсе кампаніі і зьяўляюцца змаганьнем за соцыялізм). У краязнаўчай працы мы яшчэ зусім ня маем сапраўды баявых, бальшавіцкіх тэмпаў працы; соцпаборніцтва і ўдарніцтва зусім не разгорнуты.

Валікім недахопам у працы ЦБК і раённых бюро краязнаўства зьяўляецца недастатковасць канкрэтнага праграма-методычнага кіраўніцтва для масавага краяведа ў яго навукова-даследчай працы. У раёнах амаль зусім не разгорнута выкрыццё контр-рэвалюцыйнай

і шкоднай нацдэмаўскай ідэолёгіі ў мясцовых краязнаўчых выданьнях (а краязнаўчыя выданьні былі ў многіх раёнах), адсутнічае крытыка і барацьба з паасобнымі памылкамі ў краязнаўчай працы на мясцох. Вось галоўнейшыя недахопы ў агульным становішчы на нашым краязнаўчым фронце.

7. Узязь баявыя тэмпы ў перабудове краязнаўчай працы

Вызначаныя вышэй буйнейшыя недахопы трэба неадкладна і па-бальшавіцку ліквідаваць; трэба пад кіраўніцтвам партыйных арганізацый мобілізаваць усю савецкую грамадзкасьць на ліквідацыю тых вялікіх прарываў у краязнаўчай працы (у галіне арганізацыйнай, навукова-дасьледчай, на ідэолёгічным фронце), якія яшчэ не ліквідаваны. Конкрэтна неабходна безадкладна правесці ніжэйпаданае:

1) Неадкладна закончыць праведзеную ўжо ў частцы раёнаў праверку складу членаў усіх краязнаўчых арганізацый з мэтай ачышчэньня іх ад чужых і клясава-варожых элемэнтаў.

2) Рэарганізаваць усю краязнаўчую сетку на аснове максымальнага разгортваньня краязнаўчых ячэек на фабрыках і заводах, у саўгасах і колгасах, пры школах і інш., цесна ўвязваючы разгортваньне краязнаўчага руху з соцыялістычнымі формамі руху прамоўных мас (соцспарбортства, ударніцтва, сустрэчны прамфімплян і інш.), вытворчымі нарадамі на прадпрыемствах, у саўгасах колгасах, сельсаветах; абавязкова ўцягнуць у краязнаўчую працу ўсіх рацыяналізатараў, вынаходцаў, рабселькораў, ударнікаў.

3) Сконцэнтравач увагу ўсіх краязнаўчых арганізацый на вывучэньні асноўных гаспадарчых і культурных праблем, якія пастаўлены XVI зьездам і сьнежанскім пленумам ЦК і ЦКК УсеКП(б), XIII зьездам і студзеньскім пленумам ЦК КП(б)Б, VI зьездам саветаў СССР і X зьездам саветаў БССР. Асабліваю ўвагу трэба звярнуць на вывучэньне пытаньняў энэргетыкі, карысных выкапняў, сьцэльнай калектывізацыі і рабочага забясьпечаньня. Самую сур'ёзную ўвагу трэба звярнуць на арганізацыю вывучэньня і садзейнічаньня з боку ўсіх краязнаўчых арганізацый абароназдольнасьці нашай краіны¹⁾ і ўцягненьне ў краязнаўчую працу чырвонай арміі. Зусім зразумела, што пытаньні культурнай рэволюцыі і новага быту таксама павінны знайсці належнае месца ў краязнаўчай працы. Краязнаўчай працай неабходна ахапіць аб'екты, непасрэдна звязаныя з нашым соцыялістычным будаўніцтвам і выпрацаваць адзіны плян навукова-дасьледчай працы ў кожным раёне і для ўсёй БССР.

4) На працягу бліжэйшага часу выявіць варожую ідэолёгію ў краязнаўчым руху, а таксама і паасобныя памылкі ў краязнаўчай працы, шырока мобілізаваўшы навокал гэтых пытаньняў рабочыя, батрацкія і колгасьніцкія масы, кожнае раённае краязнаўчае бюро павінна арганізаваць грамадзкі прагляд усёй выпушчанай у раёнах краязнаўчай літэратуры.

5) Устаноўчы цесную сувязь краязнаўчых ячэек і бюро з ячэйкамі ваяўнічых бязбожнікаў у мэтах вывучэньня антырэлігійнага руху, мэтодаў і практыкі контр-рэвол. барацьбы розных рэлігійных аб'яднаньняў царкоўнікаў і сэктантаў ва ўмовах разгорнутага соцыялістычнага наступленьня для пасьпяховай барацьбы на антырэлігійным фронце.

¹⁾ У прыватнасьці на збор сродкаў на самалёт „Краевед“ (гл. „Савецкую Краіну“ № 4).

6) Шырэй разгарнуць працу ў галіне школьнага краязнаўства, у сувязі з політэхнізацыяй школы, у мэтах падрыхтоўкі новых кадраў для краязнаўства і соцыялістычнага будаўніцтва.

7) Організаваць сыстэматычны і актыўны ўдзел ва ўсіх важнейшых гаспадарча-політычных кампаніях, якія праводзяцца партыяй і саветскай уладай.

8) Перабудаваць краязнаўчыя музэі на марксыска-ленінскай аснове з тым, каб яны былі папулярызатарамі, агітатарамі мас і актыўнымі ўдзельнікамі ў соцыялістычным будаўніцтве.

9) Організаваць рабочы і колгасны актыў, наладзіць падрыхтоўку і перападрыхтоўку краязнаўчых кадраў, выявіць лепшы ў гэтым напрамку вопыт перадавых арганізацый і пашырыць яго сярод астатніх арганізацый.

Вялізарны размах соцыялістычнага руху на фабрыках і заводах, у саўгасах і колгасах стварае спрыяючыя ўмовы для таго, каб паспяхова разгарнуць і краязнаўчы рух. Трэба толькі пакончыць з політычнай недаацэнкай гэтага руху ў справе соцыялістычнага будаўніцтва, з дэмабілізацыйнымі настроямі ў частцы краязнаўчых арганізацый і, пад кіраўніцтвам партыйных арганізацый, зрабіць гэты рух масавым рухам, справай саміх рабочых і колгасніцкіх мас, будаўнікоў соцыялізму.

Соцыяльна-клясавы змест і мэты б. інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“ пры НДІ сельскай гаспадаркі.

У задачу гэтага артыкулу ўваходзіць азнаямленьне працоўных мас са шкоднай дзейнасьцю такой арганізацыі як „Інстытут сялян-дасьледчыкаў“, якая (арганізацыя) існавала пры НДІ сельскай і лясной гаспадаркі і была пабудавана па прынцыпу краязнаўчай арганізацыі. Годам арганізацыі „Інстытуту сялян-дасьледчыкаў“ трэба лічыць 1927 г., калі „было арганізавана бюро сялян дасьледчыкаў“. (З справаздачы БНДІ: 1-ы год працы, 1927, стар. 159).

У гэты пэрыод, як піша Чуйко ў справаздачы, БНДІ ўсклаў на бюро сялян-дасьледчыкаў „ідэёвае, навуковае і арганізацыйнае кіраўніцтва па інстытуту сялян-дасьледчыкаў“ (Справаздача стар. 112). Гэтым бюро непасрэдна кіравалі Чуйко і Русецкі.

У сваім артыкуле „Да мэтодыкі працы Інстытуту сялян-дасьледчыкаў у БССР“ (сельская і лясная гаспадарка, 1927, № 1) Чуйко піша: „Інстытут сялян-дасьледчыкаў, які арганізуецца ў БССР, ёсьць арганізацыя новая і ў такой форме, у якой яна арганізуецца ў БССР, пакуль што мы не сустракаем нідзе, і можна лічыць, што гэта ёсьць дасягненьне БССР. Арганізацыйную структуру і мэтад сваёй працы Інстытут сялян-дасьледчыкаў павінен выпрацаваць сам, бо гатовага нічога няма“ (стар. 18). І тут-жа Чуйко раіць выкарыстаць практыку працы ў гэтым напрамку Ціміразеўскай с.-г. Акадэміі, дзе, паводле яго слоў, гэтая праца „на працягу 7 гадоў выкрышталізавалася ў добрую сыстэму, звязаную супольнасьцю ідэі і задач“, і дзе ў правядзеньні гэтай працы „агульнае, ідэёвае кіраўніцтва дае профэсар Даярэнка“. З аднаго таго, што ў аснову працы з „сялянамі-дасьледчыкамі“ былі пакладзены ідэі такога махровага контррэволюцыянера, як профэсар Даярэнка, дастойным вучнем якога зьяўляецца Чуйко, можна ўявіць сабе клясавую сутнасьць гэтай працы. Але лепш за ўсё аб гэтым гаворыць сам Чуйко. Мы ўжо ведаем, што ўся ранейшая праца НДІ была накіравана нацэлямі на капіталістычнае разьвіцьцё сельскай гаспадаркі. Бюро „сялян-дасьледчыкаў“ непасрэдна рабіла справу разьвіцьця, капіталізму ў сельскай гаспадарцы. Бюро „сялян-дасьледчыкаў“ зьяўлялася арганам НДІ, які выконваў соцыяльны заказ кулака ў дасьледчай справе.

Інстытут „сялян-дасьледчыкаў“, паводле слоў Чуйко, зьяўляўся арганізацыяй „шырокіх мас сялянства для колектыўнай, (?) разам з дасьледчымі станцыямі і агрономіяй, дасьледчай працы ў сялянскай гаспадарцы БССР, накіраванай на ўздым гэтай гаспадаркі“. Пры гэтым асабліва падкрэсьлівалася, што інстытут яднае „перадавых сялян“, што гэта арганізацыя заснаваная выключна „на актыўнасьці і самадзейнасьці саміх сялян“ (З справаздачы за першы год, стар. 112; вынікі

бюро 1927 г., стар. 62 і сельская і лясная гаспадарка за 1928 г. № 5-6, стар. 158). Для замазвання соцыяльнага твару „сялян-дасьледчыкаў“ Чуйко ўжывае розныя спосабы, называючы іх „масы сялян-дасьледчыкаў“, або „культурныя гаспадары“, а то і проста масы сялянства. Так, ён піша, што: „для высвятленьня твару сялян-дасьледчыкаў і арганізацыйнага стану іх гаспадарак, на кожнага з іх запаўняецца спецыяльная анкета“. (Справаздача бюро за 1927 г., стар. 10). Гэта вытрымка вельмі цікава, бо ў ёй ні слова аб соцыяльным стане дасьледчыка. Тут-жа трэба адзначыць, што пры залічэнні ў Інстытут „сялян-дасьледчыкаў“ бюро высунула такія прынцыпы: соцыяльна-эканомічны, „зацікаўленасць“ і „выкананьне сваіх абавязкаў“. Пры гэтым, „соцыяльна-эканомічны прынцып“ ні ў якім разе не азначаў сабою забароны ўступленьню ў інстытут кулакоў, „больш заможныя (слова „кулак“ ня ўжывалася ў бюро) сяляне-дасьледчыкі могуць быць залічаны ў Інстытут сялян дасьледчыкаў, але (?) па асобай умове з кожным. Навуковае кіраўніцтва ім будзе дана нароўні з іншымі“. (Справаздача бюро за 1927 г., стар. 6). Астатнія-ж прынцыпы толькі спрыялі адсеву беднаты, бо якраз карысьць ад залічэння ў інстытут мелі кулакі. Склад інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“ узрастаў наступным чынам: сакавік 1927 году — 63, студзень 1928 г. — 474, з якіх сялян-адзіночак было 89, 4⁰%. З апошніх 22,8⁰% мелі зямлі звыш 6 дзесяцін; 51,2 проц. — 6—12 дзесяцін; 15,9⁰% — 12—20 дзесяцін, і 10,1⁰% — звыш 20 дзесяцін; 80,4⁰% — мелі па двое і больш коняў; 52,9⁰% — мелі складаныя машыны; 68⁰% мелі шматпольныя севазвароты; 80⁰% мелі хутарскую, адрубную і пасялковую форму землекарыстання; 98,4⁰% былі пісьменнымі і, нарэшце, шмат з іх мелі даваенны стаж „дасьледчыкаў“ і зьяўляліся, паводле слоў самаго Чуйко, „галоўным чынам прадстаўнікамі заможных груп.“ (3 справаздачы за першы год працы, старонка 115). Якія-ж вывады робіць Чуйко з свайго „навуковага аналізу твару сялян-дасьледчыкаў“? Вывады наступныя:

- 1) „Як відаць з прыведзеных лічбаў, — піша Чуйко, — большасць сялян-дасьледчыкаў зьяўляецца хутаранамі, што ня зусім спрыяе пашырэнню вынікаў на акружаючае насельніцтва“.
- 2) „Сяляне-дасьледчыкі ў большасці скончылі народную школу, і нават ёсьць са спецыяльна сельска-гаспадарчаю і вышэйшаю адукацыяй. Няпісьменных вельмі мала — толькі 1,6⁰%, так што і па свайму культурнаму роўню „сяляне-дасьледчыкі“ пры належнай дапамозе і сталым кіраўніцтве могуць весці дасьледчую працу“. (Вынікі бюро за 1927 год, стар. 15-16).

Вынікі гавораць самі за сябе. Чуйко поўнасьцю задаволены вынікамі свайго дзейнасьці і толькі адчувае нейкую няёмкасьць „наогул“, бо кідаецца ў вочы колькасьць хутаран ў складзе „дасьледчыкаў“.

Нарэшце, кулацкі ідэолёг Чуйко не застаецца ў даўгу і перад прышчэпаўскай політыкай: ён адзначае, што такія дасягненні атрыманы бюро сялян-дасьледчыкаў у выніку таго комплексу мерапрыемстваў, „якія спрыяюць працы і росту сельскай (чытай кулацкай) гаспадаркі“. (Вынікі Бюро за 27 г., старонка 17). Контр-рэволюцыйнэры Прышчэпаў і Гарэцкі ў сваю чаргу адзначаюць, што бюро „сялян-дасьледчыкаў“ сябе апраўдала, што „вынікі працы за першы арганізацыйны год былі здавальняючымі“, (Справаздача за першы год працы, старонка 18), што „за кароткі час працы можна ўбачыць, як уздымаецца актыўнасьць сялянства“ (Справаздача бюро за 1927 г., стар. 3).

Гэтая армія кулакоў, аб'яднаных пад маркаю „сялян-дасьледчыкаў“, называлася па Чуйко „вытворчай школай, дзе павінны выхоў-

вацца культурныя гаспадары“ (справаздача бюро за 1927 г., стар. 8), а іх гаспадаркі мелася на ўвазе перабудоваць так, каб яны маглі „служыць прыкладам, узорам, для ўсёй іншай масы адсталых сялянскіх гаспадарак“. (Справаздача бюро за 1927 г., старонка 61). Такая сутнасьць і мэты Інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“.

Пры гэтым нацэмы настойліва падкрэсьлівалі, што інстытут сялян-дасьледчыкаў узьнік „выключна“ па ініцыятыве саміх „сялян-дасьледчыкаў“; усе-ж савецкія, партыйныя і грамадзкія арганізацыі сталі пры гэтай арганізацыі ўбаку, або актыўна на ёй перашкаджалі.

Нацэмы ў асобе Гарэцкага і Чуйко заяўлялі, што „цэнтральнай фігурай у інстытуце сялян-дасьледчыкаў павінен быць агроном“ (дасьледчая справа, стар. 30), а структуру інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“ арганізоўвалі па форме: „нізавая ячэйка сялян-дасьледчыкаў у кожным адміністрацыйным раёне на чале з раённым агрономам“, гэтыя ячэйкі групаваліся навакол дасьледчых станцый і, нарэшце, „ва ўсебеларускім маштабе“ яны складалі масавую арганізацыю—Інстытут „сялян-дасьледчыкаў“ з цэнтральным органам—Бюро „сялян-дасьледчыкаў“ (там-жа, старонка 36). Як бачым, складалася даволі стройная кулацкая арганізацыя, якая арганізацыйна вельмі ўдала была пабудавана: з ячэйкамі, цэнтральным органам і г. д. Гэтая арганізацыя, паводле слоў Чуйко, апрача пастаноўкі дасьледчай справы, праводзіла канфэрэнцыі „сялян-дасьледчыкаў“, ставіла даклады, лекцыі і г. д. „На канфэрэнцыях сяляне прымалі вельмі актыўны ўдзел“... (Справаздача за першы год, старон. 117). А яшчэ больш выразна аб гэтым зазначае контр-рэволюцыянер Скандракоў: „Каб замацаваць,—піша ён,—добры пачатак працы інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“, і паглыбіць культурную рэволюцыю сялянскай гаспадаркі, аддзел агульнага земляробства прымаў актыўны ўдзел у трох вясковых выстаўках (Каралёва, Леніна, і Любіш), а таксама дэманстраваў працы Б. Д. А.“ (справаздача бюро за 1927 г., стар. 87). Зарадку (ня толькі спецыяльную, але трэба думаць, і політычную) на такіх канфэрэнцыях кулаком-дасьледчыкам давалі Гарэцкі, Прышчэпаў, Чуйко і інш. Гэта мы можам праілюстраваць прыкладам аднае з падобных канфэрэнцый, якая была праведзена ў 1928 годзе пры Менскай дасьледчай станцыі і якая апісваецца ў выніках работы інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“ за 1928 год.

На гэтай канфэрэнцыі ў прысутнасьці 120 асоб былі заслуханы даклады: Прышчэлава, Гарэцкага, Саўкіна, Чуйко і інш. Канфэрэнцыя зазначыла, што „сяляне-дасьледчыкі“ шчыра бяруцца за досьледы ў сваёй гаспадарцы, верачы ім, як адзінаму правільнаму метадзе паляпшаньня гаспадаркі“ (старонка 47).

Гарэцкі, разглядаючы ў сваёй справаздачы за 1928 год працу бюро „сялян-дасьледчыкаў“, цалкам задаволены ёю і, адзначаючы, што НДІ наогул працаваў у гэтым годзе над выкананьнем „тых арганізацыйных заданьняў, якія былі вызначаны ўжо ў мінулым годзе“ (справаздача за другі год, стар. 1), адначасова падкрэсьлівае, што „бюро сялян-дасьледчыкаў значна пашырыла абсяг сваёй дзейнасьці“ (там-жа, стар. 8); што яно надало ўсёй працы з сялянамі-дасьледчыкамі пэўны арганізаваны характар“ (там-жа, стар. 15).

Захапляючыся вынікамі работы бюро, нацэма Гарэцкі дае ім такое заданьне: „трэба ўсямерна павялічваць лік „сялян-дасьледчыкаў“, давеўшы яго ў ідэале да 2% усіх сялянскіх гаспадарак БССР (дацкая норма), гэта значыць да 16.000 гаспадарак, да 150 гаспа-

дарак на адзін агрономічны раён". (Дасьледчая справа, стар. 29). А Чуйко ў сваю чаргу дадае: „апрача гэтага, бюро мяркуе правесці масавае дасьледваньне гаспадарак „сялян-дасьледчыкаў“ з мэтай накіраваньня іх на больш правільны (?) шлях разьвіцьця і выяўленьня ўсяго таго лепшага, што ў іх маецца, каб пашырыць гэта на ўсю масу сялянскіх гаспадарак". (Справаздача за другі год працы, стар. 210). У сваёй справаздачы ад імя бюро „сялян-дасьледчыкаў“ за 1928 год Чуйко ні словам не абмовіўся аб соцыяльным складзе „сялян-дасьледчыкаў“. Ён толькі захапляецца тым, што ў „яго палку прыбыла“, „што ідэя сялянскага досьледу захапіла сабою шырокія колы сялянства“ і г. д. (другі год працы, стар. 160). Вынік з усяго адзін. Чуйко—сьвядомы ідэолёг кулацтва, сьвядомы арганізатар кулацкіх „мас“, арганізатар кулацкай грамадзкасьці. Цікава, як кулацкі правадыр Чуйко рэагаваў на паднятую ў свой час кампартыяй і савецкаю ўладаю кампанію па павышэньню ўраджайнасьці Ён напісаў па гэтаму пытаньню артыкул на тэму „Сялянскі досьлед—налепшы шлях да падвойнай ураджайнасьці“. У гэтым артыкуле Чуйко ставіць вырашэньне пытаньня ўраджайнасьці ў залежнасьці ад капіталістычнага разьвіцьця вёскі і праводзіць такую думку, што пастаноўкай гэтага пытаньня, савецкая ўлада нічога новага ня ўносіць, а толькі ўлічвае тое, што даўно ўжо рабіў Чуйко з сваімі кулакамі-дасьледчыкамі... „Само па сабе,—кажа ён,—пытаньне павышэньня ўраджайнасьці не зьяўляецца новым. Цэлымі стагодзьдзямі рад навуковых дасьледчых устаноў, буйныя колектывы (?) спэцыялістаў-агрономаў і самі сяляне працуюць над гэтым пытаньнем. У працы іх маецца шмат вялікіх дасягненьняў" (сельская і лясная гаспарарка за 1928 год, № 5-6, стар. 155). Кепска, па Чуйко, толькі тое, што гэтых дасягненьняў савецкая ўлада дагэтуль ня ўлічвала, што „пытаньне ўраджайнасьці да гэтага часу ня ставілася, як шырокая праблема для ўсёй масы сялянскіх гаспадарак" і таму дасягненьні дасьледчых станцыяў, пакуль-што яшчэ часткова, выкарысталі толькі пачобныя сяляне—„сяляне-дасьледчыкі“, як больш ініцыятыўныя сяляне, стаўшыя на шлях навуковага абгрунтаваньня сваіх гаспадарчых мерапрыемстваў“.

У 1929 годзе Чуйко выдае „популярную“ брошуру для „сялян“ пад назваю: „Вынікі сялянскіх досьледаў над мінеральнымі ўгнаеньнямі“, дзе вызначаныя раней кулацкія ідэі папулярызуюцца на простае сялянскае мове. Брошура мае прадмову Прышчэпава і ў якасьці дадатку ўжо вядомае палажэньне аб інстытуце сялян-дасьледчыкаў,—гэты статут кулацкай арганізацыі, выпрацаваны Чуйко. Але кніжка яшчэ ня была выдадзена, як актыўнасьцю пролетарскіх і працоўных мас, накіраванай на разгортваньне соцыялістычнае будаўніцтва, была ўскрыта Прышчэпаўшчына. Чуйко не здаецца. Ён вырывае з сваёй брошуры прадмову Прышчэпава і палажэньне, а кніжка ўсё-ж пускаецца ў масы. Кніжка паспела амаль поўнасьцю разыйсьціся, пакуль шкоднасьць яе была ўскрыта поўнасьцю.

Ужо ў 1930 г. Чуйко выдае кнігу пад рэдакцыяй профэсара Віннэра: „Вынікі масавых досьледаў з угнаеньнямі на БССР“. Пачынаючы з загалоўку да апошняй старонкі гэтай працы, Чуйко ў замаस्कаванай форме праводзіць варожую кулацкую ідэолёгію. „У задачы данай работы,—кажа Чуйко,—уваходзіла падагуліць вынікі масавых досьледаў толькі па пытаньнях угнаеньня глебы. Прычым у гэтай рабоце падагулены вынікі досьледаў, якія праводзіліся на мінеральных глебах. Вынікі-ж досьледаў па пытаньнях угнаеньня тарфяных глеб,

а таксама вынікі досьледаў па ўсіх астатніх разьдзелах праграмы, могуць зьяўляцца тэмаю для самастойных работ, бо матар'ялаў для гэтага ёсьць дастаткова“ (старонка 2). Досьледы, як бачыце, тыя-ж самыя, а зьменены толькі назвы з „сялянскіх“ на „масавыя“. Чуйко лічыць, што даволі і такой фальсыфікацыі, каб абыйсьці сваіх чытачоў. Больш таго, у падставу сваёй працы ён кладзе ў асноўным друкаваньня справаздачы былога бюро „сялян-дасьледчыкаў“, так што фактычна ён перавыдае свае забароненыя працы, надаючы ім, як ужо зазначалася, больш замаскаваную форму. Па-ранейшаму, Чуйко лічыць заслугаю НДІ тое, што ён разгарнуў „масавыя досьледы“ ў галіне сельскай гаспадаркі“, бо гэтымі досьледамі ўпяршыню „была распачата навукова-дасьледчая работа па сельскай гаспадарцы непасрэдна на вытворчасьці“ (стар. 3). Займаецца Чуйко і „самакрытыкай“, характар якой можна бачыць з наступнага. Адзначыўшы, „што ў справе арганізацыі і правядзеньня масавых досьледаў былі зроблены політычныя памылкі“, якія заключаюцца ў тым, „што ў першыя гады работы зусім недастаткова зварачалася ўвага на правядзеньне масавых досьледаў у сацыялістычным сэктары; што гэтым была „паўторана памылка ўсёй навукова-дасьледчай справы па сельскай гаспадарцы, якая да самага апошняга часу арыентавалася на дробную-індывідуальную сялянскую гаспадарку“; што „НКЗ разам з НДІ імя Леніна выдалі палажэньне аб інстытуце „сялян-дасьледчыкаў“... з няправільнай, праваoportуністычнай устаноўкай“, што давала магчымасьць у склад дасьледнікаў пралазіць кулацкаму элементу“, — Чуйко заяўляе, што „зробленыя памылкі зараз усімі (?) ўсьведомлены, катэгорычна асуджаны і выпраўляюцца“ (?!) (стар. 4-5). Як бачым, уся контр-рэвалюцыйная сыстэма нацыянал-дэмакратызму, якая адбівалася ў працы з „сялянамі-дасьледчыкамі“, зьведзена да „памылак“, да таго, што гэтыя „памылкі“ мелі месца толькі ў „першыя гады“, што ў апошнія гады толькі „недастатковая ўвага была адведзена сацыялістычнаму сэктару“; што бюро „сялян-дасьледчыкаў“ толькі „паўтарыла“ агульныя „памылкі“ ў дасьледчай справе, а памылкі дасьледчай справы зьведзены да „няправільных праваoportуністычных устаноўак“. Контр-рэвалюцыйным нацыянал-дэмакратызмам, па Чуйко, тут нават і ня пахне. Нарэшце, уласныя памылкі зводзяцца па сутнасьці да тых умоў, якія былі раней да палажэньня, якое было выдана „НКЗ разам з НДІ“ (як-быццам у складаньні гэтага палажэньня Чуйко ня прымаў удзелу), так што „ў адзначаных памылках, — кажа Чуйко, — ёсьць, бязумоўна, і мая віна, паколькі мне даводзілася працаваць у гэтай галіне“ (стар. 5-я).

На гэтым Чуйко ня спыняецца і праз некалькі старонак проста заяўляе, што „праграма масавых досьледаў грунтавалася на асноўных задачах сацыялістычнага будаўніцтва ў галіне сельскай гаспадаркі“ (стар. 11) і што, ня гледзячы на тое, што ўмовы працы з сялянамі-дасьледчыкамі былі даволі „няспрыячымі“, яму „ўсё-ж такі за мінулыя тры гады ўдалося правесці значную колькасьць досьледаў“ (стар. 12); што гэтыя досьледы „праведзены зусім здавальняюча, а іх масавасьць зьяўляецца гарантыяй правільнасьці... вынікаў“. (стар. 16).

Мы далёка не пералічылі ўсіх варажых „навуковых“ пэрлаў і яўных падтасовак Чуйко. Але сутнасьць іх адна—гэта папулярызаваньне яўна-кулацкай ідэолёгіі, адурачваньне чытача праз розныя выкрутасы, якія затушоўваюць контр-рэвалюцыйную сутнасьць нацдэмаўшчыны ў аграрным пытаньні, даволі важнаю часткаю якой зьяўлялася праца з „сялянамі-дасьледчыкамі“, якая праводзілася пад непасрэдным „ідэолёгічным навуковым і арганізацыйным кіраўніцтвам“ Чуйко.

Казацка-сялянскія войны на Беларусі ў XVII стал. у характарыстыцы акад. М. Грушэўскага.

Гісторыя Беларусі ў яе цяперашняй апрацоўцы мае надта многа недахопаў. Калі мы зьвернем увагу на дарэволюцыйную расійскую ці польскую гісторыяграфію і на тыя яе працы, што датычацца так званай „літоўска-рускай“, ці „заходня-рускай“ гісторыі, дык мы ўбачым, што найлепш апрацаван пэрыод разьвіцьця фэўдальных адносін, т. зв. вялікага княства Літоўскага. Пры гэтым мы найбольш працамаем з галіны політычнай гісторыі ці з галіны дзяржаўна-праўных адносін. Тлумачыць гэта прыходзіцца перш-на-перш, агульна-клясавымі пазыцыямі адпаведных гісторыкаў і той політычнай барацьбой за Беларусь у XIX ст., калі адпаведныя дасьледваньні, якія даводзілі або „искони русский“ або цалкам польскі характар вялікага княства Літоўскага, служылі адным з відаў зброі ў змаганьні расійскага і польскага вялікага землеўладаньня, расійскага і польскага прамысловых капіталаў.

Гісторыкі буржуазнай і буржуазна-вялікадзяржаўніцкай гісторыяграфіі таго часу менш за ўсё цікавіліся гісторыяй клясавай барацьбы на Беларусі.

З апошнім, сапраўды, справа была кепская. Гісторыя Беларусі ў яе дакастрычніцкія часы падавалася, як гісторыя народу, які, праўда, знаў соцыяльныя разгрупаваньні, але які ня знаў клясавага змаганьня. Малюнак амаль не зьмяніўся і па сёнешні дзень, бо група гістарычнай клясы Інбелкульту і стары інстытут гісторыі БАН—над гісторыяй клясавай барацьбы амаль што не працавалі.

А тым часам цікава прасачыць адносіны паміж клясавымі групоўкамі ў розныя фазы гістарычнага працэсу Беларусі і іх клясавым змаганьнем у той час. Устаноўку на аднароднасьць беларускай нацыі трэба рашуча адкінуць. Мы ведаем цяпер, што за гэтай устаноўкай стаялі політычныя тэндэнцыі беларускага нацыянал-дэмакратызму. Нам трэба большую ўвагу звярнуць на тыя пэрыоды, якія раскрывалі малюнак клясавага змаганьня, даючы гэтым расстаноўку клясавых сіл у далёка неаднароднай беларускай нацыі.

Адным з гэтых пэрыодаў ёсьць пэрыод сялянскіх паўстанняў на Беларусі ў часы Хмяльніччыны на Украіне. Гэты час амаль зусім не ахарактарызаваны. А тым часам мы цяпер, як гэта робіць, скажам, сучасная расійская марксыцка-ленінская гісторыяграфія, якая ў апошні час дае цэлы шэраг работ пра сялянскі рух і паўстаньні падчас фэў-

дальнай грамадзкай формацыі,—ня можам ім ня цікавіцца. Мы ня можам забыць слоў Энгельса пра сялянскія войны XVI ст. ў Германіі: „З таго часу прайшло тры стагоддзі, і шмат што змянілася; і ўсё-ж сялянская вайна зусім не такая далёкая ад сучаснай барацьбы, і праціўнікі, з якімі прыходзіцца змагацца, большаю часткай засталіся тымі самымі. Тыя клясы і часткі клясаў, якія ўсюды здраджвалі рэвалюцыі ў 1848 г. і 1849 г., мы спатыкаем як здраднікаў ужо ў 1525 г., хоць і на ніжэйшай ступені развіцця“. Ад таго часу, калі Энгельс пісаў гэтыя радкі, прайшло каля 80 гадоў, і зноў шмат што змянілася; нам амаль ня прыходзіцца гаварыць пра тыя клясы і часткі клясаў, якія здраджвалі сялянскім паўстанням на Беларусі і ў XVII ст.; але нельга сказаць, што яны зусім зышлі з арэны беларускай гісторыі. Вось-жа на тэрыторыі Заходняй Беларусі рэшткі феўдальных клясаў—яшчэ дзейны фактар гістарычнага працэсу і клясавай барацьбы.

Апошняя вялікая кніга акад. М. С. Грушэўскага „Гісторыя Украіны-Русі“—частка 2-я, IX-га тому—гаворыць пра 1653—1657 гады ў гісторыі Украіны. Кніга гэтая мела быць вельмі цікавай і для беларускай гісторыі, затым што яна гаворыць пра падзеі гэтых-жа часоў на Беларусі, паколькі ў іх значны ўдзель прымала украінскае казацтва.

Перад тым, як гаварыць пра малюнак і характарыстыку гэтых падзей у М. Грушэўскага, трэба два словы сказаць пра агульны характар гэтай кнігі, хоць пры гэтым я тут-жа адзначаю, што яе агульная ацэнка не ўваходзіць у заданьне маёй заўвагі. Вялікі том М. Грушэўскага амаль выключна прысьвечаны ваеннай і політычнай гісторыі гэтага часу, прычым і політычная гісторыя ўзята перад усім у аспэкце дыплёматычных зносін і адносін. Агульнай характарыстыцы рэвалюцыйнага часу сялянска-казацкай вайны на Украіне прысьвечана можа толькі дваццатая частка кнігі. Пры гэтым і тут галоўна ўвага аддаецца асабістай характарыстыцы правадыроў Хмяльніччыны. Эканамічная характарыстыка Украіны тых часоў у кнізе амаль зусім адсутнічае, і малюнку клясавых змаганьняў амаль не дано. Для чытача нашага часу—я дазволю сабе вобразнае параўнаньне—кніга гэта сваёй формай і зьместам нагадвае старамодную рэч, на аправу якой патрачана шмат матар’ялу і шмат працы, але якая мала гармонуе з стылем нашага часу, з яго шырокімі размахамі простых і выразных ліній. У даным разе мне важна гэта занатаваць, каб аб’ясніць тое, што, наогул шмат месца адводзячы падзеям на Беларусі, акад. Грушэўскі зусім не дае іх ацэнкі і характарыстыкі ў агульных сваіх вывадах пра рух Хмяльніччыны, і гэтыя ацэнкі і погляды яго трэба шукаць у нешматлікіх коментарых да асобных, да канкрэтных падзей і фактаў.

Клясавую барацьбу на Беларусі аўтар не прасочвае спецыяльна, а калі мы ўсё-такі маем некаторыя вельмі цікавыя і прытым новыя даныя пра яе, то гэта перш-на-перш таму, што сялянскі рух на Беларусі служыў некалькі тэмай дыплёматычных перагавораў расійскай ўлады з украінскай.

Вельмі цікавымі для нас тут зьяўляюцца факты, якія адносяцца да 1656 г., да падзей у паўночнай Магілёўшчыне. Феўдальны расійскі ўрад вельмі клапаціўся, каб захаваць на Беларусі старыя соцыяльныя адносіны. Яго стаўка была накіравана на беларускую праваслаўную шляхту і заможную частку беларускага мяшчанства. Украінская казацкая ўлада, якую рэпрэзэнтаваў залежны ад Хмяльніцкага „беларускі“ чавускі палкоўнік Нячай, у свае рады набірала сялян. У красавіку 1656 г. пасольства „дзяка“ Лапухіна перад гетманам Багданам Хмяльніцкім спецыяльна ставіла пытаньне, каб на Беларусі „чэркасы“

(тагочасная расійская назва украінцаў) „деревенских мужиков не подговаривали и в черкасское войско не принимали, а которые ныне мужики к черкасам пристали, и тем-бы велели жить в деревнях на пашне попрежнему“ (стар. 1203). Вярбоўка сялян у казацтва праходзіла ў гэты час у Горацкім, Аршанскім, Дубровенскім ды Мсьціслаўскім паветах. Маскоўскі ўрад выступаў у ролі „абаронцы“ сялян ад казацкіх крыўд. Але справа была ня ў гэтым. Справа была ў тым соцыяльным руху, які яшчэ ў 1654 годзе асвятліў свой шлях пажарамі шляхецкіх маёнткаў. І на гэта выразна ўказвае палкоўнік Нячай, адказваючы аднаму з расійскіх пасланцоў: „Добра агонь гасіць, пакуль поल्या не разгарыцца, а калі агонь разгарыцца, тады гасіць ужо цяжка!“ (стар. 1214).

Што пажар быў сапраўды—даводзяць факты лета 1656 г. На гэты раз яны былі ў Менскім павеце. Сюды прышоў аддзел беларускіх казакаў Нячая, якія гвалтам запісвалі ў казацтва шляхту і другое насельніцтва. Пры гэтым мы бачым факты разгортвання яскравай клясавай барацьбы: сяляне пачалі біць і рабаваць шляхту. Частку з іх шляхта злавіла і перадала расійскаму Менскаму ваяводзе. „Тыя мужыкі на дапросе казалі ваяводзе, што яны шляхту б'юць і рабуюць з наказу Нячаевага—намесніка палкоўніка Філімона, а Філімон сваім казаком і „уездным людзям“ (сялянам) кажа, што робіць ён гэта па царскаму наказу (стар. 1257). Расійскі ўрад шмат разоў вымагае, каб Нячай забараніў беларускім сялянам „шишевать“ (тагочаснае расійскае слова „шиш“ азначала разбойніка, а таксама — партызана) „затым, што ад іх ідзе вялікая сора і смута“ (стар. 1258). Універсалы¹⁾ Нячая ў чэрвені 1656 г., якія прыводзіць М. Грушэўскі, гавораць аб тым, што ён імкнуўся выступаць у ролі абаронцы сялянства: „Пасылаю ў вёску Жалівая таварыша майго імем Якуба Харытонавіча, каб ён сачыў, каб бедным сялянам ня было крыўды“; „пасылаю таварыша майго, імем Андрэя Пятровіча Качаноўскага, для росшуку свавольных людзей і атрадаў па розных вёсках, ад якіх убогім сялянам крыўда была“... (стар. 1258).

Новыя дакументы, якія цяпер прыводзіць акад. Грушэўскі, даюць малюнак адносінаў да казацка-сялянскага руху і гарадзкога жыхарства Беларусі. З некаторых з іх відаць адмоўныя адносіны. Так, у лютым 1656 г. жыхары Горы-Горак скардзіліся на цяжкасці і на рабункі ад новага казацтва з ваколічных вёсак (стар. 1202). У сакавіку таго-ж году Магілёўскія мяшчане скардзіліся расійскаму ўраду, што сяляне прыпісаных да гораду вёсак запісаліся ў казацтва, што казакі хочуць у Лупалаве стварыць „другі Магілёў“, а з таго будзе магілёўскім жахаром цяснота і ўпадак“ (стар. 1267). У чэрвені 1656 г. царскі пасланец Багданаў бачыў новых казакаў у Горках. Над імі сотнікам быў тутэйшы мешчанін Андронік Качаноўскі, які набраў у сваю сотню шмат мяшчан і сялян. Частка мясцовага мяшчанства скардзілася, што гэты сотнік абкладае іх рознымі цяжарамі, што яны запустылі праз гэта ўсе промыслы і гаспадаркі, што добра было-б, каб казаком было забаронена заяжджаць у іх места.

Трэба думаць, што мы маем справу з неаднолькавымі адносінамі ў шэрагах мяшчанства да сялянскага руху. У гэтых мяшчаных з Горак, якія баяцца, каб не падупалі іх промыслы і гаспадаркі, лёгка прашчупаць гарадзкі гандлёвы капітал, тое гарадзкое бюргерства, пра якое пісаў Энгельс, адзначаючы адмоўныя адносіны яго да нямецкіх

¹⁾ Універсал—загад для агульнага выканання.

сялянскіх войн XVI ст. Наадварот, гарадское „плебейства“, па выразу Энгельса, сялянскія рухі ў Германіі падтрымлівала. З гэтых-жа колаў гарадскога „плебейства“ мелі папаўняцца і шэрагі беларускіх сялян-казакаў, якія выступалі супроць шляхты. Мы бачым, што ў Горках частка мяшчанства ўступіла ў казацтва. Таксама было і ў Магілёве. А пры самым Нячаі ў Чавусах царскі пасланец Багданаў бачыць „бунтароў, якія ва ўсякіх справах яму прытакуюць і яго пакрываюць: войта¹⁾ Амеляка Шаравару, дарадцу Мацея Мацка, мешчаніна Карнея Драла,—цяпер гэтага Карнея зрабіў ён казацкім сотнікам“ (стар. 1258).

Такія малюнкi клясавых адносін і клясавага змаганьня можна пабачыць у новых матар’ялах, якія дае кніга М. Грушэўскага. Сам аўтар і прыходзіць перш-на-перш паводле свайго спосабу даваць у працы вялікія выняткі з архіўных крыніц. Яго ўвага, як дасьледчыка, на гэтых фактах зусім ня спыняецца, яна ўся прысьвечана політычным пытаньням. Як-жа вырашае ён пытаньне аб політыцы украінскага ўраду Хмяльніччыны адносна Беларускай тэрыторыі і адносна руху паўстаўшага супроць сваіх паноў сялянства? Другая частка пытаньня для аўтара ня існуе; яго цікавіць беларуская тэрыторыя, як аб’ект політыкі украінскай старшыні²⁾. Гэта ўжо надта вузкая паста ноўка пытаньня, але і яе ці правільна ацэньвае М. С. Грушэўскі?

Ацэнку гэтай політыкі ён дае толькі адну: з пункту погляду, адпаведнасьці ці неадпаведнасьці яе інтарэсам украінскай старшыні-якая ў гэты час канца Хмяльніччыны кіравала украінскім казацка-сялянскім рухам. Правадыра лініі украінскага старшынскага кола-якое кіравала політыкай гэтага руху на Беларусі, намесьніка гетмана Івана Залатарэнка аўтар лічыць выдатным політыкам і стратэгам, які „таленавіта, тактычна і імпазантна рэпрэзэнтаваў Казацчыну на паўночным фронце“ (стар. 1158). Яго настаўнік Іван Нячай ня быў такі здольны. „Калі-б Залатарэнка быў жывы, мусіць шмат што пайшло-б інакш“ (стар. 1159 гл. таксама стар. 1389). Асноўным заданьнем моманту для украінскай казацка-сялянскай рэвалюцыі паводле аўтара было „бялянсаваць паміж Масквой і Польшчай і выгандлёваць пэўныя політычныя концэсіі і ад Масквы і ад Польшчы. Мусіць толькі гэтым шляхам можна было здабыць пашырэньне казацкай тэрыторыі на захад і поўнач“... (стар. 1218). Такім чынам, асноўнае не ў дапамозе суседняму рэвалюцыйнаму сялянскаму руху, а ў акупацыі, далучэньні новых краін. І ў іншых мясцох кнігі аўтар прыхільна трактуе пра „беларускую займаншчыну“ пра пляны пашырэньня, далучэньня да Украіны беларускай тэрыторыі (стар. 1168-1169), пра акцыю, якая мусіла ісьці ў паўночных беларускіх анэксах, у сувязі з агульнымі задачамі новай украінска-швэдзка-сяміградзкай лігі. Казацчына пашырала сваю тэрыторыю, узмацняла яе сваімі атрадамі, воляй і няволяй пераводзіла мясцовую баяздольную люднасьць у казацтва, пераводзіла пад свой пратэктарат шляхту і гарады і пры першай магчымасьці рыхтавалася „выпалашыць“ адсюль Маскву, з яе прэтэнзіямі, таксама як і Польшчу, і ператварыць усё у замкнёную казацкую маемасьць, апёртую на Карпаты і Бальтыку, спалучыць з новымі саюзнымі дзяржавамі.—Швэцыяй і Прусіяй“ (стар. 1275).

Так аўтар малюе пляны украінскай старшынскай рады пры Багдане Хмяльніцкім. З пункту погляду інтарэсаў украінскай старшынскай клясы—будучага украінскага дваранства—аўтар іх, магчыма,

¹⁾ Войт—начальнік гораду.

²⁾ Старшыня—рада старшынь пры гетмане.

правільна намеціў. Але—зусім не растлумачыў. Яму было патрэбна іншае: паколькі ён каза пра гэтыя пляны з прыхільнасцю, ён адчувае патрэбу ня тлумачыць іх, а—*апраўдваць*. Вось-жа піша ён, што ў тых часы „Малая і Белая Русь яшчэ не выкарыстоўваліся ў тым этнаграфічным значэнні, якое мелі пазней, у XVIII-XIX ст. Тэрмін „Малой Русі“ зусім добра мог пакрываць і беларускія землі“ (стар. 1113).

Ня будзем тут весьці „нацыяналістычную“ спрэчку з акад. Грушэўскім пра тое, ці была ўжо ў XVII ст. беларуская нацыя, асобная ад украінскай. Важна зусім ня гэта. Важна тут адзначыць вельмі пікантны факт, што ў сваёй кнізе, дзе ён цалкам стаіць на поглядах украінскага нацыяналізму, дзе ён заўзята адстойвае поўную асобнасць украінскай нацыі (і нават яе перавагі над іншымі—узяць хоць-бы цытаты з Паўла Аленскага), дзе ён большасць старонак прысьвеціў малюнкам барацьбы за украінскую дзяржаву (зусім сказіўшы гэтым характар сапраўднага руху украінскага казацтва-сялянства, як руху клясавага),—аўтар адразу-ж кідае гэтыя свае позыцыі, калі гутарка ідзе пра народ, які будучае украінскае шляхецтва хацела „далучыць“ да Украіны. У гэтым сумным факце—сапраўды твар кожнага нацыяналізму, які прызнае вызваленчую барацьбу толькі для сваёй нацыі, а іншыя лічыць аб'ектам для яе заваёўчай політыкі.

Акад. Грушэўскі амаль зусім ня піша пра эканомічныя адносіны, ситуацыю і пляны на Украіне XVII ст. Ясна, наколькі адмоўна гэта адбіваецца на яго кнізе. Для нас тут важна сказаць, што эканамічнага тлумачэння казацкага паходу на Беларусь аўтар таксама не дае. А тым часам у яго-ж кнізе ёсць матар'ял, які дае мажлівасць для шмат якіх назіранняў ды вывадаў. Гэта—тады, калі ён прыводзіць універсал Б. Хмяльніцкага пра ўстанаўленне „вольнага порту“ у Старым Быхаве, пра дазвол украінскаму гандлёваму капіталу „вгору любя самім ісці, любя сваіх фактараў пасылаць да Быхава (дзе часам атрады нашы стаяць), з усялякімі легумінамі¹⁾ і гандлёвымі рэчамі сухім шляхам і вадой, як хто можа“. Роль і значэнне гандлёва-украінскага капіталу ў сялянскіх войнах Хмяльніччыны аўтар зусім не характарызуе (самага тэрміну „гандлёвы капітал“ ён ня ведае і ня ўжывае). А тым часам трэба думаць, што гэта роль была не апошняй і што за плянамі політычнай экспансіі на Беларусь стаялі перш за ўсё гандлёвыя пляны працярэблівання шляхоў да Балтыцкага мора. А яшчэ больш цікавымі стануць гэтыя пляны, калі іх параўнаць з проектам умовы швэдаў з Украінаю, апрацаваным швэдзкай стараною. Швэдзкі кароль вельмі клапаціцца аб тым, каб „каралям і чаўном каралеўскім на Дняпры і за Дняпром ніякіх завад не рабіць—казакі ўсюды маюць даваць ім дарогу і дазваляць купляць запасы“; каб ставіць „магазіны“ па берагох Дняпра, каб быў на гэтых берагох вольны гандаль для швэдаў (стар. 1291-1292). Сялянскія паўстанні на Беларусі іншыя сілы рыхтаваліся скарыстаць для гандлёвага шляху з „вараг у грэкі“, ад Чорнага мора да Балтыкі.

Я спыніўся толькі на адным баку вялікай кнігі акад. Грушэўскага, на характарыстыцы падзей сялянскіх рухаў на Беларусі.

З гэтага боку трэба даць цалкам адмоўную ацэнку кнізе. Сялянскіх рухаў у ёй па сутнасці няма, і даныя пра іх мы прымушаны выбіраць з сырых крыніц дыплематычнай перапіскі, якую прыводзіць

¹⁾ Легуміны—харчовыя продукты.

аўтар, якая самога аўтара цікавіць толькі, як дыплёматычная пера-
ліска. Яго прыхільнасьць да плянаў заваёўчай політыкі украінскай
старшыны і гандлёвага капіталу прымушае яго стаць на шлях апраў-
даньня гэтых плянаў. Экономічнай стараны пытаьня ён зусім не дае.

Адсюль вывад толькі адзін, што ў адносінах сялянскіх рухаў на
Баларусі кніга М. Грушэўскага не дае амаль нічога дадатнага, затое
адмоўных бакоў яна мае ня мала.

Трэба сказаць, што гэтыя адмоўныя бакі цалкам адказваюць агуль-
ным канцэпцыям і клясамым пазыцыям аўтара „Історіі України-Руси“.

Часопіс „Савецкая Краіна“ адзіны ор-
ган у БССР, дзе рабочы, колгасьнік, батрак,
бядняк, серадняк, савецкі работнік, гаспа-
дарнік, масы настаўніцтва, хатнікаў, студэн-
цтва, вучнёўскай моладзі знойдуць дапа-
могу і кіраўніцтва ў масавай навукова-да-
сьледчай працы на карысьць будаўніцтва
соцыялістычнай гаспадаркі і культуры.

Організацыя юнатаўскай работы ў піонэр-атрадах.

Гісторыя разьвіцьця юнатаўскага руху ў СССР зьвязана з дзейнасьцю Цэнтральнай Біялёгічнай Станцыі імя Ціміразева ў Маскве, якая была ўтворана ў 1919 г.

Біостанцыя ставіла сваёй мэтай узброіць юната мэтодам непасрэднага дасьледаваньня наўкольнай прыроды для перабудовы і зьмены яе ў сувязі з соцыялістычным будаўніцтвам; дасьледаваньня і вывучэньня прыроды не як самамэты, а як сродку к разьвязваньню гэтай асноўнай задачы.

Эпоха будаўніцтва соцыялізму патрабуе выхаваньня не „натураліста наогул“, а натураліста-дыялектыка, грамадзкага дзеяча, які ясна ўяўляе сабе сяброў і ворагаў у прыродзе, натураліста-ваяўнічага, які актыўна ўдзельнічае ў будаўніцтве новага жыцьця.

Выходзячы з такой устаноўкі, Біостанцыя лічыла, што кожны юнатаўскі гурток павінен зьвязаць сваю работу з запатрабаваньнямі і запытаньнямі наўкольнага жыцьця, уключыцца ў вялізарную творчую работу па соцыялістычнаму будаўніцтву.

Лепшай формай актыўнага ўдзелу гуртка ў нашым будаўніцтве можа быць грамадзка-карысная праца. У адным з сваіх артыкулаў (часоп. „Лісткі Біостанцыі“ № 1, 1926 г.) кіраўнік Біостанцыі т. Вsesвятскі выказвае такі погляд на грамадзка-карысную працу. — „Неабходна помніць, што ўсякая грамадзка-карысная работа павінна сапраўды выцякаць з жыццёвых запатрабаваньняў працоўнага насельніцтва мясцовага краю, павінна зьявіцца сапраўды карыснай, а ня штучна выдуманай. Выявіць такую работу можна толькі шляхам дакладнага вывучэньня свайго краю, яго дасьледаваньня. Няправы тыя таварышы, якія падыходзяць да грамадзка-карыснай працы павярхоўна, кідаюць лёзунгі грамадзка-карыснай работы без выяўленьня яе зьместу, здавальняючыся толькі тым, што дзеці актыўна ўдзельнічаюць у жыцьці і вядуць грамадзка-карысную працу. З нашага пункту гледжаньня гэтага мала. Дасьледуй і перабудоўвай—вось наш лёзунг. Толькі ў сынтэзе гэтых двух момантаў мы пераможам усе цяжкасьці на шляху соцыялістычнага будаўніцтва. Але і гэтых патрабаваньняў да грамадзка-карыснай працы яшчэ далёка недастаткова. Яна павінна быць пасільнай, зразумелай і цікавай для дзяцей. Такім чынам, яна павінна быць карыснай для саміх дзяцей—удзельнікаў працы. Дзеці не павінны заставацца на ролі толькі тэхнічных выканаўцаў, быць дармовай рабочай сілай. Яны павінны быць у поўным сэнсе актыўнымі ўдзельнікамі: зацікаўленасьць, ініцыятыва, самастойнасьць у выка-

наньні заданьня, усьведамленьне важнасьці мэты, яснае разуменьне асобных прыёмаў работы і ўсяго процэсу ў цэлым—усё гэта павінна знайсці выяўленьне ў удзельнікаў работы“.

Выказаныя т. Всесвятскім думкі даюць пэўную і ясна акрэсьленую ўстаноўку на грамадзка-карысную працу. Гэта значыць, што на даным этапе ажыццяўленьня пяцігадовага пляну актыўная работа па соцыялістычнаму разьвіцьцю народнае гаспадаркі павінна быць асноўнай у пляне гуртка. Тут маецца рад актыўных проблем, якія могуць даць матар'ял для юнатаўскай працы, напр., соцыялістычная рэканструкцыя і інтэнсыфікацыя сельскай гаспадаркі, рацыяналізацыя гаспадаркі ў галіне скарыстаньня прыродных багацьцяў, падлік прыродных рэсурсаў у галіне нетраў (карысныя выкапні) і запасаў энэргіі (торф), індустрыяльная сыравіна і інш.

Асабліва шырокія перспэктывы адчыняюцца перад гуртком у галіне сельскай гаспадаркі. Барацьба за падняцьце ўраджайнасьці, за соцыялістычную рэканструкцыю сельскай гаспадаркі павінна быць стрыжнем усяе работы сельска-гаспадарчых гурткоў, якія разглядаюцца, як асноўны вясковы тып гурткоў юнатаў. Сельска-гаспадарчыя гурткі на вытворчай спробна-дасьледчай і грамадзка-карыснай працы падрыхтоўваюць новага чалавека вёскі, дасьледчыка, колектывіста, здольнага працаваць над соцыялістычнай перабудовай вёскі. Месцам практычнай працы гуртка павінны быць колектыўныя вучасткі пры колгасах, саўгасах, школах.

Конкрэтнымі тэмамі ў галіне падняцьця ўраджайнасьці прыкладна могуць быць наступныя: 1) Вывучэньне мясцовага пасеўнага матар'ялу, работа па яго палепшаньню (ачыстка, сартаваньне, пратручваньне, азначэньне % усходнасьці і інш.), 2) Вывучэньне і распаўсюджваньне палепшаных гатункаў і новых культур, 3) Досьледы з мінеральнымі ўгнаеньнямі, вапнаваньне глебы, рацыянальнае скарыстоўваньне гною, попелу і інш.

Вялікую шкоду нашым палём прыносіць рознае пустазельле. Так, па статыстычных вестках у даваенны час недабор збожжа, дзякуючы пустазельлю, вызначаўся ў наступных лічбах:

па жыту—156 млн. цэнтнэраў
па аўсу —71,5 „ „

Усяго па гэтых дзвюх культурах недабор склаў 227,5 млн. цэнт. Гэтыя лічбы красамоўна гавораць аб тым, што барацьбу з пустазельлем у колгасах, саўгасах і аднаасобных гаспадарках трэба паставіць ва ўсю шырыню. Гурткі юнатаў павінны прысьці на дапамогу ў барацьбе з пустазельлем. Дасьледваньне засьмечанасьці нашых палёў, вывучэньне біялёгічных асаблівасьцяў паасобных відаў пустазельля, вызначэньне практычных мерапрыемстваў па зьнішчэньню пустазельля, збор гербарыя мясцовага пустазельля—усё гэта вельмі ўдзячная і карысная работа па падняцьцю ўраджайнасьці.

Апрача пустазельля, ураджайнасьць палёў, садоў і гародаў значна зьніжаецца таксама рознымі шкоднікамі (асабліва шасьціножкамі), ад якіх наша дзяржава нясе мільённыя страты. Так, у 1922 г. па ўсёй БССР былі значна пашкоджаны пасевы ільну і гародных культур вусенем матыля Соўкі-гамы. Па прыблізнаму падліку ад яго загінула каля 10 тысяч га пасеву.

Работу па організацыі барацьбы з шкоднікамі можна праводзіць па наступнаму пляну.

1. Дасьледчым шляхам вивучаецца жыцьцё шкодніка, яго мэтаморфоз, шкода, якую ён прыносіць, стады разьвіцьця, калі барацьба з шкоднікамі можа даць найбольшую эфэктыўнасьць. На падставе самастойна дабытых фактаў даецца характарыстыка эаномічнага значэньня данага шкодніка.

2. Гурток зьвязваецца з мясцовай станцыяй аховы расьлін (Страхра) ці агрономам. Намячаецца канкрэтны плян барацьбы, знаёмства з хэмічнымі і мэханічнымі спосабамі барацьбы.

3. Праводзіцца шырокая папулярызацыйная работа аб шкодніках сельскай гаспадаркі сярод колгасьнікаў і аднаасобнікаў шляхам чыткі дакладаў, разьвешваньня плякатаў, лэзунгаў і інш.

4. Масавая грамадзкая кампанія па зьнішчэньню шкоднікаў з удзелам юнатаў, школьнікаў, колгасьнікаў.

У залежнасьці ад раёну, значнае месца ў працы юнатаўскіх гурткоў павінна быць адведзена інтэнсыўным галінам сельскай гаспадаркі: гародніцтву, садоўніцтву, птушкаводзтву, трусаводзтву, малочнаму жывёлаводзтву і зьвязанаму з апошнім кармавому пытаньню (культура караньплодаў, палявых і лугавых траў і інш.).

Адносна птушкаводзтва трэба зазначыць, што гэта галіна сельскай гаспадаркі зьяўляецца пакуль што мала разьвітай, ня гледзячы на тое, што продукты яе ў даваенны час займалі ў нашым экспорце трэцяе месца пасля збожжа і лесу. У 1913 г. было экспартавана produkтаў птушніцтва на 108 мільёнаў руб. Амэрыканцы шляхам падліку і адбору дасяглі таго, што ў іх курыца ўсярэднім нясе 200 яек у год. Асобныя куры даюць нават да 300 яек і больш, гэта значаць нясуцца штодня. Цікава зазначыць, што курыца, па вылічэньню практыкаў, акупае сваё ўтрыманьне пры produkцыйнасьці ў 60—80 яек на год. Рэшта яек складае чысты прыбытак у гаспадарцы. У нас-жа сярэдняя носькасьць курыцы 60—70 яек і, такім чынам, наша курыца ня прыносіць даходу. Вось чаму неабходна ў першую чаргу заняцца падборам кур па produkцыйнасьці, палепшыць іх умовы ўтрыманьня шляхам правільнага харчаваньня, пабудовы адпаведных памяшканьняў і г. д. Гэту работу таксама маглі-б з посьпехам правесці юнаты.

У справе падняцьця ўраджайнасьці вялікае значэньне мае пытаньне аховы і прывабліваньня карысных птушак у нашы сады, паркі і гароды. Мы ведаем, з якой зацікаўленасьцю адносяцца дзеці да птушак, як блішчаць іх вочы, калі ўбачаць якую-небудзь птушку, і ў той-жа час бывае, што яны (асабліва хлопчыкі) страляюць у птушак з рагатак, кідаюць каменнем, разбураюць гнёзды. Патрэбна адпаведнай работай пераключыць паляўнічыя інстынкты дзяцей на шлях аховы птушак. Працу неабходна праводзіць пад лэзунгам, што птушкі—лепшыя сябры ў барацьбе з ворагамі сельскай гаспадаркі, што яны прыносяць чалавеку вялізарную карысьць. Пажадана, каб юнаты шляхам непасрэднага дасьледваньня на канкрэтных прыкладах пераканаліся ў гэтым. лепшым спосабам такога дасьледваньня будуць экскурсіі, сталыя назіраньні за жыцьцём птушак ва ўсе поры году, масавыя арганізацыі „дня птушкі“, у часе якога дзеці разьвешваюць шпакоўніцы, дуплянкi. У зімовы час можна арганізаваць падкормку птушак. Каля кармушак досыць лёгка вивучаць афарбоўку птушак, іх паводзіны, крыкі; прасачыць, куды яны зьбіраюцца на начлег. У далейшай працы па вивучэньню птушак гурток можа ўключыць і такі момант, як калываньне. Назіраньні над птушкамі маюць таксама значную пэдагогічную вартасьць. У дзяцей разьвіваюцца органы слуху, зроку; выпрацоўваюцца назіральнасьць і дасьледчыя

здольнасці. Вывучэнне жыцця птушкі разьвівае дапытлівасць, актыўнасць, цікавасць да акружаючага. Дзеці прывыкаюць самастойна шукаць адказы на ўзнікаючыя пытанні. Сваеасаблівае жыццё прынятай арміі з яе прыемнымі мілагучнымі песнямі сярод зялёных лясоў і палёў дае шмат эмоцыянальных перажыванняў. У сучаснай піонёрскай літаратуры пытанню аховы птушак адводзіцца віднае месца. Так, у невялікай кніжцы „К работе по-новому“, выдадзена ЦБ Юных Юнаў пры ЦК ВЛКСМ, у разьдзеле IV сказана, што „піонэры павінны ўмець рабіць кармушкі для падкормкі птушак, ведаць на што патрэбна ахова і прывабліванне птушак, якое значэнне мае кальцаванне. Умець адрозніваць па песні і афарбоўцы птушак, якія найбольш часта сустракаюцца ў даным раёне“.

У працу юнатаўскіх гурткоў неабходна ўключыць таксама агульнанатуралістычныя тэмы. На некаторых з іх мы застановімся.

Праводзячы барацьбу з шкоднікамі сельскай гаспадаркі, ня трэба забываць пра шкоднікаў нашага быту—клапоў, тараканаў, мух і інш.

Краіна Саветаў вышла пераможцай у барацьбе з буйнымі паразытамі-капіталістамі. Задача юных натуралістаў дапамагчы вызваліцца ад спадчыны старога някультурнага быту, ад дробных, але шматлікіх паразытаў, якія зьяўляюцца носьбітамі і пашыральнікамі розных заразных хвароб сярод працоўных і якія тым самым наносзяць вялікую шкоду нашай народнай гаспадарцы.

На першым месцы па колькасці і распаўсюджанасці стаяць мухі, клопы, тараканы, а потым ідуць вошы і блохі. Распаўсюджанне такіх заразных хвароб, як брушны тыфус, крываўка, халера, сухоты, дыфтэрыт знаходзяцца ў простае сувязі з масавым зьяўленьнем мух.

Клопы таксама зьяўляюцца пераносчыкамі заразы зваротнага тыфусу, сухот, чумы і інш. хвароб. Асабліва шкодны яны ў часе эпідэміі, калі перасяляюцца з аднаго памяшкання ў другое.

Распаўсюджваючыся па вагонах чыгунак, гасцініцах, агульных памяшканнях, яны парушаюць начны спакой, смокчуць кроў чалавека, а гэта вядзе да разладзды яго здароўя.

Работа юнатаў па барацьбе з паразытамі чалавечага жыцця павінна зьявіцца ўдарнай. Такая работа будзе сапраўдным культурным паходам за аздаравленне нашых памяшканняў, нашага быту.

Таксама можна раіць юнатаўскім гуртком уключыць у плян сваёй працы арганізацыю мэтэаролёгічных і фэналогічных назіранняў.

Ўраджаі нашых палёў у значнай ступені залежаць ад такога фактара, як пагода. У свой час выпаўшы дождж увесну ці ў пачатку лета абумоўлівае добры ўраджай, а працяжныя сухены губяць усе надзеі селяніна і адмоўна адбіваюцца на каштарысе дзяржавы.

Вось чаму патрэбна зацікавіць юнатаў мэтэаролёгічнымі назіраннямі, навучыць іх прадказваць пагоду наступнага дня па мясцовых адзнаках.

Для таго, каб мэтэаролёгічныя назіранні лягчэй увязаць з сельска-гаспадарчымі, неабходна ўключыць сюды фэналогічныя назіранні. Толькі ўвязаўшы назіранні над пагодай з назіраннямі над акаляючай, пераважна жывой прыродай (фэналогічныя назіранні) і супаставіўшы іх з сельска-гаспадарчымі работамі можна ўлавіць залежнасць апошніх ад пагоды і разам з гэтым вызначыць найбольш спрыяючыя для іх моманты. Агульны напрамак мэтэаролёгічных і фэналогічных назіранняў павінен лэйсяці па лініі ўтварэння мясцовага календара прыроды і сельска-гаспадарчых работ.

Толькі маючы такі календар, мы зможам выкінуць з абіходу селяніна календар царкоўны.

У працоўнага сялянства вякамі накапілася шмат розных прымет. Сярод іх знаходзяцца і такія, якія могуць быць карысны пры складанні календара прыроды, напрыклад, прыметы на час апрацоўкі глебы, сяўбы, росту расьлін, характару ўраджаю і інш. Але разам з гэтым у яго маецца шмат прымет рэлігійнага, мэтафізічнага парадку. Задача юнатаў сабраць усе гэтыя прыметы і папрабаваць іх праверыць, каб такім чынам аддзяліць прыметы, маючыя навуковую падставу ад прымет забабонных.

Усё гэта гаворыць за тое, што мэтэаролёгічныя і фэнолёгічныя назіраньні зьяўляюцца надзвычайна каштоўнымі як у грамадка-карысным значэньні, так і ў сэнсе выпрацоўкі марксыцка-дыялектычнага сьветапогляду ў падростаючага пакаленьня.

Пэралічаныя вышэй тэмы далёка ня вычэрпваюць усяго зьместу працы юнатаўскага гуртка. Можна было-б прывесць яшчэ шмат другіх тэм, як, напрыклад, дзень лесу, аховы прыроды, барацьба з малярыйным камаром і інш., але па ўсіх гэтых пытаньнях маецца багатая літаратура і жадаючыя могуць яе скарыстаць.

У заключэньне трэба сказаць, што масавае разгортваньне юнатаўскага руху на абшарах СССР абавязана вялізарнай арганізацыйнай і мэтодычнай працы, якую прарабіла Маскоўская Біостанцыя Юных Натуралістаў. Праз свой часопіс „Лісткі Біостанцыі“ яна прасоўвала ў юнатаўскія гурткі ідэю грамадка-карыснай працы і заклікала маладых натуралістаў да актыўнага ўдзелу ў будаўніцтве соцыялізму ў нашай краіне.

Пастановай ЦК ВЛКСМ ад 17 красавіка 1930 г. Цэнтральнае Бюро Юных Натуралістаў зьліта з цэнтральнай дасьледчай сельска-гаспадарчай станцыяй пры ЦК ЛКСМ.

У гэтай пастанове ЦК Комсамолу адзначае, што „гурткі юнатаў ператварыліся ў баявыя арганізацыі, якія садзейнічаюць разьвіцьцю сельскай гаспадаркі. У асобе юнатаў Комсамол мае актыўнага памочніка на фронце барацьбы за ўраджай, за калектывізацыю. Каштоўнасьць юнатаўскіх гурткоў заключаюцца ня толькі ў іх практычнай рабоце па барацьбе за ўраджай і калектывізацыю. Разгортваючы сваю грамадка-карысную работу на спробна-дасьледчай базе, вывучаючы рухаючыя сілы прыроды, юнатаўскія гурткі пры правільнай пастаноўцы справы садзейнічаюць выпрацоўцы матар'яльнага сьветапогляду і такім чынам набываюць вялікае выхаваўчае значэньне“.

Далей ЦК зазначае, што ў некаторых мясцовасьцях назіраюцца ліквідатарскія настроі да юнатаўскіх гурткоў. „Не ліквідацыя юнатаўскага руху, а далейшае, больш арганізаванае пераключэньне яго на барацьбу за ўраджай і калектывізацыю. Мясцовыя камітэты ЛКСМ павінны рэарганізаваць існуючыя Бюро юнатаў у станцыі па сельска-гаспадарчай рабоце. Кіраўніцтва гурткамі юнатаў малодшага (піонэрскага) ўзросту, перадаць дзіцячым с-гасп. станцыям. Кіруючы дасьледчым рухам дзяцей і моладзі ў саўгасах і колгасах, станцыі павінны забяспечыць кіраўніцтвам юнатаўскія гурткі з тым, каб тэмпы росту і разьвіцьця гэтых гурткоў значна перавышалі тэмпы іх росту ў папярэднія гады“.

Як-жа стаіць справа з юнатаўскім рухам у нас, на Беларусі? Трэба прызнацца, што ён не заняў у нас належнага месца ні ў школах, ні ў піонэр-атрадах. Па статыстычных вестках, якія раней друкаваліся ў „Лістках Біостанцыі“, колькасьць гурткоў на Беларусі была

самая нязначная. З боку ЦК ЛКСМ Беларусі ня была зьвернута на гэтую вельмі важную галіну працы дастатковая ўвага. Недахоп гэты трэба выправіць і зараз-жа прыступіць да стварэння юнатаўскіх гурткоў у піонер-атрадах і пры школах.

Прыкладны змест працы гурткоў юных натуралістаў.

1. Барацьба з шкоднікамі сельскай гаспадаркі.
2. Барацьба з засьмечанасьцю нашых палёў і гарадаў.
3. Удзел у веснавой пасеўкампаніі:
 - а) ачыстка і пратручваньне насеньня.
 - б) азначэньне % усхожасьці і інш.
4. Удзел у кампаніі „Дзень ураджаю“.
5. Досьледы з мінеральным угнаеньнем і вапнаваньне глебы.
6. Вывучэньне карысных выкапняў.
7. Вывучэньне энэргетычных рэсурсаў сваёй мясцовасьці.
9. Разьвядзеньне тэхнічных культур.
10. Вывучэньне сельска-гаспад. і паляўніча-прамысловых жывёл.
11. Кураводства і трусаводства.
12. Ахова і прывабліваньне птушак.
13. „Дзень лесу“.
14. Ахова прыроды.
15. Барацьба з паразытамі чалавечага жыльля.
16. Барацьба з малярыйным камаром.
17. Збор лектэхсыравіны.
18. Мэтэаролёгічныя і фэналёгічныя назіраньні.

ЛІТАРАТУРА:

Для працы гурткоў па пустазельлі:

1. Таліев — Сорныя травы. ГИЗ, ц. 70 коп.
2. Мальцев — Сорныя травы СССР и меры борьбы с ними. ГИЗ, ц. 90 коп.
3. Любименко и Ильин — Сорные растения наших полей. Ц. 40 коп.
4. Будрин — Сорные травы.
5. Леньков — Семена и всходы сорных растений. Гостехиздат, ц. 1 р. 70 коп.
6. Журнал „Листки Биостанции Юных Натуралистов. № 11, № 18, 1929 г.

Па барацьбе з шкоднікамі:

1. Кулагин — Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Изд. 4-ое, ГИЗ, 1930 г. в 2-х томах. Ц. за 2 тома.
2. Богданов-Катков — Краткий учебник энтомологии. ГИЗ, 1930 г. ц. 5 р. 40 коп.
3. Его-же — Энтомологические экскурсии на огороды. Ц. 3 р.
4. Щербинковский — Главнейшие вредители сельского хозяйства и меры борьбы с ними.
5. Вучетич — Борьба с вредителями плодового сада. Изд. „Работник просвещения“.
6. Пілько — Падручнік для добраахвотных корэспандэнтаў па пагляданьнях за галоўнымі шкоднікамі і хваробамі с.-гасп. расьлін. Менск.
7. Журнал „Листки Биостанции Юных Натуралистов“ за 1924—1930 г.

Па ахове птушак:

1. Дергунов — Охрана и привлечение птиц. Изд. „Работник просвещения“. Ц. 25 к.
2. Кайгородов. — Из царства пернатых. Ц. 2 р. 25 к.
3. Его-же — Хищные птицы.
4. Дерюгин — Перелеты птиц по новым данным.
5. Житков — Перелет птиц.
6. Пролептов и Сугнуров — Очерки из жизни певчих птиц.
7. Пролептов — Осенняя жизнь птиц. ГИЗ. ц. 50 к.

8. Брызгалін — Птицы — друзья человека.
9. Журнал „Листки Биостанции Юных Натуралистов“

1924 год — №№ 8-9, 12-13, 14, 17-18;
 1925 „ — №№ 2, 10, 12, 15, 19, 22;
 1926 „ — №№ 3, 7, 9, 10;
 1927 „ — №№ 2, 6, 9, 12;
 1928 „ — №№ 1, 2, 4, 5, 8;
 1929 „ — №№ 1, 7;

П а б а р а ц ь б е з п а р а з ы т а м і :

1. Иваницкий — Долой клопов. Ц. 10 к.
2. Покровский — Паразиты человека.
3. Иванов — Даровые нахлебники.
4. Как бороться с паразитами человеческого жилья. Изд. МОНО. Ц. 10 к.
5. Часопіс „Листки Биостанции Юных Натуралистов“ (Москва)

1927 г. — №№ 7, 8, 9;
 1928 „ — №№ 11 і інш.

П а ф є н о л ѓ г і ч н ы х н а г л я д а н ь н ы х.

1. Шиголев — Школьные фенологические наблюдения на службе сельского хозяйства.
2. Здановский — Наблюдение периодических явлений природы.
3. Егоров — Материалы по фенологии.
4. Щербиновский — К методике школьных фенологических наблюдений. „Педкурсы на дому“ № 30-31, 1925 г.
5. Смирнов — Календарь природы и руководство к ведению фенологических наблюдений.
6. Судовский — Постановка фенологических наблюдений в школе.
7. Жарков — Метеорологические наблюдения в школе и дома.
8. Калитин — Методы школьных наблюдений и предсказания погоды.
8. Михельсон — О погоде и о том, как ее можно предвидеть.
10. Баранов — Наблюдение над погодой при помощи упрощенных метеорологических приборов.
11. Часопіс „Листки Биостанции Юных Натуралистов“ (Москва).

Бесьперапынка і яе ўплыў на працу гарадзкой коопэрацыйнай сеткі.

Вялікім укладам у новыя формы соцыялістычнай арганізацыі працы ў савецкай краіне зьяўляецца ўвядзеньне бесьперапыннага вытворчага тыдню. Даючы працоўнаму больш скарочаны рабочы тыдзень, больш частыя адпачынкі, яна зьяўляецца фактарам аздаўленьня працы. Робячы адпачынак больш эфэктыўным, яна робіць і самую працу больш прадукцыйнай, як гэта заўсёды бывае пры ўстанаўленьні больш частых і роўнамерных адпачынкаў.

Бесьперапынка непасрэдна значна ўздымае вытворчыя сілы нашае краіны, павялічваючы мінімум на 20% прадукцыйнасьць нашых прадпрыемстваў, даючы больш поўнае выкарыстоўваньне сродкаў вытворчасці, уцягваючы ў народную гаспадарку новыя кадры працоўных, садзейнічаючы павялічэньню прадукцыі прамысловасьці і сельскае гаспадаркі.

Нарэшце, бесьперапынка руйнуе старыя бытавыя ўмовы, значна ўздымаючы тэмпы нашага жыцця, накіраваныя да пабудовы соцыялізму ў нашай краіне.

Калі мы возьмем пытаньне ўвядзеньня бесьперапынкі ў магазынах і крамах спажывецкай коопэрацыі, то і тут мы знойдзем усе гэтыя моманты.

Бесьперапынка ў прамысловасьці значна пашырае контынгент асоб (і іх платаздольнасьць), якія купляюць патрэбныя ім рэчы ў коопэрацыйнай сетцы. Сетка становіцца недастатковай, і бесьперапынка (адначасова з павялічэньнем зьмяннасьці ў гандлёвых пунктах) значна пашырае прапускную здольнасьць разьмяркоўчага апарату.

Зразумела, што бесьперапынка дае для работніка прылаўку тыя-ж перавагі соцыялістычнай формы арганізацыі працы (частыя адпачынкі, ломка старога быту і г. д.), як і для рабочых прамысловасьці.

Мы павінны заставіцца на адным новым моманце, які мае месца ў працы разьмяркоўчага апарату. Калі ў вытворчых прадпрыемствах да ўвядзеньня бесьперапынкі праца штодзённая ідзе больш-менш роўнамерна (калі ня ўлічваць нязначных хістаньяў у прадукцыйнасьці працы па днёх тыдню ў сувязі са стамленьнем рабочых), дык у працы коопэрацыйнай крамы маецца няроўнамернасьць у наплыве пакупнікоў па днёх тыдню іменна ў сувязі з умовамі разьмеркаваньня дзён адпачынку ў асноўных груп насельніцтва данага раёну.

Сапраўды, калі, скажам, у Менску ў большасьці працоўных выходным днём была нядзеля, дык зразумела, што асноўная нагрузка падала на суботу і нядзелю. Працоўныя куплялі тавары ў суботу, каб ня быць гэтым занятымі ў дзень адпачынку, або каб палепшыць

на гэты дзень сваё харчаваньне, каб прыняць гасьцей і г. д. У нядзелю тавары куплялі тыя групы, якія не маглі адарваць часу ў другія дні з-за перагузкі.

Такім чынам, крамны апарат працаваў надзвычайна няроўнамерна. Нагрузка яго мела даволі значныя хістаньні (розыніца ў нагрузцы дзён даходзіла да 30%), што не давала магчымасьці выкарыстаць поўную яго прапускную здольнасьць. Калі прыстасаваць краму да дню максымальнай нагрузкі, дык у іншыя дні ня будзе выкарыстана сама крама, прадаўцы, адміністрацыйны апарат, што дае страты. Наадварот, прыстасаваньне яе да дню сярэдняй і, нават, мінімальнай (што часьцей і бывала) нагрузкі ў нагружаныя дні стварала чаргу і фактычна пагаршала абслугоўваньне працоўных¹⁾.

Беларускі Інстытут Аховы Працы меў магчымасьць параўнаць даныя хістаньняў наплыву пакупнікоў у розныя дні тыдню за пэрыод студзень—красавік 1929 г. (да бесьперапынкі) і ў 1930 г. (калі ў асноўных прадпрыемствах, ва ўсёй гандлёвай сетцы і ў большасьці ўстаноў быў зроблены пераход на бесьперапынку).

З аднаго боку, правядзеньне бесьперапынкі ў самым разьмяркоўчым апарце дае зрух у бок роўнамернага разьмеркаваньня наплыву пакупнікоў, зьнішчаючы той наплыў, які выкліканы зачыненнем крамы на адзін дзень у тыдзень і павялічэньнем яе нагрузкі ў паслявыходны дзень.

Але яшчэ больш важным зьяўляецца аналіз гэтага пытаньня з пункту гледжаньня тых зрухаў, якія адбыліся ў жыцьці працоўных (рабочых прамысловых прадпрыемстваў, служачых устаноў адміністрацыйных і соцыяльна-культурных) у сувязі з бесьперапынкай.

Да ўвядзеньня бесьперапыннага вытворчага тыдню ў працы раздробленых продуктовых магазынаў МЦРК наглядалася няроўнамернасьць наплыву пакупнікоў у розныя дні тыдню. У 1929 годзе Інстытутам Аховы Працы (аддзел арганізацыі працы) было ўстаноўлена, што гэтыя хістаньні наплыву ва ўмовах продуктовага раздробнага гандлю ў Менску маюць пэўную законамернасьць²⁾. Днямі павышанага наплыву пакупнікоў былі: нядзеля, субота, серада, а таксама паслявыходны дзень.

У выніку зробленага дасьледваньня перад праўленьнем МЦРК быў пастаўлены рад прапаноў рацыяналізатарскага характару, якія мелі на мэце прыстасаваць усю працу гандлёвых пунктаў да законамернасьцяў наплыву пакупнікоў і гэтым палепшыць абслугоўваньне спажыўца, паменшыць чаргу, скараціць час, які затрачваецца пакупніком на пакупку і г. д. У прыватнасьці, улічаючы значнае павялічэньне наплыву пакупнікоў у паслявыходныя дні (на 19% больш ад сярэдняй выручкі ў іншыя дні тыдню), было прапанавана безадкладна прыступіць да ўвядзеньня бесьперапыннага тыдню ў самой раздробнай сетцы гандлёвых пунктаў МЦРК.

¹⁾ Вразумела, было шмат магчымасьцяў прыстасаваць выходныя дні работнікаў прылаўку з такім разьлікам, каб найбольшую колькасьць прадаўцоў у магазынах падала на дні нагружаныя, а найменшая—на маланагружаныя дні. Гэта патрабавала, па сутнасьці, пераходу гандлёвых пунктаў на бесьперапынку, ва ўсім выпадку патрабавала адмаўленьня ад практыкі адзінага выходнага дня для прадаўцоў. Гэтыя ідэі адзін з аўтараў гэтага артыкулу (Я. Ракаў) прапандаваў у друку яшчэ ў 1928 і 1929 г. пры супрацьленьні з боку некаторых работнікаў.

²⁾ Вывучэньне вытваралася шляхам аналізу зьмен у разьмерах выручкі магазынаў у розныя дні тыдню. Больш дасканала глядзі артыкул т. Ракава і Малініна "Мэтодыка рацыяналізацыі раздробнага гандлю", надрук. у зборн. Ін-ту Аховы Працы пры НКПБ за 1930 г. пад агульнай назвай: "Тэорыя і практыка аховы і арганізацыі працы".

Пасьля ўвядзеньня бесьперапынкі зноў былі аналізаваны даныя дзённай выручкі тых-жа магазынаў (№№ 1, 4, 6, 9, 12, 21, 22, 31, 35, 51, 60, 88, 96) за той-жа пэрыод (студзень-красавік).

Параўнаньне сярэдняй дзённай выручкі магазынаў Менскага ЦРК за розныя дні тыдню ў 1930 годзе яскрава сьведчыць аб значных зьменах у характары наплыву пакупнікоў, якія зьявіліся ў выніку ўвядзеньня бесьперапынкі, у параўнаньні з тым, што мелася ў 1929 годзе (да ўвядзеньня БВТ).

У параўнаньні з данымі 1929 г. сярэдняя выручка суботы (па ўсіх вивучаных магазынах) адносна іншых дзён тыдню зьяўляецца найменшай (596 р., якія мы прымаем за 100%), найбольшы наплыў наглядаецца ў сераду (706 рубл., ці 118,5% у адносінах да дня найменшага наплыву) і панядзелак (702 рублі, ці 117,8%), у астатнія дні тыдню наплыў зьяўляецца адносна роўнамерным (хістаючыся ад 658 да 675 рублёў — ад 110,4% да 113,3%).

У раймагастынах днямі найменшага наплыву таксама застаецца субота (541 руб., ці 100%), у панядзелак і сераду наплыў даволі значна павышаецца (656—655 рубл., ці 121,3%—121,1%), у аўторак, пятніцу і нядзелю наплыў трымаецца на адным роўні (хістаючыся ад 617 да 627 рубл., ці ад 114,0% да 115,9%), у чацьвер некалькі зьніжаецца (588 рубл., ці 108,7%).

Яшчэ большы контраст з законамэрнасьцю наплыву пакупнікоў па днёх тыдню, якая была ўстаноўлена ў 1929 годзе, даюць цэнтральныя магазыны.

У гэтым выпадку днямі мінімальнага наплыву зьяўляецца субота і нядзеля, днямі найбольшага наплыву — чацьвер.

Поўная процілегласьць паміж характарам наплыву пакупнікоў у магазыны МЦРК у пачатку 1930 году (пасля ўвядзеньня БВТ) і паміж аналёгічнымі данымі за 1929 год (да ўвядзеньня бесьперапынкі) з асаблівай навочнасьцю наглядаецца пры параўнаньні сярэдняй выручкі вивучаных магазынаў у сераду, суботу і нядзелю з сярэдняй выручкай за ўсе астатнія дні тыдню.

Калі ў 1929 г. усе памянёныя дні давалі павялічэньне наплыву (у сераду нязначнае — усяго на 1%, у суботу на 10%, у нядзелю на 20%), то ў 1930 годзе мы бачым зусім іншае. Павялічэньне наплыву (выручкі) у сераду на 7% па ўсіх абсьледваных магазынах (на 5% па цэнтральных і на 7,5% па раённых), зьніжэньне выручкі магазынаў у суботу на 12,1% (на 7% па цэнтральных і на 13,7% па раённых), зьніжэньне выручкі ў нядзелю па ўсіх магазынах на 1,3%, пры гэтым у апошнім выпадку цэнтральныя магазыны даюць больш значнае зьніжэньне выручкі (на 6,7%; раймагі-ж, наадварот, у гэты дзень тыдню даюць мізэрнае павышэньне выручкі — на 0,3%).

Такім чынам, падводзячы некаторыя вынікі сказанаму, мы бачым, што ўвядзеньне бесьперапынкі зусім зьмяніла тую законамэрнасьць у наплыве пакупнікоў у продуктова-раздробныя магазыны МЦРК па днёх тыдню, якая мела месца і была выяўлена ў 1929 году (да БВТ).

Зусім відавочна таксама, што той падзел на лепшыя і горшыя дні гандлю, які быў намі ўстаноўлен у 1929 годзе, зараз адпадае. Прычыны павялічэньня нагрузкі магазынаў (хаця-б і на невялікі %) у панядзелак, а галоўнае ў сераду і чацьвер, можна тлумачыць тым, што ў гэты час бесьперапынка яшчэ не ахапіла пераважнай колькасьці рабочых і служачых. Рад прадпрыемстваў і ўстаноў яшчэ мелі выхадны дзень у нядзелю, а асабліва часты былі выпадкі перанясеньня выходнага дня з нядзелі на сераду, чым тлумачыцца нагрузка серады і чацьвярга.

Нас цікавіць таксама і другое пытаньне, якое мае асабліва важнае значэньне ў справе арганізацыі працы ў гандлёвым пункце. У якой ступені бесперапынка параўнала нагрузку гандлёвых пунктаў у розныя дні тыдню і гэтым самым у якой ступені яна можа садзейнічаць грунтоўнай рацыяналізацыі яе па мэтаду непарарывнасьці вытворчых процэсаў, прадумоваю чаго зьяўляецца роўналежнасьць нагрузкі, а ва ўмовах раздробнага гандлю — наплыву пакупнікоў.

Для высвятленьня пастаўленага пытаньня цікава параўнаць, у якой ступені пасля ўвядзеньня БВТ паменшылася розніца нагрузкі (выручкі) гандлёвых пунктаў у дзень найменшага і найбольшага наплыву.

Параўнаньне (у адносінах асобных груп магазынаў) дзён тыдню з найбольшай выручкай з днямі найменшай выручкі¹⁾, паказвае, што процант перавышэньня выручкі ў дні максымальнага наплыву, па даных 1929 году (гл. табл. 1), вызначаецца, у сярэднім па ўсіх ахопленых групам магазынаў, у $+30\%$, у той час як у 1930 годзе, пасля ўвядзеньня бесперапынкі, сярэдні процант перавышэньня выручкі ў дзень максымальнай нагрузкі, адносна дня тыдню з мінімальнай выручкай — складае ўсяго $+18,5\%$.

Па даных 1929 году ў 2-х вывучаных цэнтральных магазынах з выходным днём у аўторак максымальная выручка ў дзень перавышае дзень мінімальнай выручкі на $+41,91\%$; у трох вывучаемых раймагах з выходным днём у аўторак — на $+19,62\%$, у дзесяці вывучаных раённых і цэнтр. магазынах з выходным днём у суботу — на $+36,06\%$, у пяці магазынах (раённых і цэнтральных) з выходным днём у аўторак — на $+23,95\%$ ²⁾.

У 1930-жа годзе, пасля ўвядзеньня бесперапынкі, процант перавышэньня выручкі ў дні найменшай нагрузкі, у адносінах да дзён тыдню з мінімальнай нагрузкай, складае ў дачыненні трох вывучаных цэнтральных магазынаў $+17,0\%$, у адносінах трынаццаці раённых магазынаў $+21,3\%$.

Табліца 1.

№№ магазынаў	Найменшая дзённ. выручка, ня ўліч. выходных і пераходных дзён	Максымальная выручка ў % адносінах да найменшай выручкі	% перавышэньня
Магазыны з выходным днём у суботу: №№ 1, 6, 9, 12, 14, 22, 29, 35, 55 і 104	100%	136,06	+36,06
Магазыны з выходным днём у аўторак: №№ 4, 21, 60, 88, і 40.	100%	123,95	+23,95
Цэнтральныя магазыны з выходным днём у аўторак: №№ 4, 40	100%	141,91	+41,91
Раёныя магазыны з выходным днём ў аўторак: №№ 1, 60 і 88.	100%	119,62	+19,62

¹⁾ Браўся дзень найменшай выручкі з усіх дзён тыдню, за выключэньнем пераходных і, зразумела, выходных, гэта ў адносінах матар'ялу за 1929 г.

²⁾ Цікава зьвярнуць увагу на тое, што там, дзе выходны дзень (да ўвядзеньня бесперапынкі) магазыну быў не ў нядзелю, а ў аўторак, розніца паміж днём мінімаль-

Такім чынам, ня гледзячы на няпоўную магчымасьць параўнаць гэтыя даныя, усё-ж, бязумоўна, магчыма даволі значна падраўняла нагрузку гандлёвых пунктаў у розныя дні тыдню. Трэба думаць, што ў далейшым гэты процэс яшчэ ўзмоцніцца па меры таго, як бесьперапынка ўсё больш і больш будзе ўкараняцца ў быт усёй масы працоўных.

Надзвычайна характэрна, што, парушыўшы, заканамернасьць наплыву пакупнікоў у гандлёвыя пункты па днёх тыдню, як гэта было ў 1929 годзе, паменшыўшы хістаньні наплыву ў розныя дні, бесьперапынка, як гэта і трэба было чакаць, не адбілася на хістаньнях наплыву пакупнікоў па датах месяцу, пакінуўшы бяз зьмен тэндэнцыю павялічэньня выручкі (значыць, і нагрузкі) гандлёвых пунктаў у дні масавага атрымання заробтку і ў дні непасрэдна пасля іх.

Калі да ўвядзеньня бесьперапынкі (у 1929 годзе) сярэдняя выручка магазынаў у дні масавай палучкі зарплаты і ў дні, якія непасрэдна сьледуюць за імі, перавышала сярэдняю выручку гэтых-жа магазынаў у астатнія дні месяцу ў сярэднім на 13%, дык з гэтым-жа зьявішчам мы сустракаемся і ў 1930 годзе (гл. табліцу 2).

Табліца 2.

Параўнаньне сярэдняй дзённай выручкі магазынаў МЦРК №№ 1, 4, 6, 9, 10, 12, 14, 21, 22, 31, 35, 51, 55, 60, 88, 96 у дні масавай палучкі зарплаты і інш. дні месяцу (у рублэх).

Месяцы	Сярэдняя дзённая выручка за дні м-цу: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31	Сярэдняя дзённая выручка ў дні палучкі зарплаты і дні месяцу, непасрэд. сьледуючыя за палучкаю: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 15, 16, 17, 18, 19, 20	% перавы- шэньня
Студзень	555	690	+24,3
Люты	671	794	+18,3
Сакавік	590	693	+17,3
Красавік	626	656	+ 4,8
У сярэд. за ўсе м-цы.	610	708	+16,1

З табліцы № 2 відаць, што 1-га, 2-га, 3-га, 4-га, 5-га, 15-га, 16-га, 17-га, 18-га, 19-га і 20-га кожнага м-цу выручка гандлёвых пунктаў заўсёды ўзрастае ў параўнаньні з іншымі днямі м-цу, пры гэтым у сярэднім за чатыры м-цы (студзень, люты, сакавік і красавік 1930 г.) гэта ўзрастаньне вызначаецца ў +16,1%. Па паасобных месяцах гэта заканамернасьць знаходзіць пацьвярджэньне, праўда, выяўляючы некаторую тэндэнцыю к памяншэньню.

най выручкі значна меншая. Гэта тлумачыцца тым, што мы тут маем справу з двума фактарамі—выходным днём магазыну і выходным днём насельніцтва (уплыў другога фактару значна мацней, зразумела).

Калі ўплыў абодвух фактараў супадае (выходны дзень магазыну ў нядзелю),—атрымліваецца рэзкае павялічэньне розніцы паміж днём максымальнай і мінімальнай выручкі. У другім-жа выпадку маецца пэўная ўзаемная нэўтралізацыя, што ўплывае на зьніжэньне гэтай розніцы.

Такім чынам, усе мерапрыемствы, якія могуць быць накіраваны на знішчэнне неаднолькавай нагрузкі гандлёвых пунктаў у розныя дні м-цу (выдача зарплаты ў розныя тэрміны для розных прадпрыемстваў і розных устаноў; выдача зарплаты на прадпрыемстве ў працягу поўнага м-цу ў розныя дні м-цу для розных груп рабочих; барацьба за ўкараненне праз зачыненны размеркавальнікі безнаўных разьлікаў і шэраг іншых мерапрыемстваў) ня трацяць сваёй актуальнасці яшчэ і да сёньнешняга дня.

Якія-ж вывады трэба зрабіць са ўсяго сказанага?

Па-першае, бесьперапынка сапраўды змяніла характар працы коопэрацыйных прадпрыемстваў, зрабіўшы іх працу больш роўнамернай і тым самым палепшыўшы абслугоўваньне працоўных у іх выходныя дні, а таксама палепшыўшы ўмовы працы работнікаў прылаўку; далейшае ўвядзеньне бесьперапынкі ўзмацняе паказаную тэндэнцыю.

Па-другое, бесьперапынка павялічыла прапускную здольнасць гандлёвай сеткі ня толькі тым, што яна працуе замест 300—360 дзён у год, а яшчэ тым, што знізіла розьніцу паміж днямі мінімальнай і максымальнай выручкі і дала магчымасьць лепш (больш поўна) выкарыстаць штат прадаўцоў. Па-трэцяе, нядзеля перастала быць днём усеагульнага адпачынку; старыя бытавыя падпоры руйнуюцца, што ня можа не адбіцца на павышэньні тэмпаў нашага жыцця, тэмпаў, якія адпавядаюць вялікаму соцыялістычнаму будаўніцтву.

Усё паказанае лішні раз даводзіць, якое вялікае рэволюцыйнае значэньне мае бесьперапынка, якое вялікае значэньне яна мае для палепшаньня быту і ўмоў жыцця працоўных.

Выкарыстаць летнюю практыку і водпускі студэнцтва на вёсцы для разгортвання краязнаўчай працы.

Задачы соцыялістычнага будаўніцтва краіны патрабуюць шырокай мобілізацыі ўсіх сіл і захаваных рэсурсаў, каб выканаць і перавыканаць пяцігодку за чатыры гады, каб вырашыць задачу соцыялістычнай рэканструкцыі вёскі, ліквідаваць кулацтва як клясу на базе суцэльнай калектывізацыі, каб завяршыць пабудову фундаменту соцыялістычнай эканомікі СССР і прыступіць да пабудовы соцыялістычнай эканомікі. У гэтых менавіта мэтах патрэбны шырокі ўдзел рабочых, батрацкіх, колгасніцкіх, бядняцкіх і серадняцкіх мас у справе соцыялістычнага будаўніцтва, у гэтых мэтах патрэбна дасканалае вывучэнне свайго прадпрыемства, колгасу, саўгасу, сельсавету, раёну і краю для таго, каб, усебакова вывучыўшы сілы, мобілізаваць іх для патрэб соцыялістычнага будаўніцтва, патрэбна масавая навукова-дасьледчая праца шырокіх рабочых і працоўных мас. Савецкае краязнаўства і ёсць той шлях, які далучае шырокія рабочыя і працоўныя масы да гэтага будаўніцтва.

Да гэтага часу радам мерапрыемстваў Цэнтральнае Бюро Краязнаўства па дырэктыве і пры дапамозе партыйных арганізацый праведзена вялізарнейшая работа па перабудове, па ператварэнні краязнаўства з „акадэмічнага“, утылітарнага ў савецкае краязнаўства. У прыватнасці, у БССР праведзена значная работа па выяўленьні ўсёй шкоднасці і варожасці тэй работы, якую праводзілі краязнаўчыя арганізацыі БССР па заданні беларускага контр-рэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму—гэтага агента міравога, і ў першую чаргу—польскага фашызму. Дадзена рад паказанняў і дырэктыў аб характары працы краязнаўчых арганізацый БССР на фабрыках, заводах, у колгасах, саўгасах, вёсках, тэхнікумах, школах, дадзена рад паказанняў аб арганізацыйных формах перабудовы працы краязнаўчых арганізацый. Задача раённых краязнаўчых бюро заключаецца ў тым, каб, улічыўшы ўсе ўказанні, па-бальшавіцку ўзяцца за перабудову краязнаўчай працы, каб, задаўшыся канкрэтнымі, на першых парах ніякогімі задачамі, практычна арганізаваць краязнаўчыя ячэйкі на фабрыках і заводах, у колгасах, саўгасах, вёсках, школах, у МТС і іншых арганізацыях і пусціць іх работу над якім-небудзь адным практычным актуальным пытаннем.

Аднак, да гэтага часу на мясцох—у раёнах, на фабрыках і заводах—наглядаецца, што сутнасць, задачы і значэнне савецкага края-

знаўства досыць уразуметы амаль усюды, амаль усюды больш-менш праведзена работа па высвятленьні шкоднай і варожай работы беларускага контр-рэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму ў краязнаўстве, накіраванай супроць соцыялістычнага будаўніцтва, супроць дыктатуры пролетарыату, за рэстаўрацыю капіталізму ў БССР,—перабудова-ж краязнаўчай працы на новых шляхох, разгортваньне савецкага краязнаўства амаль усюды ідзе вельмі марудна, вельмі слаба. Гэта зьяўляецца вынікам таго, што ў радзе месц партыйныя, савецкія, профсаюзныя, гаспадарчыя, коопэрацыйныя і іншыя арганізацыі не даацэнваюць значэньня краязнаўства для соцыялістычнага будаўніцтва, не ўзялі перабудовы краязнаўчай работы пад сваё кіраўніцтва, ня выдзелілі адпаведных кадраў, адказваючых за пастаноўку краязнаўчай работы.

Таму баявою задачай дню зараз зьяўляецца задача, як найхутчэй перабудаваць краязнаўчую працу на мясцох, узмацніць кіраўніцтва адпавядаючых арганізацый гэтай працай, даць краязнаўству патрэбныя кадры, дабіцца ўвязкі работы краязнаўства з работай плянуючых, гаспадарчых і навукова-дасьледчых устаноў і, што асабліва важна, выкарыстаць усё мажлівае для таго, каб пасунуць справу разгортваньня краязнаўчай работы ў БССР—на фабрыках, заводах, у колгасах, саўгасах, МТС, вёсках і інш.

Зараз з наступленьнем лета ва ўсіх ВНУ, тэхнікумах, профтэхшколах, ШКМ і іншых навучальных установах распачынаецца вытворчая летняя практыка і летнія адпускі студэнцтва. Шырокім струменем студэнцтва ВНУ, тэхнікумаў і іншых навучальных устаноў увальнецца на фабрыкі, заводы, у колгасы, саўгасы, МТС і ў вёскі для практыкі і адпачынку. Вялізная культурная, маладая сіла, узброеная ведамі і часткова мэтодамі навукова-дасьледчай працы, узброеная мэтодамі марксызму-ленінізму ў соцыялістычным будаўніцтве, акажацца сярод рабочых мас, сялян-колгаснікаў, у вёсках. Усім арганізацыям неабходна выкарыстаць гэтую сілу, і ў першую чаргу яе неабходна выкарыстаць для мэт разгортваньня і наладжваньня краязнаўчае працы ў краязнаўчых ячэйках, гуртках і раённых бюро краязнаўства.

Кожны студэнт-практыкант ці адпусьнік, апынуўшыся на фабрыцы, заводзе, не павінен прайсьці міма краязнаўчых пытаньняў і тэм, якія высоўваюцца жыцьцём гэтай фабрыкі, заводу. Менавіта, кожны практыкант ці адпусьнік-студэнт павінен зацікавіцца пытаньнямі вывучэньня сыравіны і паўфабрыкатаў, на якіх працуе даная фабрыка, завод, пытаньнямі вывучэньня энэргетычных рэсурсаў фабрыкі, заводу, процэсаў вытворчасьці, мэханізацыі, складу рабочых фабрыкі, заводу, вынаходніцтва, выкананьня прамфінпляну і прычын, спрыяючых ці мяшаючых яго выкананьню; студэнты-практыканты ці адпусьнікі, якія апынуцца на фабрыцы, заводзе, павінны будучь паставіць пытаньне арганізацыі вытворчага музэю, каб праз гэты вытворчы музэй аблізіваць масы рабочых данай фабрыкі, заводу на барацьбу за лепшыя ўзоры вырабаў, на барацьбу супроць браку ў вытворчасьці, за выкананьне якасных паказальнікаў і г. д. Усё гэта сугуба краязнаўчыя тэмы, усё гэта актуальныя жыватрапечучыя пытаньні, якімі жыве ўся вытворчасць, усе фабрыкі, заводы, увесь рабочы колект ў гэтых фабрык, заводаў, уся рабочая кляса савецкай краіны. Усё гэта пытаньні, вакол якіх лёгка аблізіваць масы і дзеля вывучэньня і вырашэньня якіх патрэбна ўтварэньне краязнаўчых ячэек на прадпрыемствах.

Студэнт-практыкант ці адпусьнік у колгасе і саўгасе павінен зацікавіцца пытаньнямі вывучэньня глебы і яе палепшаньня, вывучэньня

лепшых спосабоў апрацоўкі глебы, вывучэння насення і спосабаў сэлецыі (паляпшэння) насеннага матэрыялу. Ня менш значны інтарэс для студэнта ў колгасе, саўгасе ўяўляе пытанне напрамку, тыпу, характару, спецыялізацыі гаспадаркі. Вакол вывучэння гэтых пытанняў павінны быць мобілізаваны зацікаўленыя групы рабочых саўгасаў, колгаснікаў і арганізаваны адпавядаючыя краязнаўчыя гурткі. Ня менш цікавым пытаннем будзе і пытанне вывучэння процэсаў механізацыі колгасу, саўгасу і ўплыву механізацыі на ўмовы працы колгаснікаў і рабочых саўгасаў, на суадносіны паміж жывой працай і машынай і вытворанай у колгасе і саўгасе прадукцыі. Актualнымі пытаннямі будуць і пытанні вывучэння формы арганізацыі працы, метадаў разьмеркаваньня прыбыткаў, у мэтах пашырэння лепшых форм арганізацыі працы і разьмеркаваньня прыбыткаў і ў мэтах абагуленьня лепшых дасягненьняў колгасаў і саўгасаў.

Машынна-трактарныя станцыі, дзе таксама будзе адбывацца вытворчая практыка студэнцтва і ў мясцох дзейнасьці якіх будуць выкарыстоўваць адпускі студэнты, уяўляюць з сябе цэлы комплекс пытанняў і тэм краязнаўчага характару, даючых мажлівасьць арганізаваць краязнаўчыя ячэйкі і гурткі, мобілізаваўшы інтарэс рабочых МТС, колгаснікаў і іншых навокал пытанняў вывучэння форм і метадаў МТС на масавую і суцэльную калектывізацыю раёну свае дзейнасьці, вывучэння пытання найлепшых форм разьлікаў МТС па сваіх умовах з ваколічным насельніцтвам, вывучэння розных тыпаў трактароў пад кутом погляду адпавядальнасьці пэўнага тыпу трактароў да пэўнага характару глеб, да пэўнай паверхні мясцовасьці і інш.

На вёсцы студэнты-практыканты і адпускнікі знойдуць для мобілізацыі шырокіх мас у краязнаўчую працу такія цікавыя пытанні, як вывучэньне формы клясавай барацьбы ў вёсцы ў сувязі з калектывізацыяй, як уплывае калектывізацыя на зьмену адносін у вёсцы, на зьмену звычак, на падзеньне рэлігійнасьці і г. д. Усё гэта гаворыць аб тым, што на фабрыцы, заводзе, у колгасе, саўгасе, МТС і вёсцы непачаты край работы для разгортваньня краязнаўчай працы. Патрэбны толькі сілы, кадры, якія-б арганізавалі і пусьцілі ў ход гэтую справу. Такою магутнай сілай і зьявіцца студэнцтва, якое будзе адбываць вытворчую практыку і адпускі на прамысловых прадпрыемствах і ў раёне іх, у колгасах, саўгасах, МТС і вёсках. Патрэбна толькі належна выкарыстаць студэнцтва для гэтай працы.

Профсаюзныя і грамадзкія студэнцкія арганізацыі ВНУ, тэхнікумаў і іншых навучальных устаноў перад ад'ездам студэнтаў на вытворчую практыку і ў летнія адпачынкі, павінны завастрыць увагу студэнцтва на неабходнасьці гэтае работы. Цэнтральнае Бюро Краязнаўства павінна даць дырэктывы раённым бюро краязнаўства зьвязанца з студэнтамі-практыкантамі і адпускнікамі, распрацаваць прыкладны плян краязнаўчай працы студэнта-практыканта і адпускніка ў часе практыкі ці адпачынку.

Партыйныя, профсаюзныя і грамадзкія арганізацыі ў раёнах павінны ўлічыць гэтую сілу і максымальна выкарыстаць яе для краязнаўчай працы. Краязнаўчая праца на мясцох павінна быць у бліжэйшы час максымальна разгортнута. Шырокія масы рабочых, колгаснікаў, батрацтва, беднаты і сярядняцтва праз краязнаўства павінны быць прыцягнуты да масавай навукова-дасьледчай працы, да актыўнага соцыялістычнага будаўніцтва, бо на даным этапе адных навуковых сіл для здавальненьня патрэб соцыялістычнага будаўніцтва ў навукова-дасьледчай працы недастаткова.

„Пролетарскае студэнцтва, якое атрымала ўжо пэўную падрыхтоўку да навукова-дасьледчай працы, у разрэзе сваёй спецыяльнасьці, ня можа быць у баку ад гэтага руху, але павінна быць у першых яго шэрагах, усялякім чынам дапамагаючы арганізацыі краязнаўчых ячэек на вытворчасьці і ў колгасах, наладжваючы іх працу, інструктуючы рабочых і колгаснікаў у гэтай цяжкай спачатку справе і сваёй асабістай дасьледчай працай даючы неабходны матар'ял для дзяржаўных і грамадзка-культурных арганізацый.

Дасьледчая краязнаўчая праца студэнцтва павінна зрабіцца сустаўной часткай працы навукова-тэхнічных гурткоў, зьмяняючы гэту працу з чыста вучэбнай, акадэмічнай на грамадзка-карысную працу, адначасна ўзвышаючы кваліфікацыю студэнта і выхоўваючы з яго сапраўднага спецыяліста-грамадчыка. Праца не павінна мець характару аматарства і ўсяведаньня—яна павінна ісьці ў разрэзе асноўнай спецыяльнасьці студэнта, зьяўляючыся адным з зьвеньяў сувязі вучобы з вытворчасцю“.

Так вызначае задачы пролетарскага студэнцтва партыя ў тэзісах Комакадэміі аб „ролі і значэньні савецкага краязнаўства“.

Задачай практыкантаў і адпускнікоў-студэнтаў ВНУ, тэхнікумаў у БССР зьяўляецца выканаць гэтыя задачы, апраўдаць тыя надзеі, якія ўскладае на яго пролетарыят і яго авангард—куністычная партыя. Пролетарскі студэнт павінен ня толькі сам быць актыўным удзельнікам соцыялістычнага будаўніцтва, але ў меру сваіх здольнасьцяў мажлівасьцяй і арганізатарам шырокіх мас рабочых і працоўных у справе будаўніцтва соцыялізму.

Ніводнага прамысловага прадпрыемства, саўгасу, колгасу, савецкай і гаспадарчай установы, ВНУ, тэхнікуму, школы, хаты-чытальні, нардому, клубу, ніводнага актыўнага будаўніка соцыялізму без „Савецкай Краіны“.

Аб увязцы працы краязнаўчых арганізацый з працай дзяржаўных, плянуючых і цэнтральных навукова-дасьледчых устаноў.

Краязнаўчыя арганізацыі зьяўляюцца масавымі дасьледчымі арганізацыямі, у якіх дасьледчык адначасова зьяўляецца і непасрэдным будаўніком соцыялістычнай гаспадаркі і культуры. Цэнтральныя навукова-дасьледчыя ўстановы зараз ужо ня могуць абмежавацца экспэдыцыйнымі досьледамі альбо пастаноўкай досьледаў на адной-другой дасьледчай станцыі, яны цяпер ужо павінны ў сваёй дасьледчай працы ўлічваць і апірацца на масавыя досьледы, якія праводзяцца на ўсіх нашых фабрыках і заводах, ва ўсіх колгасах і саўгасах, у школах і краязнаўчых гуртках. У працы ўсіх цэнтральных навукова-дасьледчых устаноў і масавых дасьледчых арганізацый павінен быць самы цесны контакт і плянаваць. Навукова-дасьледчая праца ў нашай соцыялістычнай краіне па розных галінах зьверху данізу павінна будавацца па адзінаму пляну. Арганізацыю гэтай працы мы мысьлім наступным чынам: цэнтральныя дасьледчыя ўстановы, выходзячы з агульных плянавых устаноў і канкрэтных заданьняў адпаведных дзяржаўных, гаспадарчых і плянуючых устаноў, распрацоўваюць адзіны плян дасьледчай працы, улічваючы ўсю сетку мясцовых дасьледчых устаноў і масавых навукова-дасьледчых арганізацый і вызначаючы канкрэтныя тэмы і заданьні для ўсіх гэтых арганізацый. Плян гэты, зусім канкрэтызаваны, па ўзгадненьні з ЦБК даводзіцца да ўсіх мясцовых краязнаўчых арганізацый, якія абгаварваюць яго на месцы, узгадняюць з адпаведнымі гаспадарчымі і інш. ўстановамі і арганізацыямі, уносяць дадаткі, выпрацоўваюць рэальны календарны плян сваёй працы і дасылаюць яго ў ЦБК, якое павінна быць цесна звязана з усімі цэнтральнымі дасьледчымі, гаспадарчымі і інш. ўстановамі.

ЦБК у гэтым годзе робіць спробу ўвязкі краязнаўчай працы з працай цэнтральных дасьледчых устаноў. На вялікі жаль, ня ўсе яшчэ навукова-дасьледчыя ўстановы разумеюць важнасьць і неабходнасьць наладжання цеснай сувязі ў працы цэнтральных дасьледчых устаноў і мясцовых краязнаўчых арганізацый. Шмат якія ўстановы зусім не палічылі патрэбным выкарыстаць працу краязнаўчых гурткоў і ня вызначылі ніякіх краязнаўчых тэм для масавай дасьледчай працы (цэнтр. зональныя станцыі жывёлагадоўлі, расьлінаводзтва, Інстытут сьвінагадоўлі, Колгасцэнтр, некаторыя катэдры БАН і інш.). Так, напр., Нав.-дасьледчы інстытут сьвінагадоўлі ў Менску заявіў, што

вызначаных тэм ці заданьняў у дасьледчай працы, якія-б маглі быць у плянавым парадку выкананы мясцовымі краязнаўчымі організацыямі, няма“ (адносьнік № 19/244 ад 2/III-1931 г.). У гэтым адказе выяўляецца поўнае чыноўніцка-бяздушнае неразумьне задач савецкага краязнаўства і працы краязнаўчых гурткоў у колгасах, саўгасах, ШКМ, у справе соцыялістычнай рэканструкцыі сьвінаводзтва. Нам, бязумоўна, трэба дабіцца поўнага пералому ў ацэнцы працы краязнаўчых організацый, з аднаго боку, і пераводу самай краязнаўчай працы на вырашэньне практычных задач соцыялістычнага будаўніцтва — з другога.

Ніжэй мы падаем сьпіс тэм, заяўленых рознымі цэнтральнымі навукова-дасьледчымі ўстановамі, у распрацоўцы якіх могуць і павінны прыняць удзел краязнаўчыя організацыі.

Па прамысловасьці (НДІ прамысловасьці).

Вывучэньне рэсурсаў драўніны (наяўнасьць, пароды, скарыстаньні для мясцовых патрэб, наяўнасьць прадпрыемстваў па мэханічнай і хэмічнай пераапрацоўцы драўніны і інш.); вывучэньне рэсурсаў скураной сыравіны, рэсурсаў торфу, гліны, руд, фарб, крэйды, будаўнічых матар'ялаў і энэргетычных рэсурсаў. У даны момант матар'ялы гэтыя асабліва патрэбны па раёнах б. Мазырскай акругі і Прапойскаму раёну.

Па сельскай гаспадарцы (Дзяржплан і НКЗ).

1. Вывучэньне глеб і глебавых асаблівасьцяў раёнаў (глебавыя карты і моаліты глеб раёну; склад расьліннасьці ў раёне — ботанічны гербары, апісаньне; тарфяная і вапняная карты раёнаў).
2. Геалёгічныя ўмовы раёну: горныя рэсурсы раёну; каменье, гліны, крэйда, руда; вадзяны рэжым і дасьледваньне грунтовых вод.
3. Мэтэаролёгічныя ўмовы раёну: атмасфэрныя ападкаі, вятры, тэмпэратура, заляганьне сьнегу; пачатак і канец с.-г. работ у раёне і працяг вэгетацыйнага пэрыоду.
4. Разьмяшчэньне паасобных с.-г. ужыткоўнасьцяў у залежнасьці ад глебавых умоў раёну (лясы, балоты, сенажаці і інш.).
5. Разьвіцьцё саўгаснага і колгаснага будаўніцтва ў раёне.
6. Вывучэньне элемэнтаў вытворчасці ў саўгасах і колгасах: ураджайнасьць, прадукцыйнасьць жывёлы, сабекаштоўнасьць прадукцыі, нормы выпрацоўкі і інш.
7. Вывучэньне жывёлагадоўлі ў саўгасах і колгасах (пароды розных відаў прадукцыйнай жывёлы, захворваньне жывёлы, умовы ўтрыманьня, дагляд жывёлы і прадукцыйнасьць).
8. Тэхніка паляводзтва ў саўгасам і колгасам: гатункі збожжа, час сяўбы розных відаў збожжа, апрацоўка глебы пад розныя культуры, дагляд за культурамі, ураджайнасьць розных культур.
- Асаблівае значэньне ў даны момант мае вывучэньне культуры тэхнічных культур (ільну, канпель) і спосабаў першапачатковай апрацоўкі іх.
9. Становішча і пэрспэктывы разьвіцьця індустрыялізацыі сельскай гаспадаркі ў раёне: малочная прамысловасьць, ільнаапрацоўчая прамысловасьць, прадпрыемствы па пераапрацоўцы бульбы, садовіны, гародніны і інш.; колькасьць розных відаў прадпрыемстваў, забясьпечваньне іх рабслай, валавая прадукцыя, нагружанасьць, сабекаштоўнасьць выпрацоўкі і інш.

10. Вывучэнне кармовай базы ў раёне: пашырэнне і палепшэнне сенажацый, пашырэнне засева кармовых траў, караньплодаў, сілос.

11. Садоўніцтва і гародніцтва ў раёне: разьмеры разьвіцця гэтых галін, гатункі садоўны і гародніны, тэхніка апрацоўкі і перапрацоўкі, гаспадарчае значэнне.

12. Скарыстанне рабсілы ў раёне: скарыстанне рабсілы да соцыялістычнай рэканструкцыі с.-г. раёну; скарыстанне і разьмеркаванне рабочай сілы пасля соцыялістычнай рэканструкцыі с.-г. раёну; арганізацыя і аплата працы ў саўгасах і колгасах.

13. Вывучэнне соцыяльна-бытавых умоў рабочых саўгасаў і колгаснікаў і культурна-бытавое абслугоўванне аграмаджанага сектару сельскай гаспадаркі.

14. Культурны адпачынак у саўгасах і колгасах.

15. Работа с.-г. гурткоў па пашырэнні аграномічных і тэхнічных ведаў сярод рабочых саўгасаў і колгаснікаў.

16. Вывучэнне метадаў грамадзкае актывізацыі с.-г. вытворчасці; агромінімум; агровыстаўкі, музей, хаты-чытальні; плякаты, інсцэніроўкі, агросуды і г. д.

П а т р а н с п о р т у (Дзяржплян).

1. Выяўленне гнёзд і разьмераў абознага будаўніцтва ў БССР (выраб саней, дуг, шорных вырабаў, колаў, павозак і інш.) і вывучэнне магчымасцяў рэканструкцыі гэтага промыслу.

2. Вывучэнне раёнаў і месц будаўніцтва драўляных рачных суднаў і лодак (тэхніка, арганізацыя і разьмеры будаўніцтва).

3. Вывучэнне пытаньня аб ужыванні суднаў і лодак як унутры-гаспадарчага транспарту ў сельскай гаспадарцы (колгасы, саўгасы), прамысловасці, комунальнай гаспадарцы.

Увязка працы краязнаўчых арганізацый з Хамічным інстытутам БАН можа выявіцца ў гэтым годзе па лініі вывучэння водарасляў; з Інстытутам гісторыі—па лініі вывучэння гісторыі пролетарыату, гісторыі фабрык і заводаў і па вывучэнні гісторыі сялянскага руху; з катэдрай этнографіі БАН—па лініі зьбірання савецкага фольклёру (соцыялістычная рэканструкцыя сельскай гаспадаркі, партыя і яе правадыры, бязбожжа ў фольклёры), па вывучэнні тэхнікі і быту лесарубаў і плятагонаў (заяўкі інстытутаў).

Наогул краязнаўчая праца ў раёнах павінна праводзіцца плянава і выцякаць з плянаў соцыялістычнага будаўніцтва ў кожным раёне, а праца краязнаўчых ячэек на фабрыках і заводах, у саўгасах і колгасах—з вытворчых і пэрспектывных плянаў гэтых прадпрыемстваў, але паасобныя краяведы, камісіі, брыгады могуць распрацоўваць і іншыя тэмы і заданні, якія не выцякаюць непасрэдна з плянаў вытворчых прадпрыемстваў, сельсаветаў і райвыканкомаў, але маюць актуальнае значэнне для соцыялістычнага будаўніцтва і распрацоўваюцца цэнтральнымі ўстановамі. Краязнаўчыя арганізацыі і асобныя краяведы, якія возьмуць для распрацоўкі адну з вышэй прыведзеных тэм, павінны паведаміць аб гэтым ЦБК для атрымання належных канкрэтных указанняў і консультацыі спецыялістаў у адпаведных галінах працы.

Процэс калектывізацыі ў латыскіх колёніях БССР.

Хутарская політыка Прышчэпава цалкам адпавядала духу латыскіх кулакоў, якія пры дапамозе чужой наёмнай працы і пры падтрыманьні сталыпінскай політыкі ўжо ў даваенныя часы стварылі свае гаспадаркі капіталістычна-фэрмэрскага тыпу. Пасьля Кастрычніцкай рэвалюцыі гэта кулацкая частка латыскіх колёністаў імкнулася затрымацца на роўні сваіх капіталістычных дасягненьняў даваеннага пэрыоду, выступаючы свае гаспадаркі сапраўднымі культурнымі гаспадаркамі, і працягвала эксплёатацыю наёмнай сілы рознымі замаскаванымі спосабамі. Зусім натуральна, што эксплёататарскія імкненьні кулацтва няўхільна сталі ўсуперач з тым савецкім законадаўствам, якое накіравана на канчатковае зьнішчэньне эксплёатацыі чалавека чалавекам. Прыкрываючыся маскай „культурнікаў“ і апіраючыся на інструкцыі прышчэпаўскага Наркамзему БССР, многія кулакі дабіліся прэміі пахвальных лістоў за прыкладнае вядзеньне гаспадаркі ў той час, калі гэта „прыкладнасьць“ была дутая і заснавана на эксплёатацыі. Кулацтва імкнулася прыстасавацца да савецкіх умоў тым, што арганізоўвала шэраг калектываў капіталістычнага тыпу пад шыльдай савецкіх арцеляў. Пасьля рэвалюцыі Лацінскае таварыства сельскай гаспадаркі было перайменавана ў сельска-гаспадарчае таварыства „Arajs“ (Араты); у 1926 г. была арганізавана арцель па распрацоўцы торфу; прыватны завод яблычнага віна Зомбэрга (у Лацінэ) быў названы арцелью „Зэдс“, якая фактычна была „акцыянэрным“ таварыствам некалькіх кулацкіх гаспадарак, а не арцелью. Таксама былі арганізаваны кулацкія малочныя арцелі, якія адмовіліся ўвайсьці ў коопсыстэму, каб збываць сваю прадукцыю праз коопэрацыю, а, застаючыся „дзікімі“, прадавалі малако і масла на прыватным рынку па вельмі высокіх цэнах і такім чынам конкурравалі з коопэрацыяй. Як толькі выявілася кулацкая сутнасьць гэтых аб'яднаньняў, яны былі ліквідаваны.

Побач з гэтымі кулацкімі аб'яднаньнямі бядняцка-серадняцкія масы стваралі сапраўдныя калектывы. Вось як характарызавала процэс калектывізацыі латыскіх гаспадарак з 17 мая 1928 г. да 1 лістапада 1929 г. у Полаччыне Латбюро Полацкага Акруговага Камітэту КП(б)Б у сваёй справаздачы:

„За апошні час мы маем досыць вялікія дасягненьні ў галіне калектывізацыі. Цяпер няма такой латыскай колёніі, дзе-б не займаліся пытаньнем калектывізацыі, і амаль у кожнай колёніі ёсьць група з бядняцкіх і сярэдняцкіх гаспадарак, якія маюць жаданьне арганізаваць сельска-гаспадарчы калектыв. Таксама мы маем

актыўную працу кулацтва і заможнікаў супроць калектывізацыі (Вацлава, Дземаўшчына, Васількі). У сучасны момант чыста латыскіх сельска-гаспадарчых арцеляў і комун на Полаччыне няма, а латыскія сем'і знаходзяцца ў мяшаных комунах і арцелях (комуны: „Чырвоная Зорка“, „Леніна“ і г. д.), а таксама мяшаных вытворчых аб'яднаннях (малочныя, машыныя і г. д.). Вацлаўскі нацыянальны сельсавет вытворча коопэраваны (мэліарацыйнае таварыства) на 59%, г. зн. коопэравана 76 гаспадарак, з якіх 26 бядняцкіх“.

Гэта мэліарацыйнае таварыства мела 174,66 га балот для асушкі. За два гады працы была праведзена асушка 80 га балот. Сіламі сяброў таварыства раскарчавана плошча 16,5 га, з затратаю 366 рабочых дзён. Такім чынам, мэтадамі калектывнай працы асушаюцца балоты, і сяляне, арганізуючыся ў калектывы, здабываюць добрую, урадлівую зямельную плошчу, якая потым дае высокую ўраджайнасць.

У 1928 годзе пачынаецца новая хваля калектывізацыі ў латыскіх колёніях Магілеўшчыны. Каля Магілева арганізуецца латыскі колгас „Чырвоны селянін“ і рад ініцыятыўных груп у другіх раёнах. У звязку з гэтым пад'ёмам беднаты і сярэднякоў актывізавалася і кулацтва, якое прыкладала ўсё сваё стараньне, каб перашкодзіць процэсу калектывізацыі. У Галіч-Мыскай латыскай колёніі кулацтва пад шыльдай люта-ранскіх рэлігійных сходаў арганізавала контр-рэвалюцыйную працу супроць сельсавету і мясцовых культурных працаўнікоў; у Латрошчы Лупалаўскага раёну, кулацтва пад кіраўніцтвам дзеячоў мясцовай католіка-апостальскай сэкты арганізавала замах на настаўніцу латыскай школы т. Лінбэрг, якая арганізавала ячэйку моладзі і вясной 1929 г. арганізавала латыскую сельска-гаспадарчую арцель. Змова супроць настаўніцы і іншых культурных працаўнікоў была раскрыта, прышлося ўжыць рад мерапрыемстваў супроць актыўнай часткі кулацтва латколёніі для таго, каб калектывізацыя магла разьвівацца больш нармальна, але дзякуючы актыўнай працы кулацтва супроць калектывізацыі, латыскія гаспадаркі па БССР на 1 ліпеня 1929 г. былі ахоплены калектывізацыйнай толькі на 0,77%.

У звязку з новай хваляй калектывізацыі Нацкамісія ЦВК БССР у 1929 г. быў скліканы зьезд працоўных латышоў — рабочых і сялян, які адбыўся ў Менску 25-26 лістапада. На зьездзе прысутнічалі прадстаўнікі калектывізаваных латыскіх гаспадарак, аднаасобнікаў і латыскіх рабочых з гарадоў БССР. Зьезд з вялікім пад'ёмам прайшоў пад знакам замацаваньня саюзу рабочых і бядняцка-сярэдняцкіх мас латыскага сялянства для рашучага наступу на капіталістычныя элемэнты. Зьезд рашуча выказаўся за тое, каб у бліжэйшыя гады калектывізаваць на 100% усе латыскія гаспадаркі.

Вось, што гаворыцца ў адозьве II ўсебеларускага зьезду працоўных латышоў да ўсіх латышоў і латгальцаў Савецкага Саюзу:

„Зьезд са здавальненьнем адзначае тую акалічнасьць, што за апошнія месяцы ў латыскіх колёніях Беларусі процэс калектывізацыі пачынае разгортвацца вельмі шпарка. Бяднякі і сярэднякі латыскага сялянства ў БССР ужо прыступілі да няпасрэднага будаўніцтва соцыялізму. Делегаты II ўсебеларускага зьезду працоўных латышоў завяраюць Савецкі ўрад БССР у тым, што латколёністы не застануцца ў хвасьце іншых нацыянальнасьцяў Савец-

кага Саюзу і прыкладуць усе свае старанні, каб kolekтывізаваць у бліжэйшы час усе латыскія гаспадаркі Беларусі“.

Разъехаўшыся са зьезду, дэлегаты на працягу сьнежня месяца зьбіралі сходы латышоў усіх латыскіх паселішчаў, рабілі справаздачы перад выбаршчыкамі і інфармавалі іх аб рашэньні другога ўсебеларускага зьезду працоўных латышоў. Па дакладах дэлегатаў усюды прымаліся пастановы аб арганізацыі селска-гаспадарчых kolekтываў.

У канцы 1929 г. латыская колёнія „Падэры“ ўся ўступіла ў kolekтыў. 24 сьнежня 1929 г. агульны сход Вацлаўскага сельсавету пастанавіў арганізаваць kolekтыў, і тут-жа 35 гаспадарак уступілі ў колгас; 5 студзеня агульны сход Вацлаўскага kolekтыву даў сабе назву „Celtne“ („Будаўніцтва“); 11 лютага агульны сход беднякоў і сьраднякоў Вацлаўскай колёніі вынес пастанову аб тым, каб у арцель „Celtne“ кулакоў ня прымаць.

Кулацтва, убачыўшы наступленьне на іх з боку бядняцка-серадняцкай часткі вёскі, зараз-жа перамяніла сваю тактыку і нават старалася стаць на чале нова-арганізаваных kolekтываў. Калі ў Вацлаўскім латыскім нацсельсавеце амаль усе латыскія гаспадаркі ўступілі ў Вацлаўскую сельска-гаспадарчую арцель „Цэлтнэ“, і тады некаторыя мясцовыя кулакі, зьмяніўшы тактыку, падалі заявы аб уступленьні ў колгас. Так, кулак Сілін у сваёй заяве піша: „Прашу мяне і маё сямейства прыняць у члены арганізаванага колгасу ў Вацлаўскім сельсавеце і дадаю, што хоць я і абложан у індывідуальным парадку, але-ж я ні сваймі паводзінамі, ні дзеяньнямі ня быў супроць працоўных“. (Гэты Сілін у часы польскай окупацыі быў адным са здраднікаў, які выдаваў мясцовых рэволюцыйна настроеных сялян і комуністаў палякам).

Другі кулак А. Саўліт пісаў: „Я, ніжэйпадпісаны прасьвітэр былой Вацлаўскай Эвангеліцка-лютаранскай абшчыны, А. Саўліт, гэтым даю абяцаньне, што я адмаўляюся ў будучым выконваць абавязкі прасьвітэра і прашу мяне прыняць у склад kolekтыву“.

Ня глядзячы на такую хітрасць кулакоў бядняцка-серадняцкія масы латыскіх сялян правільна ацанілі паводзіны іх і пастанавілі ў колгас іх ня прымаць і глядзець на іх як на здраднікаў і контррэволюцыйнараў. Але побач з гэтым няглядаўся і шэраг „левых“ загібаў, якія фактычна былі на руку кулацтву. Кулакі выкарыстоўвалі гэтыя лаасобныя памылкі мясцовых працаўнікоў і павялі шалёную агітацыю, накіраваную на разбурэньне колгасаў і прыцягненьне на свой бок тых, якія яшчэ хісталіся. У выніку з 27 сакавіка ў 1930 г. пачынаецца адліў з колгасу Цэлтнэ. Паступілі 82 заявы аб выхадзе з колгасу. Вось некалькі вытрымак з гэтых заяў, якія сьведчаць аб скажэньнях партыйных дырэктыв у зьвязку з „галавакружэньнем ад посьпехаў“.

Мандрык піша: „Прашу аддаць майго каня, плуг і барану, якія я здаў у арцель, бо мы запісаліся ў прымуковым парадку. Нам гаварылі: „хто не запішацца ў kolekтыў, таго вышлем на луну“.

Іван Купшэ—„Прашу выключыць мяне з арцелі, бо я запісаўся супроць свайго жаданьня пад пагрозай высылкі“.

Іван Бэрзін—„Прашу выключыць мяне з арцелі ў сувязі з тым, што яна зьяўляецца арганізацыяй добраахвотнай без усялякіх прымусаў“.

Крумін—„Прашу выключыць мяне з сям'ёю з арцелі, у сувязі з тым, што я не хачу быць у арцелі на аснове распараджэння ЦВК (?)“

Я. Яўнайс—„Я і сям'я адмаўляемся ад арцелі таму, што мы пад страхам запісаліся. Прадстаўнікі гаварылі: „хто не запішацца таго пашлем туды, дзе трава не расьце; пашлем на луну; падкладзем колы пад хату і паедзеце; тут араць не дадзім і г. д.“.

Тут мы маем толькі пяць характэрных заяў. У астатніх у большасьці таксама паказваецца, што „пайшоў не добраахвотна, запісаўся пад пагрозаю высылкі“. Некаторыя мотывуюць свой выхад тым, што быццам „сям'я ня хоча“. Нейкі Мозер П. Ю. просіць яго выключыць, бо „я яшчэ ня ведаю калектывнага жыцця“. Адна жанчына піша, што яна надзвычайна добра паправілася ад „пароку сэрца“, а як муж запісаўся ў калектыв, дык зноў захварэла і таму просіць выключыць яе і ўсю сям'ю з калектыву. Другая жанчына піша: „ня згодна жыць у калектыве і мужа ня пушчу“. Нейкая Акуліна Хвошч піша: „Я не магу застацца ў калектыве, бо баюся—ня зладжу“.

З усіх гэтых вытрымак відаць, што ў латыскіх колёніях таксама былі „левыя“ загібы, якія потым даволі цяжка было выпраўляць. Яны сьведчаць аб тым, як кулацтва старалася выкарыстаць момант і стаць на чале разлажэння колгаснага руху.

У Руднянскім сельсавеце, Расонскага раёну, у пачатку 1930 году былі арганізаваны чатыры калектывы. У выніку разлагаючай працы кулацтва ўсе яны рассыпаліся, застаўся толькі адзін калектыв імя „Фабрыцыуса“ ў латыскай колёніі Тапары, з большасьцю латыскіх гаспадарак. Большасьць заяў членаў гэтага колгасу напісаны амаль у аднолькавай рэдакцыі, як быццам-бы пад дыктоўку; многія просяць „прыняць у калектыв па растлумачэнню Аболіна“ (кулака) альбо па растлумачэнню Азолиэка (прасьвітэр лютаранскай царквы). Такім чынам, можна заўважыць, што тактыка кулацтва ўпачатку заключалася ў тым, каб уступіць у колгас, стаць арганізатарам колгасу і разбурыць яго знутры. Але-ж гэты манёўр кулакоў сустрэў адпор з боку бядняцкай часткі латколёніі.

Амаль ва ўсіх калектывах мы заўважаем выпадкі поўнага распаду старой сям'і: ёсць шмат выпадкаў, калі дзеці ўвайшлі ў калектыв, а бацькі засталіся жыць па-старому. Муж ідзе ў калектыв, а жонка не. Жанчына вядзе барацьбу за тое, каб мужа „адваяваць“ для сябе з калектыву. Але-ж бывала і наадварот: жонка зьяўляецца самай актыўнай колгасьніцай, а муж супроць калектыву. Жонка выганяе мужа з хутара і гаворыць: „Калі хочаш са мною жыць, уваходзь у калектыв, ня хочаш ісьці ў калектыв, выбірайся з дому“. Здараліся яшчэ і такія „трагедыі“: „Сёньня 18 мая 1930 г. бацька і жонка мне катэгорычна заявілі, што на работу ў калектыв ня пойдучь. Яны гавораць: „ідзі адзін і жыві там адзін“, а калі гэтак, то мне ласьне з-за калектывнага жыцця разьдзяліцца з маёю сям'ёю. Таму прашу ўвайсьці ў мае цяжкое становішча. Я хварэю цэлую нядзелю, растлумачваючы старому, жонцы і ўсёй сям'і. Перамагчы ня маю сілы. Прашу выключыць“ (калектыв „Яўнайс Цельш“ у Падзерах, Асьвейскага раёну). Вось якую вялікую ломку ўносіць калектывізацыя ў людзкія ўзаемаадносіны. Новыя соцыялістычныя вытворчыя адносіны ўтва-

раюць новыя ўзаемаадносіны паміж людзьмі. У часе гэтай вялікай ломкі праходзіць шалёная клясавая барацьба. Адживаючая і выміраючая кляса вясковай буржуазіі, кулацтва, стараецца ня толькі ўтрымацца, але ўсімі сіламі супраціўляецца пабудове новага жыцця, утварэнню новых kolekтыўных людзкіх адносін. Яна стараецца ўсімі сродкамі нацкоўваць сялян супроць колгасаў і камуністычнай партыі. У такіх контр-рэвалюцыйных мэтах яны скарыстоўваюць старыя традыцыі патрыярхальнай сям'і, сямейны распад сялянства, рэлігію і г. д. У многіх выпадках кулацтва ўжывала прыёмы запужвання сялянства, пераконваючы сялян ня ўступаць у колгас, бо „скара прыдуць палкі і перарэжуць усіх камуністаў і колгаснікаў“. Гэта яшчэ мала. Апрача такой агітацыі кулацтва ў шмат якіх выпадках арганізоўвала тэрорыстычныя акты супроць камуністаў, колгаснікаў і інш. грамадзкіх дзеячоў і корэспондэнтаў. Такая клясавая барацьба адбываецца ўсюды, дзе ставіцца пытаньне „кто кого“. Для латыскіх беднякоў і сярэднякоў у латыскіх колёніях гэта барацьба за kolekтывізацыю была больш цяжкая, бо яны маюць справу з больш адукаваным і хітрым кулаком. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што ў больш эканомічна развітых латыскіх колёніях кулацкае прапластаваньне было ў некалькі раз большае, чым гэта бывае ў большасьці беларускіх вёсак. Але ня гледзячы на ўсё гэта, латыскія бядняцкія і сярэдняцкія масы вышлі пераможцамі. Працэс kolekтывізацыі ахапіў усе латыскія паселішчы ў БССР. Вось лічбы аб kolekтывізацыі большіх компактных латыскіх паселішчаў Полаччыны на ліпень месяц 1930 г.

№№	Назва латыскай колёніі	Колькасць латыскіх гаспадарак	Колькасць уступіўшых у kolekтывы	Колькі засталася па-за kolekтывамі
1	Вацлавава	89	26	63
2	Белае	15	7	8
3	Тапары-Васількі	18	8	10
4	Падзеры	13	6	7
5	Дзюмоўшчына	17	1	16
	Разам	152	48	104
	% %	100,0	31,5	68,4

Мы ня маем вестак аб усіх паасобных латыскіх гаспадарках, рассыпаных па Полаччыне, але сабраны матар'ял аб 152 латыскіх гаспадарках, якія знаходзяцца больш-менш у цэлых вёсках, высвятляе агульную тэндэнцыю kolekтывізацыі латыскіх гаспадарак у Полаччыне. Вышэйпаданая табліца паказвае, што з 152 гаспадарак уступілі ў kolekтыў 48 гаспадарак, ці 31,5%, і засталася па-за kolekтывам 104 гаспадаркі, ці 68,4%. На сьнежань месяц 1930 году, па матар'ялах Нацкамісі ЦВК БССР, у Вацлаўскім сельсавеце былі kolekтывізаваны 32 гаспадаркі альбо 35% усіх латыскіх гаспадарак. Разам з беларускімі гаспадаркамі kolekтывізавана ўсяго 57 гаспадарак.

Па былой Віцебскай акрузе на 1 ліпня 1930 г. лічбы калектывізацыі наступныя:

№№	Назва латыскай колёніі	Колькасць латыскіх гаспадарак	Колькі ўступіла ў калектывы	Колькі па-за калектывам	Выехаўшых
1	Поташня	54	14	35	5
2	Пальмінка	23	10	13	—
3	Храпавічы (Даўжанскі с/с, Біраўлянскі с/с. і Мікалаеўскі с/с.) . .	49	15	34	—
4	Абухова	10	5	2	3
5	В у н а	70	25	45	—
6	Горбава	40	16	24	—
7	Шульцава	37	22	15	—
8	Пудоты	54	2	52	—
9	Левантова	16	6	10	—
10	Лускавава	9	3	6	—
11	Крынкаўскі с/с.	17	3	14	—
12	Косьцеўскі с/с.	52	3	49	—
13	Матушова, Бржэзова і Куляціна	64	39	25	—
14	Глоднікі	30	15	15	—
15	Выдрэйскі с/с.	19	10	9	—
Разам		544	188	348	8
% %		100,0	34,5	64,1	1,4

З вышэйпаказанай табліцы відаць, што на 1 ліпня 1930 г. на Віцебшчыне латыскіх гаспадарак, уступіўшых у розныя калектывы, налічвалася больш чым адна трэцяя частка ад усіх латыскіх гаспадарак. У латыскай колёніі Латрошча ў гэты час з 28 латыскіх гаспадарак уступілі ў колгас „Цыня“ 20, па-за колгасам засталіся толькі 8 гаспадарак. На першае студзеня 1931 г. Вячэрскі (Кастрычнікаўскі) латыскі сельсавет Глускага раёну быў калектывізаваны на 32%, Галіч-Мыскі латыскі нацсельсавету Калінінскім раёне быў калектывізаваны на 45%. У Вунаўскім латнацсельсавеце ў сьнежныя месяцы 1930 году было калектывізавана 63 гаспадаркі, а калі ўзяць латыскія гаспадаркі асобна па гэтаму сельсавету, дык з іх увайшлі ў колгас 39 гаспадарак, альбо 52,7% з агульнага ліку латыскіх гаспадарак. Па Гарбаўскаму сельсавету латыскіх гаспадарак 39, з іх у колгасы ўступілі 16 гаспадарак, ці 41%.

У БССР ёсць толькі адзін латыскі нацсельсавет Грудзінскі, Быхаўскага раёну, дзе ў пачатку 1930 г. латыскі колгас распаўся па наступных прычынах: замест добраахвотнасці ўжываліся адміністрацыйныя мерапрыемствы, дрэнна была пастаўлена растлумачальная праца сярод сялян. На пытаньне сялян аб велічыні харчовага пайку

ў колгасе мясцовыя працаўнікі адказвалі, што яны ў месяц будуць атрымліваць „10 фунтаў жытняй мукі, 12 фунтаў бульбы і 4 фунты крупы“. Такія выдумкі шмат каго адбілі ад колгасу. Пасьля адліву ў колгасе засталася каля 9 гаспадарак, але правыя опартуністы з Быхаўскіх раённых устаноў пасляшылі зусім ліквідаваць гэты колгас. Пры гэтым абагуленьня сродкі вытворчасці былых кулакоў былі адданы суседняму колгасу, зямля гэтых кулакоў раздавалася ў карыстаньне паасобным індывідуальным гаспадаркам і г. д., але праз некалькі месяцаў—14 сакавіка 1931 г. у Грудзінаўцы зноў аформіўся латыскі колгас з 14 гаспадарак. Скора гэты колгас папоўніўся яшчэ 7 новымі гаспадаркамі, і на 8 красавіка 1931 году ўжо меў 21 гаспадарку. За гэты кароткі час колгас правёў належную працу па абагульваньні сельска-гаспадарчага інвэнтару, жывёлы і г. д.

Такім чынам, латыскія гаспадаркі на 1 ліпеня 1930 году былі калектывізаваны на 30,1%. Калі меркаваць па тых тэмпах калектывізацыі, якія праходзілі ў Вунаўскім і Вячэрскім латыскіх нацыянальных сельсаветах, а таксама і па Гарбаўскаму сельсавету, дык можна ўпэўнена сказаць, што латыскія гаспадаркі ў першым квартале 1931 г. амаль што напалову ўжо калектывізаваны. Гэта значыць, што латыскі сёрадняк ужо рашуча стаў на бок соцыялізму. Гэта паказвае, што вялізарны пад'ём калектывізацыі ахапіў латыскае працоўнае сялянства і што ў час другой балшавіцкай колгаснай вясны 1931 г. у БССР няма такога латыскага паселішча, дзе-б не існаваў колгас. Азначаны вялізарны ўздым калектывізацыі з кожным месяцам разгортваецца ўсё больш і больш, і другая палова латыскіх гаспадарак, якая яшчэ не калектывізавана, пераканаўшыся ў перавагах калектывнай гаспадаркі, таксама шпарка пойдзе па шляху калектывізацыі, па шляху соцыялістычнага будаўніцтва краіны.

Незакрануты вучастак краязнаўчай працы.

Да апошняга часу пытаньнем лясной гаспадаркі і лясной прамысловасьці ў БССР краязнаўчыя арганізацыі зусім не займаліся і не займаюцца, тым часам пытаньне гэта зьяўляецца надзвычайна актуальным. Лясная гаспадарка і лясная прамысловасьць у агульнай сыстэме гаспадаркі нашай савецкай рэспублікі, а таксама і ўсяго Савецкага Саюзу займае вялікае месца. СССР па лясной плошчы і па якасьці дрэўных парод займае першае месца ў сьвеце. Лясная плошча СССР складае каля 30% сусьветнай лясной плошчы, а прадукцыя нашых лясоў складае 3,7% сусьветнай лясной прадукцыі. У БССР пад лясамі занята каля 25% усёй тэрыторыі. Па сваёй лясістасьці БССР стаіць вышэй Польшчы (22,8), Германіі (23%) і Літвы (19,1%) усёй плошчы). Значэньне нашых лясоў у сувязі з ростам нашага соцыялістычнага будаўніцтва з кожным годам усё ўзрастае і павялічваецца. Лясы ў нас зьяўляюцца базай сыравіны для нашага вялізарнага саўгаснага і колгаснага будаўніцтва, магутнай крыніцай энэргіі, апалу, сыравіннай базай для прамысловасьці і значнай крыніцай для экспарту і валюты. Значэньне нашых лясоў і лесазагатоўак вельмі выразна падкрэсьліў г. Галадзед на III сэсіі ЦВК БССР у сваім дакладзе аб кантрольных лічбах: "... лесазагатоўкі звязаны з ажыццяўленьнем пляну капітальных работ па індустрыялізацыі Саюзу і па будаўніцтву саўгасаў і колгасаў". Лесазагатоўкі і лесавывазкі звязаны з нашым экспортам, а таксама з нашай валютай.

Лясны экспарт зьяўляецца ў нас галоўнай крыніцай для атрымання валюты, якая нам неабходна для набыцця трактараў, камбайнаў і розных машын для нашай соцыялістычнай сельскай гаспадаркі і прамысловасьці.

Патрэбнасьць у драўніне ў нас расьце з кожным годам. З дзяржаўных лясоў БССР у 1926-27 г. было адпушчана 7 млн. куб. м. драўніны, у 1927-28 г. — 10 млн. куб. м., у 1928-29 г. — 12 млн. куб. м., у 1929-30 г. — 13 млн. куб. м., а ў 1931 г. будзе адпушчана 15 млн. куб. м. драўніны. З кожным годам павялічваецца і прыбытак ад нашых лясоў: у 1926-27 г. — 27 млн. руб., у 1927-28 г. — 35 млн. руб., у 1928-29 — 44 млн. руб. Калі-ж улічыць яшчэ і тое, што нашы лясы даюць апал для ўсяго працоўнага насельніцтва краіны, зьяўляюцца пашай для жывёлы, выкарыстоўваюцца для здабываньня смалы, і для дзёгцекурэньня і г. д., дык значэньне нашых лясоў у народнай гаспадарцы краіны стане яшчэ больш відавочным.

Лясная гаспадарка ў нас да апошніх год вялася экстэнсыўна. Але ў сувязі з соцыялістычнай перабудовай усёй нашай гаспадаркі, бязумоўна, павінна была быць перабудавана на новых соцыялістычных

пачатках і такая важная галіна, як лясная гаспадарка, вялізарнае значэнне якой ужо адзначана вышэй і якая зьяўляецца вялікім аб'ектам прылажэння рабочай сілы (у сярэднім штодзень па БССР патрэбна каля 35 тыс. чал. і 100 тыс. фурманак з фурманамі для лесазагатоўак і лесавывазак і вялікая армія сплаўшчыкаў у перыяд лесаплаву). У мінулым 1929-30 г. праведзена вельмі важнае мерапрыемства — арганізацыйнае аб'яднанне лясной гаспадаркі і лясной прамысловасці ў адну галіну народнае гаспадаркі, і замест былых лясніцтваў НКЗ і лесазагатоўчых арганізацый былі створаны *леспрамгасы* — савецкія фабрыкі драўніны. Леспрамгасы ў нас цяпер і зьяўляюцца нізавымі звяньнямі лясной гаспадаркі і прамысловасці, якія праводзяць увесь комплекс работ, пачынаючы ад засева лесу да вырубкі яго.

Кожны леспрамгас і ўся лясная гаспадарка і прамысловасць у нас цяпер маюць свае цвёрда вызначаныя плянавыя заданні. Плянавае і навуковае вядзенне лясной гаспадаркі і прамысловасці зьяўляецца неабходнай умовай сацыялістычнай рэканструкцыі гэтай важнейшай галіны народнай гаспадаркі БССР. Краязнаўчыя арганізацыі, як масавыя навукова-даследчыя арганізацыі, павінны прыняць самы актыўны ўдзел у вывучэнні сацыялістычнай перабудовы лясной гаспадаркі, у даследванні і выяўленні найлепшых форм і метадаў гэтай перабудовы ў практычных мэтах. Неабходна арганізаваць *комплекснае вывучэнне леспрамгасаў* пад пунктам погляду ажыццяўлення кантрольных задач, вызначаных пяцігадовым плянам развіцця лясной гаспадаркі і выяўлення ўнутраных магчымасцяў перавыканання пляновых заданняў. Адсюль з усёй неабходнасцю выцякае задача для ўсіх краязнаўчых арганізацый — уцягнуць у краязнаўчую працу работнікаў леспрамгасаў і рабочых, занятых па лесараспрацоўках, лесавывазах, лесасплаве і арганізаваць у леспрамгасах спецыяльныя краязнаўчыя ячэйкі.

У лясной справе ў нас цяпер адбываецца сапраўдная тэхнічная рэвалюцыя і вялікія рэканструкцыйныя зрухі. Краязнаўчыя арганізацыі па мясцох павінны прыняць актыўны ўдзел у найхутчэйшым ажыццяўленні новых мерапрыемстваў, якія праводзіць партыя і савецкая ўлада ў лясной справе. Зараз „адміраюць дапатопныя метады працы, адмірае ўсезнаўства, адмірае тапор, — у работу ўводзіцца механізаваная піла, трактар і іншыя найскладанейшыя крылады вытворчасці; на змену адзіночцы-лесарубу прыходзіць брыгада (Рабочий, № 71, 1931 г.) і вось вывучэнне новай тэхнікі ў лесараспрацоўках і лесасплаве, вывучэнне найлепшых метадаў укаранення гэтай тэхнікі, вывучэнне новых форм арганізацыі працы ў лесе і на рацэ, вывучэнне ўсіх магчымасцяў сацыялістычнай рацыяналізацыі вытворчасці і павышэння прадукцыйнасці працы для практычных мэт нашага сацыялістычнага будаўніцтва ў данай галіне і зьяўляецца задачай краязнаўчых арганізацый.

Пытанне краязнаўчай працы ў галіне лясной прамысловасці ў нас зьяўляецца яшчэ зусім новым і нераспрацаваным пытаннем і ў той-жа час пытаннем надзвычайна актуальным. На гэта пытанне, бязумоўна, трэба будзе ў далейшым звярнуць вялікую і сур'ёзную ўвагу. Тут-жа мы застанавіліся толькі на некаторых баявых пытаннях сённяшняга дня, за вырашэнне якіх трэба ўзяцца неадкладна.

Перад лясной прамысловасцю („Лесбел“) стаіць задача: у бліжэйшы час правесці поўную сацыялістычную рэканструкцыю ў лясной справе, г. зн. вырашыць пытанне аб стварэнні сталых кадраў для лесараспрацоўак, лесавывазу і лесаплаву, індустрыялізаваць метады

загатоуак лесу, мэханізаваць працу ў лесе і на рацэ, стварыць уласны транспорт для вывазкі лесу, устанавіць бесьперапыннасьць працы ў лесе з аддзяленьнем рубкі ад вывазкі і г. д. Каб добра вырашыць гэту і іншыя задачы, патрэбна вялікая і грунтоўная дасьледчая праца ў шырокім масавым маштабе, патрэбна вывучэньне практыкі адных месц і перанясеньне яе ў другія.

Краязнаўчыя арганізацыі на мясцох павінны заняцца вывучэньнем наступных пытаньняў:

1. Увядзеньне новай тэхнікі ў лесазагатоўкі і мэханізацыя рубкі, вывазу і сплаву лесу; увядзеньне ў практыку мэханізаванай пілы, трактару і іншых складаных прылад вытворчасьці; мэханізацыя сплаву лесу; павялічэньне прадукцыі вытворчасьці і выкананьне плянаў у сувязі з пераходам (або частковым ужываньнем) на індустрыялізаваныя мэтоды лесазагатоуак і лесасплаву; якія перашкоды і цяжкасьці стаяць на шляху мэханізацыі лесавытворчасьці і якія можна ліквідаваць.

2. Рабочая сіла на лесараспрацоўках, лесавывазках і лесасплавах; формы і мэтоды комплектаваньня рабочей сілы; клясавая барацьба навокал лесазагатоуак у часе вярбоўкі лесарубаў і возчыкаў лесамаатар'ялу; раёны комплектаваньня рабочей сілы; соцыяльны склад лесарубаў, возчыкаў, плытагонаў; прылівы і адлівы рабочей сілы ў лесазагатоўчы пэрыод і прычыны гэтых зьяў.

Уплыў колектывізацыі вёскі на формы і мэтоды вярбоўкі рабочей сілы.

3. Увядзеньне плянавасьці і бесьперапыннасьці ў лесараспрацоўках; працягненьне сэзону працы ў лесе і аддзяленьне загатоўкі лесамаатар'ялу ад вывазкі; умовы правядзеньня гэтых мерапрыемстваў і вынікі іх правядзеньня.

4. Арганізацыя дзяржаўнага (леспрамгаснага) коннага транспорту і скарыстаньне трактараў (саўгасаў, колгасаў, МТС) у лясной прамысловасьці; эаномічны эфэкт правядзеньня гэтых мерапрыемстваў.

5. Стварэньне сталых пролетарскіх кадраў у прамгасах (у сувязі з індустрыялізацыяй мэтодаў лесазагатоўчых работ, працягненьнем сэзону лесазагатоуак, увядзеньнем бесьперапыннай працы ў лесе і інш.) і мэтоды павышэньня кваліфікацыі лясных рабочых і плытагонаў. Уцягненьне жанчын і падлеткаў у работу на лесазагатоўках.

„У мэтах забесьпячэньня такога (шпаркага) тэмпу пераходу лясной гаспадаркі на рэйкі індустрыялізацыі стварыць ва ўсіх леспрамгасах ужо ў бягучым годзе (навокал трактарных баз, дзяржабозаў і г. д.) сталыя кадры лясных рабочых, з якіх вылучыць прыкладныя брыгады“... (З пастановы ЦК УсеКП(б) па дакладу Паўн. Краёв. Каміт. аб рабоце трэсту „Северолес“).

6. Правядзеньне соцыялістычнай рацыяналізацыі: найлепшае выкарыстаньне трактараў, мэханічных піл, плянавасьць у працы, пераход да брыгаднай сыстэмы працы.

7. Соцыялістычныя мэтоды працы: соцпаборніцтва і ўдарніцтва, ударныя брыгады, грамадзкі буксір, давядзеньне вытворчага пляну да рабочага месца, сустрэчны прамфінплан і іншыя соцыялістычныя мэтоды бальшавіцкага змаганьня за выкананьне і перавыкананьне плянавых заданьняў.

„Сустрэчны прамфінплан набывае асаблівае значэньне як мэтод уцягненьня ўсіх рабочых у справу соцыялістычнага будаўніцтва і як сродак змаганьня з контр-рэвалюцыйным шкодніцтвам“.

(З верасьнеўскай адозвы ЦК УсеКП(б))

Чырвоныя абозы, лясныя суботнікі і іншыя формы ўдзелу колгаснікаў і бядняцка-серадняцкіх мас вёскі ў выкананьні лесазаготовак.

Вялікую ўвагу трэба звярнуць на вывучэньне соцыялістычных мэтодаў працы ў сплаве лесу.

8. Культурна-бытавыя ўмовы жыцця рабочых лясной прамысловасьці: жыллёвыя ўмовы, комунальнае абслугоўваньне, грамадзкае харчаваньне, мэдапамога; політычна-асьветная праца сярод рабочых.

Вось рад пытаньняў, якія маюць актуальнейшае значэньне ў справе соцыялістычнай перабудовы нашай лясной прамысловасьці. Вырашэньне праблемы лесазаготовак мае вялікае гаспадарча-політычнае значэньне. Краязнаўчыя арганізацыі павінны прыняць актыўны ўдзел у вырашэньні гэтай праблемы.

На колгасных палёх.

В. Тэмп.

Ударнікі адноўленай зямлі.

(Колгас „Усход“, Бягомльскага раёну).

Буйнейшы ў Бягомльскім раёне колгас „Усход“, Бярэзінскага сельсавету, арганізаваўся ўлетку 1928 г., у разгар клясавага змаганьня за новае соцыялістычнае жыцьцё, у самы разгар укараненьня „прышчэпаўшчыны“, каліна Бягомльшчыне пасёлкі расьлі, як грыбы.

У час арганізацыі ў колгас уступіла 4 гаспадаркі вёскі Ліпск. Гэта былі першыя арганізатары, „сьмельчакі“ таго часу. Яны ўзяліся перабудаваць вёску, выконваючы заветы Ільліча.

Але не да спадобы прышоўся колгас заможна-кулацкай частцы вёскі. Каб захаваць з асабой лепшую зямлю, асабліва сядзібную, гэтая частка арганізавала таварыства па сумеснай апрацоўцы зямлі пад шыльдай „Новы мір“, куды ўвайшло 8 заможна-кулацкіх гаспадарак.

Праўда, гэтае таварыства райземкамісіяй зацьверджана ня было, як кулацкае.

К пачатку 1930 г. колгас узрос да 45 бядняцка-батрацкіх і сярэдняцкіх гаспадарак.

Праца ў колгасе адразу пайшла па ўдарнаму. З усёй сілай і энэргіяй узяліся колгасьнікі за вываз лесу, каб зарабіць на самае неабходнае для колгасу.

Зараз колгас мае 67 гаспадарак, якія і выехалі ў поле.

Кулацтва тым часам ня спала. Яно зараз-жа пасьля арганізацыі колгасу павяло супроць яго, супроць паасобных колгаснікаў-актывістаў шалёную агітацыю. Яно ведала, што колгасу адводзіцца лепшая, бліжэйшая земля; яно ведала і тое, што з арганізацыяй колгасу кулацтву прыходзіць пагібель. Нават былі спробы правесьці сваіх агентаў у праўленьне, каб дэзарганізаваць работу, але гэта было выкрыта. Кулацтву дадзен рашучы адпор.

У часе арганізацыі колгас „Усход“ меў толькі 209 га зямлі і 200 га сенажаці, 36 коняў і 2 каровы. Працаздольных колгаснікаў было 80 чал., непрацаздольных — 73.

Да 1-га студзеня 1930 г. большасьць колгаснікаў яшчэ зьвярталі больш увагі на сваю індывідуальную гаспадарку. Але з 1 студзеня 1930 г. колгас пачаў працаваць дружна, арганізавана. Пачаўся новы прыліў беднаты, батракоў у колькасьці 28 гаспадарак, ды за ленинскія дні — яшчэ 27 гаспадарак.

Веснавая пасеўкампанія 1930 г. прайшла ўдарна і сапраўды па-большавіцку: было засеяна аўсом 59 га, ячменем 29 га, гарохам 20 га, пшаніцай 16 га, ільном 15 га, бульбай 28 га, вікай 8 га, канюшынай

12 га; было ўведзена ў пасеў і некалькі га іншых новых карань-плодаў.

Колгас памог правесці веснавую і асеннюю пасеўкампанію 1930 г. і аднаасобнікам цягавай рабочай сілай і інвэнтаром; тут затрачана каля 50 дзён з коньмі і 20—25 чалавекадзён.

„Усход“ памог засеяць поле суседнему маладому колгасу „Чырвоная Бярэзіна“ і заробленыя на працягу дня з 12-ма коньмі грошы перадаў у фонд індустрыялізацыі краіны.

Уборачная кампанія прайшла пад знакам соцсаборніцтва і ўдарніцтва. Выкапаць бульбу памаглі і аднаасобнікі. Уборка была закончана сваечасова.

Восень 1930 г. колгас сустрэў з такімі дасягненнямі: намалочна было аўсу 321,56 цэнтн., ячменю — 259 цэнтн., гароху — 120 цэнтн., пшаніцы — 46 цэнтн., ільну-насення — 19 цэнтн., ільну-валакна — 22,62 цэнтн., накапана 3040 цэнтн. бульбы, 166 цэнтн. буракоў, вікі насеннай 4,5 цэнтн., канпель 2 цэнтн., пянькі 1,6 цэнтн.

Увосень пасеяна 91 га жыта, у той час калі на 1930 г. было пасеяна толькі 40 га.

Пры падрыхтоўцы да другой бальшавіцкай вясны 1931 г. насенне ачышчана цалкам, завезана мінеральных угнаенняў: 10 тон супэрфосфату, 8 тон вапны, мяркуецца яшчэ завезці 7 тон вапны і 10 тон фосфарыту. Сабрана 50 пуд. попелу. Збруя адрамантавана на 100%; таксама адрамантаваны і ўвесь сельскагаспадарчы інвэнтар — плугі, бароны, машыны. Заканчваецца рамонт павозак. Заведзены новыя сельскагаспадарчыя машыны і прылады. З I/IV пачата вывозка гною, якога ўжо вывезена больш 200 вазоў.

Канчатковае разьмеркаваньне ўраджаю на кожны працадзень дало наступны малюнак: па 1-му разраду — 61 кап., 2-му — 76 кап., 3-му — 90 кап., 4-му — 1 р. 22 кап. Усярэднім на гаспадарку прыпадае 175 пудоў збожжа. Напрыклад, бядняк Аўтушка Мікола Якубаў атрымаў 180 пуд. розных культур збожжа, у той час калі ў сваёй аднаасобнай гаспадарцы меў ня больш 30 пуд. ураджаю збожжа. Батрак Хацкевіч Арцём атрымаў 170 п. розных культур, да ўступленьня-ж ў колгас пасьвіў жывёлу і атрымліваў 15 пуд. збожжа. Серадняк Лазар Андрэй атрымаў даходу 427 руб., у той час калі ў сваёй аднаасобнай гаспадарцы меў ня больш 170 руб. за год. А яшчэ-ж трэба дадаць даход ад кароў, гародаў і г. д., якія знаходзяцца ў індывідуальным карыстаньні: Такім чынам, пры колектыўнай працы атрымліваецца даходнасьць большая ў 4-5 раз, чым пры індывідуальнай працы.

Валавы даход колгасу за 1930 год складае 33. 189 руб. 74 кап. і разьмяркоўваецца наступным чынам: а) на поляводзтва і лугаводзтва — 14.744 р.; б) у фонд на абагуленую маемасьць — (5%) — 1125 руб.; в) у *непадзельны капітал* (10%) — 1742 р., яны разьмеркаваны так: культ-бытавы фонд (1%) — 174 р., на непрацаздольных і часова страціўшых працаздольнасьць (2%) — 348 руб., прэм'явальны фонд (1%) — 175 руб., дапамога бяднейшым вучням (1%) — 174 руб., на разьмеркаваньне сярод колгаснікаў па якасьці і колькасьці затрачаных рабочых дзён — 14.807 р. 90 кап.

Уборка ўраджаю, сенажаці, вывозка лесу і ўгненьня праходзіла мэтадам соцсаборніцтва і ўдарніцтва: ствараліся брыгады, брыгадзіры заключалі паміж сабою ўмовы на якасьць і колькасьць працы. Вось чаму колгас і дабіўся лепшай пастаноўкі арганізацыі працы, лепшай вытворчасці, узорнай працы. За лепшую ўдарную работу, прэм'явана 22 жанчыны-колгасніцы і 27 мужчыны прамаварамі ад 1 р. 50 к. да

10 руб. Праддyscyпліна ў летні час, у разгар палявых работ стаяла высока, у зімовы час яна часткова знізілася.

У колгасе выходзіць два разы ў месяц насыценгазета „Новы Шлях“. У выпуску яе колгасьнікі прымаюць актыўны ўдзел. Газета зьяўляецца моцным сродкам разгортвання самакрытыкі ў колгасе. У газеце прымае актыўны ўдзел ударная колгасная селькор-брыгада з 5 чал. У колгасе маюцца добра абсталяваныя ясьлі на 30 дзяцей.

У колгасе наладжана грамадзкае харчаваньне: адчынена сталовка на 50 чал. Харчаваньне каштуе 39 кап. у суткі. Шмат жанчын з дзецьмі таксама харчуюцца ў сталовцы, уносячы гэтым элемэнты новага ў свой бытавы ўклад.

Працуе чырвоны куток з радыё-ўстаноўкай, абсталяванай у 1931 г. Пры колгасе маецца двухкомплектная школа, школа для малапісьменных, вячэрняя партыйная школа, лікпунт, які займаецца рэгулярна і якім ахоплены ўсе няпісьменныя колгасьнікі і не колгасьнікі. Апошнія кажуць: „Мы хоць пад старасьць, але сапраўды ўбачылі „рай“ на зямлі, пабудаваны працоўнай мазолістай рукай“... Партшколу наведвае шмат і беспартыйнага актыву.

Колгас мае чырвоную і чорную дошку. На чырвоную рэгулярна заносзяцца ўдарнікі, а на чорную — прагульшчыкі і лжэ-ўдарнікі, перашкаджаючыя шпаркаму разгортваньню соцбудаўніцтва. Гэты мэтад мае вялікае ўздзеяства на ўсіх колгасьнікаў; прачытаўшы сваё прозьвішча на чорнай, кожны „чорны“ імкнецца выперадзіць „чырвонага“, такім чынам яшчэ больш разгортваецца соцпаборніцтва і ўдарніцтва.

У колгасе існуюць добраахвотныя арганізацыі: ячэйкі Мопр, Оса-авіяхэму, Чырвонага крыжу і гурток першай дапамогі, але пакуль яны працуюць ня зусім здавальняюча. Гэтымі арганізацыямі ахоплены амаль усе колгасьнікі. Маецца вайсковы гурток, які працуе раз у тыдзень, уцягваючы і знаёмячы колгасьнікаў і аднаасобнікаў, асабліва моладзь, з вайсковымі ведамі.

Пры арганізацыі колгасу партыйнай ячэйкі ня было. Меліся толькі 2 комсамольцы. У сучасны-ж момант маецца партыячка з 4-х членаў КП(б)Б і 15 кандыдатаў. Яна нядаўна арганізавалася з кандыдацкай групы колгасу.

Комсамольская ячэйка мае 27 чал., якія актыўна праводзяць масавую работу сярод насельніцтва.

Піонэратрад складаецца з 18 чал. Ён таксама памагае ў працы колгасу—даглядае жывёлу, зьбірае попел і г. д.

Ёсць у колгасе і дэлегацкі пункт, у які ўваходзяць 12 дэлегатак. Кіруе дэлегацкім пунктам мясцовая настаўніца-актывістка. Сярод жанчын-колгасьніц разгорнута шырокая растлумачальная і выхаваўчая праца, у выніку чаго актыў жанчын у в. Ліпск вялікі: гэта можна бачыць і на сходах і на працы. Жанчыны пачынаюць актывізавацца і браць на буксір мужчын.

Жанчыны ўступаюць у партыю. Створаны ўдарныя брыгады ня толькі па працы ў колгасе, але брыгады „чырвоных сватоў“, задача якіх вербаваць у колгасы новых бяднячак, батрачак і сераднячак.

Узаемаадносіны паміж колгасьнікамі і аднаасобнікамі сяброўскія: аднаасобнікі заўсёды наведваюць колгасныя сходы, цікавяцца імі, памагаюць вырашаць пытаньні па падрыхтоўцы да веснавой сяўбы і інш., памагаюць колгасу ў працы. Колгасьнікі ў сваю чаргу таксама памагаюць аднаасобнікам—беднаце і ўдовам, як цягавай сілай, таксама і рабочай сілай.

Справаздачнасьць колгасу праходзіла пры масавай крытыцы і самакрытыцы, пры масавым удзеле колгасьнікаў і аднаасобнікаў. Было выкрыта шмат хворых бакоў у працы і дадзен наказ для зьнішчэньня выкрытых недахопаў.

У новы склад праўленьня былі абраны лепшыя ўдарнікі, апраўдаўшыя сябе цалкам на працы і ў кіраўніцтве колгасам.

У справаздачную кампанію колгас задаўся мэтай уцягнуць новую частку бядняцка-серадняцкіх мас і арганізаваць новыя колгасы ў суседніх вёсках. Для гэтага была створана брыгада па арганізацыі новых колгасаў, у якую ўвайшлі лепшыя колгасьнікі і колгасьніцы-ўдарніцы.

Вынік працы брыгад: у колгас „Усход“ завербавана 21 гаспадарка, арганізаваны новыя колгасы—у вёсцы Ўлесьсе з 20 гаспадарак і ў в. Загалаўе, Глінскага сельсавету—з 8 гаспадарак.

Вялікую ролю адыгралі ў kolekтывізацыі 25-тысячнікі—менскія рабочыя-харчавікі. Прыехаўшы ў вёску Ліпск, яны ўзяліся ня толькі за арганізацыйную працу ў колгасе, але і за выхаваўчую. Была праведзена належная праца сярод жанчын. І частка тых, якія раней слухалі кулацкую хлусню, падалі заявы ня толькі ў колгас, а і ў партыю, кажучы: „Мы цяпер зразумелі, што нас апутвалі нашы ворагі. Хочам быць у шэрагах партыі Леніна, каб памагчы будаваць соцыялізм“... Такія цяпер ужо самі вядуць працу сярод другіх жанчын—колгасьніц і не колгасьніц.

... Памятны канец лета 1930 году. Разгар уборкі ўраджаю. На палёх колгасу, як мора хвалявалася збожжа. Кулак з пенаю на губах шаптаў па-завугольлю, што не ўбіраць, агітаваў беднату ня ісьці на дапамогу колгасу, але... бедната, атрымаўшы ад колгасу дапамогу ў веснавую сяўбу, стварала ўдарныя брыгады і нават у сьвяты выходзіла на ўборку, на зло ворагу.

Колгасьнікі ўжо зацьвердзілі вытворчы плян, які на многа павялічаны ў параўнаньні з мінулым годам. Пад бульбу павялічылі плошчу з 28 га да 50 га, пад віку з 8 да 25 га, пад буракі з 1,5 да 15 га разам з гарадам. Для лепшага правядзеньня сяўбы былі створаны ўдарныя брыгады. Была вынесена пастанова аб заканчэньні пабудовы да вясны 1931 году другога сьвінарніка на сто сьвінаматак і памяшканьня для 1000 шт. трусоў.

Апрача таго, мяркуецца пабудаваць кароўнік, гумно і адрамантаваць колгасны вадзяны млын, пабудаваць сілосную траншэю на 60 тон сілосных кармоў і некалькі хлявоў. Першы сьвінарнік на 100 сьвінаматак быў пабудаваны яшчэ ўвосень 1930 году.

У колгасе маецца наступны сельскагаспадарчы інвэнтар: 1 жнейка, 1 сеялка, 3 пружынавыя бароны, 3 веялікі, 1 трыер, 1 ільна-трашчотка, 1 ільна-мялка, 3 малатарні, 8 комплектаў барон „Зіг-Заг“, 6 барон дзеравяных, барон з жалезнымі зубамі—12, плугоў сакаўскіх—13, плугоў аднаконных 31, акучнікаў 5, 1 ваўначоска, 1 касілка, 1 конныя граблі, 2 саламарэзкі, 1 сэпаратар, 18 калёс на жалезн. хаду і 25—на дзеравяным. З жывога інвэнтару: коняй—68, з іх маладняку—9 шт. 3 прадукцыйнай жывёлы: кароў—31 шт., цялят старэй году—10 шт., цялят сёлетняга ацёлу—25, быкоў-вытворцаў мясцовай і яраслаўскай пароды—4 шт., авец—13 шт., сьвіней—106 шт.

У сучасны момант у колгасе маецца 91 гаспадарка. Усяго душ—293; з іх мужчын—127 і жанчын—166. Працаздольных—180 чалавек. Нацыянальны склад: палякаў 8 чалавек, яўрэяў—5, расійцаў—1 і беларусаў—279.

Колгас мае дзве падсобныя гаспадаркі: у былым фольварку Асавіна і Замошчы (былы двор пана Сіпайлы). Кіраўнікамі гэтых гаспадарак зьяўляюцца члены праўленьня: першай—ударніца Мацкевіч Уліта, член партыі, 60-ці год. У Замошчы—Аўтушка Віктар. Аднаасобнікаў у вёсцы Ліпск на сёнешні дзень яшчэ застаецца 54 гаспадаркі, у Замошчы 6 гаспадарак і ў Асавіне—2 гаспадаркі. Але і гэтыя абяцаюць увясну 1931 г. выйсьці ўжо разам на колгаснае поле.

Колгас вясной 1930 г. атрымаў крэдыт на 3 гады і мае наступную запазычанасьць:

1. За насеньне на суму	3651 руб.
2. „ штучнае ўгнаеньне	603 „
3. „ жывёлу	3791 „
4. „ інвэнтар	525 „
5. „ машыны	2419 „
6. „ Розн. інш. крэдыты.	1226 „

Разам 12.115 руб.

Але ўвосень 1930 г. было зьвернута дзяржаве 5592 р., і такім чынам засталася яшчэ зьвярнуць 6520 руб., якія колгас мяркуе пагасіць у гэтым 1931 годзе.

Дзяржавай быў адпушчаны колгасу на пабудову сьвінарніка і ўкомплектаваньне сьвіньнямі беззваротны крэдыт у суме 7875 руб.

Колгас падпісаўся на пазыку „Пяцігодка за чатыры гады“ на 2075 руб., а асобныя колгасьнікі—на 500 руб. На акцыі Трактара-цэнтру—пакуль на 20 руб., што трэба лічыць вельмі дрэнным зьявішчам.

У гэтым годзе колгас здаў дзяржаве хлеба больш 1000 пудоў і больш 500 пуд. бульбы.

Колгас „Усход“ ужо перайшоў на зьдэльшчыну. Ён ведае, што гэтым мерапрыемствам яшчэ больш узымае вытворчасць працы, ударыць па гультаёх і прагульшчыках.

РВК намеціў у гэтым годзе ў колгасе „Усход“ пачаць пабудову будынку школы, дзе будуць навучацца дзеці мясцовых і суседніх колгаснікаў і дзеці аднаасобнікаў. Хата-чытальня ўжо адчынена і працуе.

Колгас „Усход“ узяў на грамадзкі буксір суседні колгас „Чырвоная Бярэзіна“, які знаходзіцца ад яго на адлегласьці 5 кілёмэтраў. Туды пасылаліся брыгады „чырвоных сватоў“; у выніку маецца значны прыліў у колгас „Чырвоная Бярэзіна“.

„Усходаўцы“ з непаслабнай энэргіяй і энтузіязмам, пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, перамагаючы ўсе цяжкасьці і вядучы рашучую барацьбу з рэшткамі капіталізму на вёсцы, з посьпехам выканаюць і нават перавыканаюць задачы, пастаўленыя перад імі партыяй і савецкай уладай.

Барацьба за перабудову сельскай гаспадаркі.

(Баркавіцкі раён)

XVI зьезд УсеКП(б) паставіў задачу ператварэньня так званых спажывецкіх раёнаў у вытворчыя раёны малака, гародніны, свінагадоўлі, ільну. Гэтая задача з посьпехам вырашаецца ў БССР, якая пры дапамозе Савецкага Саюзу ператвараецца з краіны аграрнай у краіну індустрыяльна-аграрную.

Сельская гаспадарка Савецкай Беларусі шпаркімі тэмпамі перабудоўваецца з гаспадаркі спажывецкай, з гаспадаркі дробнай, хутарскай у гаспадарку перадавой жывёлагадоўлі і тэхнічных культур на базе калектывізацыі і будаўніцтва савецкіх гаспадарак.

Уся гэтая вялізарная работа па соцыялістычнай рэканструкцыі народнай гаспадаркі праходзіць пад знакам разгорнутага наступу соцыялізму на капіталістычныя элемэнты і ліквідцыі кулацтва як клясы на аснове сучэльнай калектывізацыі, ва ўмовах абвостранай клясавай барацьбы і шалёнага супраціўленьня кулацтва і ўсіх варожых элемэнтаў.

Перамагаючы вялізарныя цяжкасьці росту, партыя дабілася нячужаных посьпехаў соцыялістычнага будаўніцтва, дзякуючы перш за ўсё цвёрдаму правядзеньню генэральнай лініі, дзякуючы правільнаму кіраўніцтву Ленінскага ЦК, дзякуючы няшчаднай барацьбе з опартунізмам на два фронты: супроць контр-рэвалюцыйнага троцкізму, які веў нямінуча да разрыву з асноўнымі масамі сялянства, і супроць правага ўхілу, як галоўнай небясьпекі на даным этапе, як кулацкай агентуры ў шэрагах партыі, а таксама супроць усіх відаў прымірэнства.

Баркавіцкі раён зьяўляецца тыповым сялянскім раёнам, дзе прышчэпаўская, нацдэмаўская політыка аставіла вялізарны сьлед, дзе пераважная большасьць б. панскіх маёнткаў асталася ўшчэнт разбуранай і землі разьбітымі на хутары, і толькі за апошнія два гады ўзяты рашучы напрамак на калектывізацыю вёсак і хутароў пры актыўным падтрыманьні з боку бядняцка-серадняцкага сялянства.

К сучаснаму моманту абагулены сэктар сельскай гаспадаркі раёну (саўгас, колгасы) складае каля 45% зямельнай плошчы, а колгасы без саўгасаў каля 31% бядняцка-серадняцкіх двароў раёну.

Баркавіцкі раён зьяўляецца адным з буйнейшых ільнаводных раёнаў (загатовачны плян 700 тон) і надалей шпаркім тэмпам спэцыялізуецца ў раён таварнага ільнаводзтва і жывёлагадоўлі. Пасеўная плошча пад ільном у 1930 г. была 3571 га, у 1931 г. мяркуецца 7264 га—рост на 103%. Рост буйнай рагатай жывёлы з 7968 галоў 30 г. мяркуецца давесьці да 10076 галоў—рост на 26,5%, па цялятах з 2666 галоў да 6122 галоў—рост на 142%, па авечках з 11274 штук да 15781 штук—

рост на 40%. Неабходна адзначыць, што контрольныя лічбы па сельскай гаспадарцы на 1931 г. даведзены да колгасаў і бядняцка-серадняцкага двара і імі ў асноўным прыняты. Такім чынам, ёсць поўная ўпэўненасць, што плянавыя наметкі будуць выкананы. Разам з гэтым пашыраецца кармавая база жывёлагадоўлі праз павялічэнне засеву канюшыны, кораньплодаў, сілосавання кармоў і г. д.

Зроблены значны зрух у справе спецыялізацыі гаспадаркі раёну. Арганізаваны буйны ільно-саўгас на 7000 га, які ўжо ў мінулым годзе засеяў 436 га лёну, а ў 1931 годзе будзе засеяна 1200 га лёну. Праводзіцца спецыялізацыя 24 колгасаў, як ільнаводна-жывёлагадоўчых, 5 колгасаў сьвінагадоўчых, 3 птушка-жывёлагадоўчых. Але ў справе спецыялізацыі колгасаў няма адпаведнай выразнасці. У РВК, у РКС і ў саміх колгасаў ёсць значнае імкненне да вядзення спажывецкай гаспадаркі. Будуецца завод па першапачатковай апрацоўцы ільну, які ўжо ў бягучым годзе правядзе пераапрацоўку да 10.000 тон ільну. Ён палегчыць працу як саўгасу, колгасаў, так і бядняцка-серадняцкага сялянства і тым самым будзе стымуляваць пашырэнне ільнаводзтва ў раёне.

У справе правядзення гаспадарча-політычных кампаній Баркавіцкі раён у некаторых галінах займае адно з першых месц па БССР.

Збожжа-загатоўкі ў асобным квартале 1930 г. далі 112% выканання пляну. Сустрэчны плян раёну быў у 105%. Дадатковыя збожжа-загатоўкі па раёну даюць значнае перавышэнне плянавых наметаў. Бульбазагатоўкі ў асобным квартале далі 105% выканання квартальных заданняў. Мобілізацыя сродкаў: сельгаспадатка выканан на 89%, самаабкладанне 1931 г. на 89,9%, страхоўка на 90,8%, аднаразовы збор на 88,2%. Гэта становішча на 20 сакавіка 1931 г.

Ганебна адстае раён па выкананню наступных квартальных заданняў 1-га кварталу 1931 г.: па селькрэдыту — выкананне на 59,1% (на 20/III-30 г.); па лініі мобілізацыі сродкаў спажыўсystэмай выкананне 78,7% квартальнага задання; па ашчадкасё — выкананне на 15,6%. Ганебна адстаюць лесазагатоўкі і лесавывазка, а таксама дарожныя работы. Праведзены месячнік ліквідацыі прарываў зрабіў некаторы зрух, але пляны далёка ня выкананы. Ільнозагатоўкі выкананы на 48,2% гадавога задання (на 25/III), праўда значная частка ільну — да 1500 тон ляжыць у саломе (у саўгасе і колгасах), што складае звыш 40% пляну заготовак. Гэта тлумачыцца, галоўным чынам, няўпраўкай колгасаў і саўгасу з апрацоўкай ільну, што ўпіраецца ў нізкую тэхніку гэтага процэсу.

Падрыхтоўка да другой бальшавіцкай вясны прайшла больш плянава, больш арганізавана, чым у першую вясну: у асноўным контрольныя лічбы даведзены да гаспадарак. Вядзецца ачыстка насення (у першую чаргу ў колгасах), праводзіцца рамонт інвэнтару і збруі. Галоўнае ў падрыхтоўцы да бальшавіцкай вясны — гэта значнае пашырэнне колгаснага прыліву, што сьведчыць аб рашучым павароце бядняцка-серадняцкага сялянства на шлях калектывізацыі.

Усе мерапрыемствы па рэканструкцыі сельскай гаспадаркі раёну, спецыялізацыя яго як ільнаводна-жывёлагадоўчага, правядзенне гаспадарча-політычных кампаній патрабавалі максымальнай увагі і энэргіі з боку партыйнай арганізацыі і вясковага актыву. Гэтая вялізарная работа праходзіла ва ўмовах абвостранай клясавай барацьбы, супраціўлення кулацтва соцыялістычнаму наступу. Кулак і іншыя варожыя элементы часам тэрорам, часам падпалам, часам кулацкай агітацыяй імкнуліся пашкодзіць рабоце партыі. У часе асення-зімовага перыяду

і ў часе правядзеньня гаспадарча-політычных кампаній у некаторых зьвешеньях партарганізацыі выкрыты рад скрыўленьняў лініі партыі:

а) Няўменьне знайсці кулака і заможную частку вёскі і перагібы ў часе загатоўак у адносінах да бядняцка-серадняцкіх гаспадарак (Замшанскі, Прудзінкаўскі, Галубаўскі с/с).

б) Па віне опартуністычнага кіраўніцтва Райколгассаюзу (т. Сьвірکو) рад колгасаў быў пастаўлены пад пагрозу бяскорміцы. У той час як з восені ў колгасах жывёла кармілася сенам, к вясне не хапіла нават саломы.

в) Скрыўленьне лініі ў некаторых с/с і колгасах—орыентацыя на заможна-кулацкую частку сялянства пры поўнай адсутнасці работы з беднатою, часам і ігнраваньня беднаты, адсутнасці нажыму на кулака (Баркавіцкі, Галубаўскі, Кушлікоўскі, Дзернавіцкі с/саветы).

г) Ня гледзячы на наяўнасць добрых умоў, прыліў у колгасы, які зараз у раёне значна пашырыўся, зьяўляецца вынікам „самацёку“, а ня вынікам бальшавіцкай арганізаванасці гэтага прыліву.

д) Слаба пастаўлена растлумачальная работа сярод беднаты і сярэдняцтва па пытаннях калектывізацыі сельскай гаспадаркі; зусім не звяртаецца ўвага на працу сярод жанчын.

Пералічаныя буйнейшыя недахопы гэта вынік таго, што ня глядзячы на генэральную чыстку партыі ў 1929 годзе ў Баркавіцкай арганізацыі КП(б)Б засталіся яшчэ агенты клясавага ворага (Касач Даніла, Капцюк Паўла, Ільляшэвіч Антось, Клімовіч Клімент, Бернік Пётра), якія шкодзяць нашай партыі.

Гэтыя прарывы яскрава сьведчаць аб тым, што ў Баркавіцкай арганізацыі КП(б)Б правы опартунізм пусьціў глыбокія карэнні, цэлы шэраг ячэек КП(б)Б адносіліся прымірэнча да асобных опартуністаў, не вялі барацьбы з праявамі правага опартунізму на практыцы і „левымі“ загібамі.

Кіраўніцтва Раённага Камітэту КП(б)Б мінулага складу пакрывала гэтыя агідныя праявы опартунізму на практыцы, а сучаснае кіраўніцтва РК і РКК КП(б)Б хаця і са спазьненнем узялося за разаблачэньне і выкарчоўваньне опартуністычнай практыкі.

Райсуд, які павінен зьяўляцца надзейнай, вострай зброяй партыі і савецкай улады ў справе барацьбы за рэвалюцыйную законнасць і весьці няшчадную барацьбу з агентамі клясавага ворага, на самай справе змазвае судовыя справы, спасылаючыся на формальны бок — за літарай закону ня бачыць клясавай сутнасці справы (справа Клімовіча, Ільляшэвіча, Берніка, Суетава і г. д.).

Неабходна выправіць гэтыя недахопы.

У цэнтар увагі неабходна паставіць прамфінплян с/г на 1931 г., контрольныя лічбы якога ў асноўным прыняты і выканаць які з посьпехам магчыма толькі на базе калектывізацыі, больш рацыянальнага засваеньня перадавой тэхнікі і лепшага скарыстаньня сродкаў вытворчасці бядняцка-серадняцкіх гаспадарак і колгасаў.

Рашучым чынам неабходна пасунуць справу тэхнічнай пераапрацоўкі прадукцыі с/г і ў першую чаргу ільну.

Толькі такім шляхам мы зможам забяспечыць неабходныя для нас тэмпы соцыялістычнага наступу па ўсім фронце і патрэбны нам уздым таварнасці сельскай гаспадаркі.

м. ВАЛЫНЦЫ, Баркавіцкага раёну.

Колгас перамог.

(в. Чахі, Хойніцкі р.).

Вёска Чахі Рудакоўскага сельсавету — самая далёкая вёска ад сельсавету. Яна зьмешчана неяк у кутку ўсёй тэрыторыі сельсавету. Тут поўнасьцю захавалася трохпалёўка. Увесну 1930 г., у часы „галавакружэньня ад посьпехаў“, уся вёска была запісана ў колгас, але перад сяўбою колгас разваліўся; сяляне гаспадарылі па-старому. У 1931 годзе колгас зноў арганізаваўся ў сакавіку месяцы. Ініцыятарамі ў арганізацыі колгасу была перадавая частка беднаты. У колгас запісаліся 16 гаспадарак з 50 гаспадарак усёй вёскі. Апрача беднякоў і сераднякоў, у колгас „уступілі“ заможнікі — цвёрдазаданьнікі — з мэтай разваліць колгас. Колгас доўгі час заставаўся на паперы: не абагульваў інвэнтару, цягавай сілы, насеньня. Кулакі і падкулачнікі разгарнулі шалёную агітацыю супроць колгасу, пускаючы ў ход усялякую бязглуздыцу. Асабліва кулак імкнуўся дыскрэдытаваць колгас і ператварыць яго ў жарт. У мінулым годзе, — гаварылі кулакі і падкулачнікі, — арганізавалі колгас і нічога ня вышла, таксама і ў гэтым годзе: пагамоняць і кончыцца. Гэту кулацкую ўстаноўку шалёна праводзілі заможнікі, забраўшыся ў колгас. Калі праўленьне колгасу падышло да канкрэтнага аформленьня колгасу і патрабавала тэрміновага абагульненьня інвэнтару, цягавай сілы і здачы насеньня, то заможнікі рашуча адмовіліся гэта рабіць, праганяючы са двара брыгаду. Пры адкрытай і злоснай кулацкай агітацыі ўнутры становішча колгасу было надзвычайна шаткае. Тым больш, што работа з беднатай не вялася, бо ў вёсцы ня было ніводнага партыйца, ніводнага комсамольца; ня было людзей, якія-б правільна арыентавалі беднату і арганізавалі рашучы адпор кулацкім вылазкам і шалёнай кулацкай агітацыі. Асноўнае ядро беднаты ў чалавек 5—6 трымалася стойка, але было слабае і не магло арганізаваць масу і выкрыць твар клясавага ворага. Старшыня колгасу тав. Друнчанка прыехаў у ячэйку з „рапартам“, што колгас развальваецца, што ў колгас амаль ніхто ня верыць, што заможнік колгас забівае. Ячэйка толькі што прапрацавала пастановы красавікоўскага пленуму ЦК і пасылала работнікаў на вёску, разьбіўшы іх на брыгады. Усе лічылі, што ў Чахах у колгасе „Чырвоны Партызан“ самае цяжкае становішча. Ударная задача ўсёй партыйнай ячэйкі і сельсавету была ўтрымаць колгас у Чахах, разьбіць клясавага ворага, які ўсімі мерамі імкнуўся разваліць колгас.

Падыйсьці проста да Чахоў брыгадзе не ўдалося. Прышлося зрабіць 3-4 кілёметры круга, падыйсьці з другога боку і, не патраціўшы ніводнага часу, узяцца за работу. Гэта было 22 красавіка. Быў склікан

сход колгаснікаў і беднаты, але на сход прышла амаль уся вёска. На сходзе паставілі тры пытанні: аб пастановах VI з'езду Саветаў па колгаснаму будаўніцтву, аб выкананні цвёрдых заданняў па загатоўках і аб ачыстцы колгасу ад кулацкіх элементаў. Сход з асаблівай увагай выслухаў даклад. Беднату і колгаснікаў-беднякоў цікавіла пытанне арганізацыі працы і зьдзельшчына. Падкулачнікі і на сходзе нават імкнуліся спровокаваць беднякоў і сераднякоў на выхад з колгасу. Былі адкрытыя выкрыкі, што зьдзельшчына гэта паншчына; былі выступленьні, якія нацоўвалі беднякоў і сераднякоў на рабочых саўгасу: „Навошта нам колгас, пойдзем усе ў саўгас: там рабочым усе даюць, яны там добра адзеты і г. д.“ Сход даў рашучы адпор усім кулацкім вылазкам, сход поўнасьцю ўхваліў пастановы VI з'езду, а ў практычных сваіх пастановах колгас выключыў 2-х заможнікаў, якія разлагалі колгас, і пастанавіў 25 красавіка арганізаваць спробны выезд і паказаць, што колгас, ня гледзячы на напор клясавага ворага, да другой бальшавіцкай гатоў на справе. Тут-жа было разьмеркавана, каму што і дзе падрыхтаваць, каб да 25 было ўсё гатова.

25 красавіка — выдатны дзень у в. Чахох; і ня толькі ў Чахохі але і ў Рудакове. Гэтыя два колгасы першыя ў сельсавеце вышлі ў поле. Кулак адчуваў рашучы наступ колгасаў і для барацьбы скарыстоўваў усе сродкі. Перад выездам за ноч на колгасных палёх вырасьлі платы, кулак арганізаваў падкулачніка і за ноч загарадзіў „свае“ прышчэпаўскія атрубы на зямлі, якая была адведзена колгасу. Гэту работу прабаваў зрабіць і чахоўскі кулак. Ня гледзячы на гэтыя перашкоды, колгасы выступілі ў поле арганізаваным парадкам. Наста Друнчанка пафарбавала ў чырвоную фарбу хустку, саўгас Рудакова выслаў 2 трактары, і Чахаўцы з машынай і чырвоным сыягам парнымі плугамі нанеслі ўпоперак сьмяротны ўдар карэнням капіталізму, уключыліся ў армію барацьбітоў за соцыялістычную перабудову сельскай гаспадаркі. Кулаку быў нанесен арганізаваны ўдар. Хоць у Чахох араць было яшчэ рана, бо ў многіх месцах стаяла вада, але ехаць дамоў не хацелася. Выбраві месца павышэй і пасушэй і прыняліся за ворыва. Варочаліся з поля пад вечар. Чахоўцы ўсе вышлі на вуліцу сустракаць колгаснікаў. Адна цётка плакала. На запытаньне: Чаго плачаш яна адказала: „Вядома, колгас добра, колгас гэта наша справа, але вось з вакна хто-небудзь стрэліць і заб'е.“ Гэта была матка аднаго маладога 18-гадовага „гаспадара“, уступіўшага ў колгас і стойка вёўшага барацьбу з кулацтвам. Кулакі адчувалі, што „яго ня возьмеш“ і ўсімі мерамі наступалі на матку, каб яна вышла з колгасу, а праз яе сарваць і сына.

Клясавы вораг не супакойваўся весьці разлагаючую працу супроць колгасу. Былі пушчаны розныя плёткі на асобных колгаснікаў, на старшыню колгасу з мэтай пасварыць колгаснікаў, унесьці ў колгас разлад. Трэба сказаць, што кулак дабіўся свайго, дзякуючы аслабленьню масавай работы з боку партыйнай ячэйкі і сельсавету: частка колгаснікаў, пасварыўшыся з праўленьнем колгасу, ня вышла на работу. Патрэбна было безадкладна прыняць меры, выкрыць манэўры кулака і падкулачніка і дабіцца дружнай працы па разгортваньні бальшавіцкай сяўбы. Час не чакаў. Аб „непарадках“ у колгасе ячэйка зноў даведлася ад старшыні колгасу Друнчанка. Ён так проста і гаварыў: „У нас зноў дрэнна, памажыце нам, браткі“. Ячэйка кінула лёзунг: „Сеяць!“ Быў праведзены сход колгаснікаў і беднаты, на якім была распрацавана пастанова красавікоўскага пленуму. Широкае абгаварэньне пастановаў было ўвязана з становішчам у колгасе. Былі выкрыты ўсе

вылазкі і манэўры клясавага ворага, і ў адказ на пастановы пленуму і заклік ячэйкі колгас на другі дзень арганізаваным штурмам распачаў сяўбу ячменю. Колгас гаспадарча замацаваўся. Клясаваму ворагу, які імкнуўся разваліць колгас, быў нанесен яшчэ арганізаваны ўдар.

Аднаасобны сэктар распачаў сяўбу пазьней, чым колгас. Клясавы вораг рашыў і тут зрабіць вылазку на развал колгасу, спэкулюючы на непаваротлівасьці сельсавету. Скарыстаўшы падкулачніка—члена сельсавету, які сваечасова не разьмеркаваў плошчу яравага кліну аднаасобнікаў, кулак выкінуў лёзунг—„Сей, дзе папала!“ А ў гэты час пад кіраўніцтвам члена сельсавету робіцца абход менш устойлівых колгасных гаспадарак з заклікам выйсьці з колгасу. „Навошта вам заставацца ў колгасе, выходзьце, я вам дам зямлі без колгасу“. Ставячы стаўку на развал колгасу, кулак ставіў стаўку і на дэарганізацыю сяўбы аднаасобным сэктарам, на зрыў плянаў, на зрыў контракцыі. Ячэйка, сельсавет мобілізавалі ўсе сілы, каб выкрыць провокацыю клясавага ворага. Былі прыняты ўсе меры, каб забясьпечыць пасьпяховае правядзеньне другой бальшавіцкай вясны. Даўшы арганізаваны адпор кулаку, колгасьнікі яшчэ цясьней згуртаваліся вакол камуністычнай партыі для правядзеньня ў жыцьцё яе дырэктыў. Колгас „Чырвоны Партызан“ у адказ клясаваму ворагу аб’явіў сябе ўдарным у правядзеньні сяўбы і выклікаў на соцыялістычнае спаборніцтва суседні колгас „Чырвоны Коопэратар“. Зараз колгас заканчвае сяўбу, перавыканаўшы плян па асобных культурах на 3 гектары. Колгас перамог. Колгас нанёс руйнуючы адпор клясаваму ворагу. Колгас дабіўся прыліву, але гэты прыліў на сёньня нездавальняючы. Патрэбна работа не наскокам, а сыстэматычная і настойлівая. Арганізацыя беднаты і работа з беднотай—безадкладная задача партыйнай ячэйкі. Распачатая работа з моладзьдзю і жанчынамі павінна працягвацца неаслабнымі тэмпамі. Партыйная ячэйка павінна быць на варце клясавай барацьбы, выкрываючы ўсе вылазкі, тактыку і манэўры клясавага ворага, арганізаваць колгас і бядняцка-серадняцкія масы вёскі на бязьлітасную барацьбу з ворагам і дабіцца рашучага пералому ў прыліве ў колгас новых бядняцка-серадняцкіх гаспадарак.

У партыйную і комсамольскую ячэйку ад колгасьнікаў „Чырвоны Партызан“ паступілі заявы і ў партыю і ў комсамол. Сыстэматычнай працай трэба дабіцца, каб лепшыя ўдарнікі беднякі-колгасьнікі былі ў шэрагах нашай партыі.

Ці водзіцца ў БССР валасень (*Gardius aquaticus* Duj)?

У нашых ручаёх, копанках часта сустракаецца доўгі, тонкі чарвяк, больш-менш цёмнай афарбоўкі, які мімаволі зьвяртае на сябе ўвагу. Ёсць думка, што гэты чарвяк, якога завуць валаснём, быццам-бы зьяўляецца шкодным. Апошняя думка няправільная, чаму я лічу мэтазгодным сказаць некалькі слоў аб гэтым чарвяку.

Некалькі разоў улетку ў Горках будаўнічыя рабочыя прыносілі ў шклянцы ваду, якую бралі для піцця з ручайку, што пачынаецца з акадэмічнага ставу. У гэтай вадзе плаваў валасень. Рабочыя ставілі пытаньне, што гэта за жывёліна і ці можна піць тую ваду, у якой сустракаюцца гэтыя чарвякі. На падобныя запытаньні з боку насельніцтва адказы павінны даваць краязнаўцы. Велічыня чарвяка-валасня хістаецца ад 5 да 80 сантымэтраў і ў сярэднім даходзіць да 15—25 сантымэтраў.

Чарвяк, які жыве ў вадзе, адкладвае яечкі ў выглядзе ікраной істужкі. З яек выходзяць зусім маленькія вусені (чарва). У гэтай чарвы на пярэднім канцы цела маецца падвойныя вянкі кручкоў па 6 штук у кожным радзе. Сьпераду гэтых кручкоў высоўваецца востры хабаток. Пры дапамозе апошняга мікроскопічна-малая чарва ўсвядроўваецца ў цела некаторых шасьціножак і іх лічынак, напрыклад, дробных камароў—корэтры (*Corethra*), матыля (*Chironomus*), а таксама падзёнак (*Ephemera*) і інш. Гэта першы перыяд разьвіцьця валасня. Далей наглядаецца наступнае зьявішча: вышэйпамянёныя шасьціножкі пажыраюцца драпежнікамі (рыбы, жукі). Драпежныя жукі—вадалюбы (*Hydrophilus*) і плавунцы (*Dytiscus*), якія жывяцца вышэйназванымі шасьціножкамі, пажыраюць, такім чынам, і чарву валасня, якая ўнутры цела жука працягвае сваё разьвіцьцё. Гэта—другі перыяд разьвіцьця валасня. Калі апошні дасягае ўжо дастатковага разьвіцьця, ён сам высаляецца з кішок драпежніка ў ваду. Тутак мы яго і сустракаем. У гэтай стадыі разьвіцьця ён і аказваецца нярэдка зачэрпаным у шклянку. Вось такая біолёгія валасня.

Сярод нашага насельніцтва існуе думка, быццам валасень пранікае пад скуру чалавека і выклікае хваробу. Калі ён можа так шкодзіць чалавеку, дык зразумела, такія-ж самыя адносіны ў яго маюцца і да свойскай жывёлы. На падставе гэтай думкі насельніцтва асьцерагаецца купацца там, дзе маюцца валасні. Але гэтая думка, як відаць з біолёгіі чарвяка, зусім беспадстаўная. Аднак-жа паўстае пытаньне: адкуль такая думка магла ўзьнікнуць?

Сапраўды, у гэтай няправільнай думцы маецца зерне праўды, але апошняя належыць не да валасня, а да іншых чарвякоў, якія на тэрыторыі Беларусі не сустракаюцца, а знаходзяцца ў Савецкім Саюзе толькі ў Сярэдняй Азіі. Там вядомы выпадкі, калі пад скурай чалавека, выклікаючы моцнае запаленне, сустракаецца чарвяк такой-жа самай велічыні і знадворнага выгляду, як валасень. Гэты чарвяк завецца рыштай. У якасці паразыта, апрача чалавека, ён сустракаецца таксама ў быка, каня, сабакі і іншых сысуноў. Сваё першапачатковае разьвіццё ён праходзіць у вадзе і жыве ўнутры цела маленькага рачка-цыклёпа. Адсюль можна зрабіць вывад, што памылковая думка насельніцтва адносна валасня зьявілася ў выніку зьмешваньня двух зусім розных чарвякоў, якія толькі па выглядзе падобны адзін да другога.

У некаторых месцах валасня лічаць пашыральнікам той хваробы, якая паходзіць не ад яго, але ад конскага авадня (*Gastrus equi*). Авадзень ёсьць буйная муха, чарвякападобныя вусені якой жывуць у страўніку і на скуры коняй. Часамі іх знаходзяць і пад скурай чалавека.

Цікава, урэшце, адзначыць тое, што ня толькі на тэрыторыі Савецкага Саюзу, але і за межамі яго паказаная вышэй думка аб валасні маецца. Яшчэ ў XVI стагодзьдзі ў Германіі зоолёг Гэснэр пісаў наступнае адносна валасня: „Ён жыве ў гнілых калодзежах; завецца вадзяным цялём, відаць, таму, што калі яго цялё зьесьць, дык здыхае. Валасні сустракаюцца на траве і падобны да конскага воласу. Некаторыя думваюць, што яны вырастаюць з гэтага воласу. Калі валасень апыніцца ў вадзе, дык робіцца рухлівым і пачынае жыць. Але гэта немагчыма. Калі чалавек праглыне валасня, дык ён сохне і памірае“.

Вось якія забабоны існавалі ў XVI стагодзьдзі. Але мы жывем у XX стагодзьдзі, і тое, што тады здавалася дзіўным і невядомым, ужо дастаткова вывучана. Такім чынам, на тэрыторыі Савецкага Саюзу на 14 годзе Пролетарскай рэвалюцыі мы павінны дапамагаць таму, каб зьнішчаліся ўсякія памылковыя веды, каб яны замяняліся сапраўднай навукай аб прыродзе.

Фэнолѳічныя нагляданьні ў краязнаўчай працы ¹⁾.

Аднэй з задач краязнаўства зьяўляецца вывучэньне біоклімату мясцовага краю. *Біокліматам* называюць злучнасьць асаблівасьцяў, якія наглядаюцца ў ходзе пэрыодычных зьяў у жыцьці організаў у залежнасьці ад кліматычных фактараў. Пэрыодычная зьмена такіх зьяў, як зеляненьне дрэў, цвіценьне расьлін, пасьпяваньне пладоў, ліста-ападаньне, прылёт і адлёт у вырай птушак і іншыя зьявы ў розных месцах праходзіць неаднолькава. Перад краязнаўцамі паўстае вельмі цікавая і ўдзячная задача—падглядзець, зафіксаваць і вывучыць гэтыя асаблівасьці ў жыцьці організаў свайго краю. На падставе такіх нагляданьняў складаецца сярэдні *каляндар прыроды для данай мясцовасьці*, які патрэбен для плянаваньня работ і вызначэньня розных мерапрыемстваў у сельскай і лясной гаспадарцы. Падагульненьні сталых фэнолѳічных нагляданьняў з розных пунктаў пэўнай тэрыторыі за рад гадоў дадуць матар'ял для навуковых вывадаў аб асаблівасьцях біоклімату данай краіны.

У сучасны момант фэнолѳія мае вялікае значэньне пры навуковых досьледах жыцьця організаў, і фэнолѳічныя нагляданьні праводзяцца тут часта ў вузка-спэцыяльных мэтах, напрыклад: вывучэньня жыцьця расьлін (фіта-фэнолѳія), жывёл (зоо-фэнолѳія) альбо пасабных згуртаваньняў расьлін—лесу (леса-фэнолѳія). Для нягледаньняў у кожным выпадку вызначаюцца пэўныя аб'екты, пэўныя зьявы ў жыцьці організаў; праграма нагляданьняў абмяжоўваецца пастаўленай мэтай, але часта занадта дэтэлізуецца, а мэтоды правядзеньня нагляданьняў разьлічваюцца на спэцыяліста (ботаніка, зоолѳга, лесавода).

Краязнаўчая фэнолѳія, ставячы перад сабой мэту—вывучэньне біоклімату ў мэтах выкарыстаньня вынікаў дасьледваньня ў соцыялістычнай сельскай гаспадарцы,—і маючы на ўвазе масавага наглядальніка—ня вузкага спэцыяліста,—імкнецца вызначыць мінімальную праграму аб'ектаў дасьледваньня і даць нескладаныя, даступныя кожнаму краязведу, мэтодычныя паказаньні ў правядзеньні нагляданьняў і скарыстаньні іх вынікаў.

Ніжэйпаданая праграма фэнолѳічных нагляданьняў разьлічана на масавага краязведа-наглядальніка і ахапляе такія аб'екты, якія ўласцьівы для Беларусі і якія для большасьці добра вядомы. Гэтая праграма вызначае для фіксацыі на працягу году ўсяго каля 150 розных

¹⁾ Гэты праграма-інструкцыйны матар'ял быў надрукаваны ў „Зборніку праграм і інструкцый“, вып. 1, 1929 г. Тут ён падаецца ў дапоўненым і зьмененым выглядзе ў адпаведнасьці з практычнымі запатрабаваньнямі нашай лясной сельскай гаспадаркі.

момантаў з жыцця расьлін, жывёл (птушак, казьявак і інш.), а таксама мэтэаролѳічных і розных сельска-гаспадарчых зьяў. Большая палова нагляданьняў прыпадае на вясновыя месяцы — красавік-май, але і летнія і асеньнія зьявы аднолькава патрэбны і важны для вывадаў.

Для правядзеньня фэнолѳічных нагляданьняў па мінімальнай праграме ўсё-ж патрэбна некаторая падрыхтоўка краяведа-наглядальніка: патрэбна ўмець знаходзіць і дакладна распазнаваць вызначаныя праграмай аб'екты—расьліны і жывёлы—і патрэбныя для фіксацыі зьявы ў іх жыцці, набыць некаторую сьядомасьць аб прыблізным часе надыходу азначаных зьяў, добра засвойць інструкцыйныя паказаньні ў гэтай працы. Ніякіх спецыяльных прылад фэнолѳу-крайведу не патрэбна: трэба мець добрае вока, вуха і быць уважлівым і пунктуальным.

Зразумела, фэнолѳічныя нагляданьні краяведа будуць мець пэўную навуковую і практычную вартасьць толькі тады, калі яны будуць праводзіцца ў адным пэўным месцы і сыстэматычна на працягу шэрагу гадоў (ня менш 10—15). Але нагляданьні і за нязначны тэрмін можна выкарыстаць, калі яны праведзены дакладна. Важна, каб усе заўважаныя паводле праграмы зьявы наглядальнікам *зараз-жа пад пэўнай датай запісваліся ў дзеньнік*, пажадана з адзнакай тых умоў або абстаноўкі, пры якіх праведзена нагляданьне: надвор'е, месца нагляданьня, кароткая нататка аб асаблівасьцях аб'екту і інш. Калі ёсьць няўпэўненасьць у дакладнасьці тэй зьявы, якая наглядаецца, або супярэчнасьці паміж шэрагам зьяў,—пры запісу неабходна і гэта адзначыць. Фіксаваць патрэбна толькі такія зьявы, якія наглядальнік сам непасрэдна бачыў, чуў, а не са слоў іншых.

Найбольш даступнымі і пэўнымі для фэнолѳічных нагляданьняў зьяўляюцца *расьліны*. Але і тут трэба мець на ўвазе некаторыя паказаньні. Для нагляданьняў абіраюцца такія расьліны, якія знаходзяцца ў сярэдніх умовах для данае мясцовасьці: растуць на звычайнай глебе, не на вельмі адчыненым або высокім ці зачыненым нізкім месцы. Для дрэў узрост бярэцца сярэдні, для кустоў—вышыня сярэдняя, экзэмпляры абіраюцца, бязумоўна, здаровыя, нормальныя. Такія зьявы, як, напрыклад, зеляненьне, зацвітаньне, трэба азначыць паводле нагляданьняў над шэрагам экзэмпляраў, якія растуць у аднолькавых умовах.

Зеляненьнем называюць момант, калі дрэва (або куст) выпускае з пучка (пупышкі) лісточкі і яно як-быццам пакрыта смугай (дымкай).

Момантам зацвітаньня лічаць, калі зьяўляюцца нормальна расчыненыя вяночкі некалькіх кветак альбо пачатак пылкаваньня коцікаў суквеццяў, як на бярозе, ляшчыне.

Плады лічацца сьпелымі, калі яны набываюць нормальны колер і смак або пачынаюць раскідвацца,—ягады, калі, апрача таго, робяцца мяккімі і сакавітымі.

Каб падглядзець пэўны час руху соку ў бярозы, патрэбна зараней на ствале дрэва на вышыні мэтру зрабіць сьвярдзёлкам невялічкія дзіркі і, падвесіўшы да іх бутэлечку, сачыць штодня.

Над *птушкамі* нагляданьні праводзіць цяжэй, бо ня кожны наглядальнік мае магчымасьць прасачыць пэўны час іх зьяўленьня або першай песьні. Час прылёту такіх птушак, як жаўранак, удод, зязюля, салавей, трэба адрозьніваць ад іх першай песьні, якую звычайна можна пачуць толькі праз некалькі дзён пасьля прылёту.

Пры нагляданні пралёту жораваў і гусей патрэбна адзначыць усе дні, калі іх заўважылі, і кірунак палёту. Жораваў ад гусей можна адрозніць, дзякуючы іх сылюэтам: у першых шыя і ногі выцягнуты, у апошніх ногі падкурчаны. Апрача таго, гэтых птушак пазнаюць па крыках.

Звычайная ластаўка (касатка) ад гарадзкой адрозніваецца тым, што горла і лоб яе бура-чырвоныя, а хвост вілкай, калі яна сядзіць; у гарадзкой надхвосце белая і хвост складаецца, калі яна садзіцца. Часта прымаюць груноў (стрыжоў) за ластавак. Але груны зьяўляюцца пазней, вызначаюцца сваімі чорнымі фігурамі і, лётаючы, праразьліва крычаць.

Адлёт птушак вызначыць ня лёгка, асабліва такіх, як жоравы, гусі; можна заўважыць лягчэй іх пралёт. Адлёт ластавак, буслоў і інш. пазнаецца паводле нагляданняў за іх гнёздамі.

Нагляданні над рознымі з'явамі прыроды (мэтаролёгічныя) і фіксацыя розных с.-гаспадарчых момантаў зразумелы і даступны абсалютна ўсім.

Правядзеньне фэналогічных нагляданняў у цэлай краіне патрабуе пэўнай арганізацыі і наладжанасці. Справу гэтую ў БССР узялі на сябе краязнаўчыя аб'яднанні. Раённыя бюро краязнаўства вызначаюць пункты для нагляданняў, маючы на ўвазе асаблівасці кожнай мясцовасці; ЦБК надсылае праграмы, інструкцыі для правядзення нагляданняў і бланкі для дасылкі паведамленняў у ЦБК. Абагульненні праводзяцца па раёнах і па БССР, памесячна і за год.

Гэтая праца пачала праводзіцца ў БССР з 1927 году. На жаль, ня ўсе раёны разгарнулі фэналогічную справу, і таму абагульненні будуць няпоўныя.

Раённым краязнаўчым бюро патрэбна энэргічнай пашыраць і пглыбляць справу праз заснаванне фэно-пунктаў пры колгасах і саўгасах, школах, леспрамгасах і інш., дзе-б праца ня спынялася ад зьмен паасобных наглядальнікаў.

Фэналогічная справа ў школе набывае яшчэ і пэдагогічнае, выхаваўчае значэнне. Фэналогічныя нагляданні даюць вучням навук у даследчай працы, разьвіваюць іх здольнасць да назіранняў наогул, выклікаюць у іх зацікаўленасць да вывучэння прыроды. Але такая праца вучняў зьяўляецца і грамадзка-карыснай працай і тым больш каштоўнай, калі яна будзе праводзіцца пад пэўным кіраўніцтвам і кантролем настаўніка-прыродаведа. Тут колектыў можа даць шмат, а вывад сярэдніх з шэрагу аднолькавых нагляданняў будзе найбольш верагодным. Трэба толькі так паставіць гэтую справу, каб яна ня спынялася і ўлетку; паасобныя вучні вядуць запісы ў часе канікул, а ўвосень іх запісы можна параўнаць і абагуліць у час гурткавых або класных заняткаў. Кожная школа на падставе фэнанагляданняў складае *каляндар прыроды*, які выкарыстоўвае для розных мэт. Паасобныя школы могуць абменьвацца здабытымі вынікамі, што, бязумоўна, павялічыць зацікаўленасць да фэналогіі.

Вельмі важна ў гэтай справе, як і пры ўсякай даследча-навуковай працы, каб сабраныя матар'ялы былі апрацаваны, рэалізаваны (у выглядзе табліц, карт з ізолінямі) і, на магчымасці, скарыстаны. Гэта дасць стымул да новых і новых досьледаў і нагляданняў.

Фэналогічныя нагляданні ў краязнаўчай працы цікава злучыць з вывучэннем народных прымет і народнага с.-гаспадарчага календара. Усе мясцовыя сельска-гаспадарчыя прыметы, звязаныя з надходам розных зьяў у жыцці прыроды, альбо выяўляючыя народныя

погляды на залежнасць адных фенологічных фактаў ад другіх (напрыклад: пачатак сяўбы ў сувязі з прылётам птушак, ураджай або недарод у залежнасці ад ходу зьяў вясны), трэба параўнаць з сталымі сыстэматычнымі навуковымі нагляданнямі і даць ім належную ацэнку пры выкарыстанні іх у сельскай гаспадарцы.

Програма фенологічных нагляданняў па БССР.

І. Р а с ь л і н ы.

1. Рух соку ў бярозы (*Betula Verrukosa* і *B. pubescens*)
2. Зацвётанне падбелу (*Tussilago Farfara*)
3. " пралескі блакітнай (*Anemone Hepatica*)
4. " пралескі белай (*Anemone nemorosa*)
5. " шэрай алешыны (*Alnus inkana* Willd) і чорнай алешыны (*Alnus glutinosa*)
6. " ляшчыны (*Corylus Avellana*)
7. " падснежніку (*Calanthus nivalis*)
8. " жоўт. курасьлепу (*Anemone ranunculoides*)
9. " лотаці — балотн. курасьл. (*Caltha palustris*)
10. Зеленыненне чарэмхі (*Prunus Padus*)
11. " бярозы
12. Зацвётанне чарэмхі
13. " клёну звычайнага (*Acer platanoides*)
14. " вішні садовай (*Prunus cerasus*)
15. " ігрушы " (*Pirus communis*)
16. " яблыні " (*Pirus Malus*)
17. " лантушу (*Convallaria*)
18. " майніку (*Majanthemum bifolium* DC)
19. " жоўтай акацыі (*Caragana arborescens*)
20. " парэчак чырвоных (*Ribes rubrum*)
21. " бэзу звычайнага лілёвага (*Syringa vulgaris*)
22. " рабіны (*Sorbus Aucuparia*)
23. " (пылкаваньне) хвоі (*Pinus*)
24. " каштану конскага (*Aesculus Hippocastanum*)
25. " багуну балотнага (*Ledum palustre*)
26. " белай акацыі (*Pobinia pseudacacia*)
27. " збанкоў жоўтых (*Nuphar luteum*) на рэчк. і ваз.
28. Першы цвет суніцы лесавой (*Fragaria vesca*)
29. " малін " (*Rubus*)
30. Першыя плады суніцы "
31. " маліны "
32. Зацвётанне ліпы звычайнай (*Tilia cordata*)
33. " чарніцы (*Vaccinium Myrtillus*)
34. Высыпяванне чарніцы
35. Поканьне струкоў жоўтай акацыі
36. Зацвётанне чарнобылю-палыну (*Artemisia vulgaris*)
37. " псяркі (*Elsholtzia*)
38. " верасу (*Calluna vulgaris* Salisb.)
39. Пачатак афарбоўкі лісьця клёну (*Acer platanoides*)
40. " асіны (*Populus tremula*)
41. " ападу лісьця клёну
42. " " асіны
43. Поўнае агаленьне клёну
44. " асіны
45. Выпадкі паўторнага цвіценьня расьлін увосені

II. П т у ш к і.

1. Зьяўленьне гракоў (*Tripanosorax frugiledus*)
2. " шпакоў (*Sturnus vulgaris*)
3. Першая песня жаўранка (*Alauda arvensis*)
4. " " юрка-берасьцянкi (зябліка—*Fingillia coelebs*)
5. Зьяўленьне белай пліскі (*Motacilla alba*)
6. Пачатак цягі слонак (*Scolopax rusticula*)
7. Першыя стаі гусей (*Anser*)
8. " " жораваў (*Grus grus*)
9. Масавы пралёт гусей
10. " " жораваў
11. Выпадкі звароту назад гусей і жораваў
12. Прылёт беллага бусла (*Ciconia alba*)
13. Першы крык удода (*Upupa epops*)
14. Зьяўленьне першай ластаўкі звычайнай (*Chelidon rustica*)
15. Першая песня салаўя (*Luscinia*)
16. Першы крык івалгі (*Oriolus galbula*)
17. Першае кукаваньне зязюлі (*Cuculus canorus*)
18. Першы крык перапёлкі (*Coturnix coturnix*)
19. " " драча (*Crex crex*)
20. Адлёт у вырай ластавак (*Chelidon rustica*)
21. " " буслоў
22. Першыя стаі адлётных гусей
23. " " жораваў
24. Зьяўленьне гілёў (сьнігуроў *Pyrrhula pyrrhula*)

III. Ш а с ь ц і н о ж к і.

1. Першы аблёт пчол (*Apis melifera*)
2. Пачатак узятку ў пчол
3. Зьяўленьне матыля-крапіўніка (*Vanessa urticae*)
4. " " капусьніка (*Pieris brassicae* L.)
5. Масавы лёт хрушчоў (*Melolontha*)
6. Зьяўленьне камароў-кусак
7. " мошак-таўкунчыкаў
8. " вос звычайных
9. " чмялёў
10. " сляпнёў-аваднёў
11. Першы рой пчол
12. Выпадкі масавага лёту стрэлак

IV. Р о з н ы я ж ы в ё л ы.

1. Зьяўленьне на паверхні глебы сьлядоў даждж. чарв.
2. Першы вылет кажана
3. Першае турканьне травяных жаб
4. Першы концерт зялёных жаб
5. Нераст шчупака
6. " окуня
7. " язя
8. Зьяўленьне ўвосені павучкоў-лятуноў (на павуц.)

V. Р о з н ы я з ь я в ы п р ы р о д ы.

1. Апошні выпад сьнегу
2. Зьнікненьне сьнегавога насцьцілу

3. Узняцца (паломка лёду) рэчак
4. " вазёр
5. " сажалак
6. Першая навальніца
7. Выпадкі звароту холаду ўвесну: замаразкі (пабіцьцё гуркоў, бульбоўніку)
8. " раньняга прыходу холаду ўвосень
9. Апошняя навальніца
10. Першы марозны дзень
11. Замярзаньне рэчак
12. " вазёр
13. " сажалак
14. Выпад першага сьнегу
15. Першы выезд на санях

VI. Розныя с.-г. зьявы.

1. Першы выган жывёлы ў поле
2. Першая ворка пад ярыну
3. Пачатак сяўбы аўсу } Указаць сорт. Калі сорт невядомы—ад-
4. " " ячменю } значыць гэта
5. Пачатак сяўбы лёну
6. " пасадкі бульбы
7. " " гуркоў
8. " " памідораў
9. Пачатак каласаваньня жыта } Назіраньні праводзіць над тымі
10. " " аўсу } вучасткамі палёў, дзе назіраўся
11. " " ячменю } і час сяўбы
12. Пачатак красаваньня жыта } Назіраць там-жа, дзе і каласаваньне
13. " " аўсу }
14. " " ячменю }
15. Пачатак масавага сенакосу на сухадолах
16. Пачатак зацвітаньня васількоў у жыце
17. Масавы збор гуркоў
18. Першае жніво жыта
19. " " аўсу
20. " " ячменю
21. Першая сяўба жыта ўвосень
22. Першае зьяўленьне руні
23. Пачатак і канец уборкі бульбы
24. " " " капусты
25. Апошні выган скаціны ў поле

VII.

Практычнае значэньне набывае вывучэньне часу і ўмоў зьяўленьня ў розных мясцох БССР розных шкоднікаў с.-г. культур, а таму трэба абавязкова дакладна запісваць час зьяўленьня розных шкоднікаў лёну, збожжавых культур, бульбы, капусты і г. д.

1. Зьяўленьне пыльнай галоўкі (*Ustilago tritici* Pers.) на каласох пшаніцы.

2. Зьяўленьне пыльнай галоўкі (*Ustilago nuda* Kell.) на ячмені.

3. " " " (*Ustilago avenae*) на аўсе.

4. Першае зьяўленьне ражкоў (*Claviceps purpurea*) на каласох жыта і інш.

5. Масавае зьяўленне паскавай іржаўчыны (*Puccinia graminis*) на сьцяблах і лістах жыта, пшаніцы, ячменю і аўсу.
6. Зьяўленне іржаўчыны „мухасед“ (*Melampsora lini*) на сьцяблах і лістох лёну.
7. Зьяўленне мучністай расы (*Erysiphe graminis* DC) на лістох жыта, пшаніцы і інш.
8. Зьяўленне бульбянай гнілі (*Phytophthora infestans*) на лістох і сьцяблах бульбы.
9. Зьяўленне фузарыуму (*Fusarium lini*) на сьцяблах лёну (у выглядзе ружовых або чырвоных дзярнінак).
10. Масавае зьяўленне майскага жука (*Melolontha vulgaris*).
11. „ „ драцянога жука (*Agrostis lineatus*)
12. Зьяўленне яблынёвых кветажораў (*Anthonomus pomorum*).
13. Масавы лёт соўкі-гамы (*Plusia gamma*).
14. Зьяўленне яблынёвага пладажора (*Carpocapsa pomonella* L.).
15. Масавы лёт беляка-капусьніка (*Picris brassicae*).
16. Масавае зьяўленне капустажора звычайнага (*Mamestra brassicae*).
17. Час зьяўлення пашкоджанняў швэдзкай мушкі (*Oscinus frix*).
18. Першае зьяўленне мухі-жыгалкі (*Stomoxys calcitrans*).
19. „ „ авадня бычачара (*Hypoderma bovis*).
20. „ „ конскага (*Gastrophilus intestinalis*).

Увага: Рэдакцыя просіць усіх зацікаўленых фэнаагляданнямі асоб і арганізацый даць свае канкрэтныя заўвагі адносна ўдасканаленьня як самае праграмы, так і пастаноўкі ўсёе справы для практычных мэт—выкарыстаньня фэнолѳіі на службе сацыялістычнай с. гаспадарцы.

Р. Р.

„Організацыя і аздараўленьне ўмоў працы ў соцыялістычным сэктары сельскай гаспадаркі“.

*Выпуск I пад рэдакцыяй Дырэктара Інстытуту Аховы працы доцэнта С. Р. Дзіхцяра.
Белдзяржвыдавецтва. Менск, 1930 г. Тыраж 2 000.*

У зборніку зьмешчаны тры артыкулы: артыкул мэтодычнага характару С. Р. Дзіхцяра — „Найважнейшыя пытаньні навуковага дасьледваньня соцыялістычнай організацыі працы ў сельскай гаспадарцы“, С. Н. Малініна — „Спроба вывучэньня організацыі працы і выкарыстаньня наяўнай рабочай сілы ў колгасе“ і А. Г. Марголіна — „Організацыя быту ў колгасе „Страх ворагам“.

Перад разглядам паасобных артыкулаў мы прымушаны спыніцца і на прадмове да ўсяго зборніку. У першым-жа радку яе напісана: „Даны зборнік ні ў якой меры ня мае сваёй мэтай даць канчатковыя навукова-практычныя адказы па пытаньні організацыі працы або мэтодаў яе вывучэньня ў соцыялістычным сэктары сельскай гаспадаркі“.

Аднак, у артыкуле Дзіхцяра маецца рад мэтодологічных установак, мы-б казалі, досыць „канчатковых“, і рад практычных прапановаў. Такая супярэчнасьць тлумачыцца не сваеасабліваю „скромнасьцю“ т. Дзіхцяра, а правідловей самастрахоўкай ад мажлівых заўваг рэцэнзэнтаў. Артыкул мае роўна 28% цытат, прывядзеньне якіх у значнай сваёй частцы зусім не вымагалася задачамі тэмы, а імкненьнем да большага аб'ёму кніжкі.

У зборніку не даведзена галоўнай сутнасьці саўгасна-колгаснага будаўніцтва, ня прымечаны і не заўважаны тыя колёсальныя соцыяльныя зрухі, якія адбываюцца на вёсцы. Дзіхцяра у сваім артыкуле ня хоча бачыць, як бядняцка-серадняцкая частка вёскі, яднаючыся ў колгасы на базе суцэльнай kolekтывізацыі, ліквідуе кулацтва як клясу і гэтым самым нішчыць самую мажлівасьць кулацкай кабалы. Ён ня хоча бачыць, як гэтыя-ж беднякі і сярднякі, аб'яднаўшыся ў колгасы, ствараюць, замест дробнай аднаасобніцкай гаспадаркі, буйную соцыялістычную. Ён ня ведае, што колгас ня толькі школа kolekтыўнай працы, ён ня ведае, што колгас — соцыялістычная форма сельскай гаспадаркі, якая перарабляе ўчарашніх дробных уласьнікаў у kolekтывістаў, нішчыць супярэчнасьці і розьніцу паміж прамысловай і сельска-гаспадарчай вытворчасцю, паміж горадам і вёскай, пролетарыятам і сялянствам.

На стар. 10 чытаем: „Справа вышэйшага, творчага навуковага працэсу — абагуліць здабытыя правільным навуковым дасьледчым

шляхам факты. Вельмі рэдка гэту справу навуковага абагуленьня ажыццяўляюць геніяльныя індывідуальнасьці (Маркс, Ленін),—звычайна яе творыць колектыў“.

Супрацоўнікі т. Дзіхцяра так літаральна і зразумелі яго. Паколькі яны не ўладаюць у пэўнай меры вышэйшым творчым процэсам, паколькі яны не зьяўляюцца ні геніяльнымі індывідуумаі, ні колектывам, бо яны працавалі пераважна індывідуальна, то ўсякае падагульненьне здабытых імі фактаў яны адкідалі.

Даўшы, такім чынам, „пэўную“ ўстаноўку ў навукова-дасьледчай працы, т. Дзіхцяр толькі нарэшце ўспомніў, што ня трэба забываць і пра марксыцка-ленінскую мэтодолёгію. І толькі пасля ўсяго вышэйсказанага ён зазначае, што асноўнай задачай навукова-дасьледчай працы ў галіне арганізацыі працы ў сельскай гаспадарцы зьяўляецца: „...збор адпаведных фактаў, іх аналіз і асьвятленьне мэтодолёгіяй Маркса—Леніна дыялектычнага матэрыялізму.“

Паколькі апошняя заўвага зьяўляецца пасля папярэдніх, дык яна і не зрабіла адпаведнага ўплыву на сяброў т. Дзіхцяра па працы. Яны і ў даным выпадку падхапілі толькі адно—збор матар'ялаў. Яны з усёю рашучасьцю кінуліся зьбіраць матар'ялы, а пра аналіз і высьвятленьне іх зусім забылі, нават забылі, што і самы збор павінен праходзіць на базе марксыцка-ленінскай мэтодолёгіі.

У артыкуле маецца значная колькасьць путаных і нявыразных месц. Складаецца ўражаньне, як быццам т. Дзіхцяр знарок уносіць путаніцу для таго, каб лягчэй было ўнікнуць мажлівых заўваг. Па сутнасьці мы перад сабою маем узор эклектычнае творчасці.

Падсумоўваючы сказанае вышэй, мы прыходзім да наступных вывадаў:

1—У артыкуле маецца рад памылковых установак, маецца вялікая колькасьць зусім нявыразных і блытаных формулёвак.

2—Артыкул не дае чоткай і яснай устаноўкі ў напрамку навукова-дасьледчай працы ў галіне арганізацыі працы. Вывады сфармуляваны так, што ў іх надзвычайна цяжка разабрацца.

3—Прадмова ўяўляе з сябе самастрахоўку.

У выніку ўсяго гэтага мы павінны адзначыць, што даны артыкул мэтодолёгічнага характару ня можа прэтэндаваць на кіраўніцтва—ім нельга кіравацца, бо ён па сутнасьці шкодны.

Досыць станоўчае ўражаньне робіць артыкул С. Н. Малініна. Тав. Малінін з усёю сур'ёзнасьцю аднёсся да пастаўленай задачы—проблемы арганізацыі працы і выкарыстаньня наяўнай рабочай сілы ў колгасе. Проблема зьяўляецца надзвычайна актуальнай і патрабуе тэрміновага і ўсебаковага дасьледваньня. Усё гэта аўтарам было ўлічана. Тав. Малінін даў амаль поўную фотографію пастаўленай ім для вырашэньня проблемы ў колгасе „Страх ворагам“.

Побач са станоўчым у артыкуле маецца і адмоўнае. Аўтар чамусьці колгас „Страх ворагам“ разглядае на манер робінзонаўскага востраву. Ён чамусьці зусім забыў пра тое асяродзьдзе, якое знаходзіцца навакол колгасу. Забыў, што навакол колгаснага будаўніцтва ў часе ліквідацыі кулацтва як клясы на базе суцэльнай колектывізацыі разьвіваецца жорсткая клясавая барацьба. Кулак бяз бою ня ўступае сваіх пазыцый. Ён стараецца пралезьці ў кожнае слабае месца колгасу і ўсімі мерамі нашкодзіць яму. Клясавая барацьба ідзе як навакол колгасу, так і ў самым колгасе. Усё гэта адбіваецца і на

арганізацыі працы і на ўсім жыцці колгасу. Улічыўшы гэту акалічнасьць, аўтар змог-бы даць зусім вычарпальныя тлумачэньні па цэламу раду пытаньняў, якія дастатковага тлумачэньня ў артыкуле не знайшлі (нявыхад на працу, парушэньне працдyscyпліны, няпоўнае скарыстаньне жаночай сілы і інш.) Тлумачэньне розных недахопаў колгаснага жыцця бязьдзейнасьцю праўленьня нельга прызнаць выстарчальным. Зусім зразумела, што ад праўленьня шмат што залежыць, але трэба лічыцца і з тым фактам, што самая бязьдзейнасьць праўленьня вельмі часта зьяўляецца вынікам пэўнага кулацкага ўздзеяньня.

Да недахопаў артыкулу трэба аднесьці таксама і тое, што ў першай яго палове ня даны аналіз прычыннасьці констатаваных фактаў і ня зроблены вывады з гэтых фактаў. Апошняе, трэба думаць, зьяўляецца вынікам адзначаных вышэй мэтодологічных установак т. Дзіхцьяра. У другой частцы памылка першай часткі ў асноўным выпраўлена.

На старонках 44 і 46 праведзены досыць цікавыя табліцы аб кваліфікацыі членаў колгасу. Табліцы пабудаваны на матар'яле апросу 49 колгаснікаў з агульнага ліку 415. Мэтод адбору гэтых 49 не паказаны, дзякуючы чаму табліцы трацяць сэнс. Вывады-ж, пабудаваныя на базе такога матар'ялу, ня могуць быць грунтоўнымі.

На старонцы 68 пры разборцы нормы выпрацоўкі ня дана цвёрдага паказаньня аб абавязковай прапрацоўцы прыкладных норм выпрацоўкі як у паасобных брыгадах, так асабліва на пашыраных вытворчых нарадах.

Трэці артыкул д-ра А. Г. Марголіна—„Організацыя быту ў колгасе“. Тэма вельмі цікавая і пастаноўка яе сваечасова. Аднак, распрацоўку гэтай тэмы нельга прызнаць дастатковай. Аўтар спыніўся, ды і то павярхоўна, толькі на частцы бытавых момантаў, а для такіх пытаньняў як культпраца, мэдычная дапамога і інш.—адвёў толькі некалькі радкоў. Такое дасьледваньне нельга назваць навуковым.

Зьмест артыкулу фактычна не адпавядае яго назьве. Па сутнасьці гэта ёсьць кароткія нататкі аб невялікай колькасьці бытавых момантаў. Бытавыя моманты, асабліва ў інтэрнацыянальных колгасах (а ў даным выпадку мы з такім колгасам і маем справу), асабліва часта скарыстоўваюцца кулаком у мэтах сваёй контр-рэвалюцыйнай дзейнасьці. З гэтага пункту погляду т. Марголін павінен быў даць поўны аналіз разгледжаных ім момантаў; фактычна-ж ён гэтага не зрабіў. На старонцы 80, гаворачы аб прагулах, аўтар прыводзіць, як прычыну іх, наступнае: „... выклікаецца часта немагчымасьцю пакінуць дзяцей адных“. Такое тлумачэньне ні ў якой ступені нельга прызнаць здавальняючым. Тут можа быць цэлы комплекс прычын і ў першую чаргу агітацыя кулакоў і падкулачнікаў. Памылковым зьяўляецца і тлумачэньне ненаведваньня дзяцей колгаснікаў пляцовак баязьню інфэкцыі.

Нарэшце, трэба зрабіць агульную заўвагу адносна апошніх двух артыкулаў. Як адзін, так і другі, аполітычны, што, бязумоўна, зьяўляецца недапушчальным, тым больш што на кожным кроку мы назіраем надзвычайна абвостраную клясавую барацьбу.

Мова ўсяго зборніку вельмі каравая. Складаецца ўражаньне, што артыкулы пісаліся на іншай мове, а потым перакладаліся па слоўніку на беларускую мову асобай, якая добра не ўладае моваю.

Гэта відаць з ужывання такіх слоў, як „няпрыймальная“ замест „ня можа быць прынята“, „нядбаласьці“ замест „нядбайнасьці“, „абсяг“ замест „круг“, „пазбыліся“ замест „пазбавіліся“, „усьцісьленьня“ замест „ушчыльненьня“, „выразістасьці“ замест „выразнасьці“, „першаіснага“ замест „першапачатковага“ і інш.

Наогул кажучы, пастаўленыя актуальныя пытаньні колгаснага будаўніцтва ў данай кніжцы не знайшлі патрэбнага навуковага вырашэньня, што ў значнай меры тлумачыцца няўменьнем аўтараў і т. Дзіхцяра карыстацца мэтодам Марксыцка-Ленінскай дыялектыкі. Гэта робіць кніжку па меншай меры бескарыснай, калі не сказаць шкоднай.

Кнігі аўтараў соцыялістычнага наступленьня.

1. Г. Васильев — „Коммуна Аврора“, из-во „Прибой“, 1930 г., 47 стар., ц. 20 к.

2. „Как живет в коммуне“, рассказ 14 колхозников, „Сельхозгиз“, 1931 г., 64 стар., ц. 40 к.

3. „Как живет в сельскохозяйственных артелях“, рассказ 12 колхозников, „Сельхозгиз“, 1931 г. 59 стар., ц. 30 к.

Гэта, уласна кажучы, ня кнігі, а толькі невялічкія брошуркі. Аднак, гэтыя брошуркі — значная зьява ў нашай літаратуры. Іх неабходна адзначыць.

Усе тры кніжачкі напісаны самімі змагарамі за соцыялізм у вёсцы. Колгасьнікі ўзяліся за пярэ. Аб практыцы перабудовы вёскі на соцыялістычны лад у гэтых кнігах пішуць не староннія наглядальнікі, а самі непасрэдныя творцы і ўдзельнікі соцбудаўніцтва. Гэта якраз і робіць памянёныя брошуркі глыбока-цікавымі докумэнтамі, якія маюць колёсальнае значэньне для гісторыі нашай эпохі.

Асабліва выдаюцца дзьве апошніх кніжачкі. Па-першае, — яны прадукт калектыўнай творчасьці колгасьнікаў, а па-другое, — цікавай зьяўляецца самая мэтодыка стварэньня гэтых кніг, аб якой варта сказаць некалькі слоў.

Кожны з аўтараў-колгасьнікаў, напісаўшы свой невялікі нарыс, чытаў яго па два і па тры разы сярод сваіх таварышоў-колгасьнікаў, уносячы папраўкі і дадаткі. Калі нарысы аб колгасе былі гатовы — яны абмяркоўваліся на агульных сходах членаў колгасаў, прычым на гэтых сходах прысутнічалі і аднаасобнікі з суседніх вёсак. На гэтых сходах усе нарысы былі вельмі падрабязна абмеркаваны, у спрэчках указвалі на недакладнасьці і інш. У канцы канцоў, калі з прапанаванымі зьменамі згаджаўся сам аўтар і ніхто з прысутных на сходах супроць паправак не выступаў, — яны ўносіліся ў нарыс. Да складаньня сваіх кніг кумунары адносіліся з такой сур'ёзнасьцю, якая зрабіла іх літаратурныя працы докумэнтамі аб колгасе.

Мы гораха рэкамендуем шырока скарыстаць усім колгасьнікам нашай краіны і, між іншым, колгасьнікам БССР, прасты і для ўсіх даступны мэтод складаньня кніг аб колгасе, якім карысталіся аўтары дзёвюх кніг, памянёных тут. Кіраваньне ў гэтай справе павінны ўзяць на сябе краяведныя арганізацыі і прыватна — аб'яднаньні пісьменьнікаў-краяведаў, а таксама — райколгассаюзы і асабліва — мясцовая школа. Калі толькі сапраўды гораха ўзяцца за справу, дык у самым

бліжэйшым будучым мы будзем мець цэлы скарб яскрава-колёрыйнай і фактычна дакладнай літаратуры аб вялікай перабудове савецкай вёскі. Апрача гэтага, самы процэс „стварэньня“ падобнай кнігі будзе значнай падзеяй ня толькі для таго ці іншага колгасу, але і для ўсяе акругі, для ўсіх вакольных вёсак. Выявляцца недахопы колгасу—а таму палегчыцца шлях іх зьнішчэньня. Рэзка падкрэсьляцца ўсе дасягненьні колгасу—надзейны сродак агітацыі за колгас сярод аднаасобнікаў...

Коротка скажам аб зьмесьце выданьняў, якія мы рэцэнзуем.

Тав. Васільлеў („Коммуна Аврора“) дае надзвычайна канкрэтны матэрыял аб зараджэньні ў 1925 г. комуны ў б. маёнтку Калакулчына (на беразе Зах. Дзьвіны, каля м. Ільіна, б. Велікалуцкай акр.). Першы дзень свайго жыцця комунары сустрэлі з трыма коньмі і пяцьцю каровамі. Запасаў збожжа—ні на сяўбу, ні на ежу. Едакоў—27. Зямлі—53 га ў трох, далёка адстаячых адзін ад другога, кавалках. Вакол—моцныя хутаране, насьялядоўцы сталыпінскай рэформы, воража (літаральна: з сякерамі) сустрэўшыя заснаваньне комуны. Мясцовая ўлада таксама была не на баку комунараў. Пачынаецца цяжкая, багатая яскравымі эпізодамі, шматгадовая барацьба комунараў за зямлю, за рост комуны, за калектывізацыю вакольнага насяленьня. У распараджэньні комунараў быў толькі адзін адзіны сродак агітацыі за новыя формы гаспадаркі і за новы быт—„паказ“, г. ё. героічная праца „адраньня да зьмярканьня“ і добра наладжаныя бытавыя адносіны. І „паказ“ зрабіўся моцным сродкам, які зламаў адвечную адсталасьць сялянства. На 1 студзеня 1930 г., г. ё. праз пяць год пасля свайго ўзнікненьня, комуна ўжо аб'яднала 212 едакоў і мела 1340 га зямлі. Яна бурна ўварвалася з усіх бакоў у сялянскі быт, ня сустрэўшы ніякіх варожых да сябе адносін...

У кніжцы „Как живется в коммуне“ апавядаецца аб комуне „Колас“ Кінгісэпскага раёну, Ленінградзкай вобласьці. Аўтары—партыйцы і беспартыйныя, мужчыны і жанчыны—у простых, нямудрых словах, глыбока праўдзіва і без замазваньня найменейшых промахаў і недахопаў апавядаюць аб сваёй барацьбе за колгас і аб наладжваньні свайго колгаснага жыцця.

Увесь зьмест кнігі выяўляе адказнасьць комунараў за тую справу, якая даручана ім у колгасе і ўсьведамленьне гэтай справы, як вялікай і грамадзка-карыснай. Так, колгасьнік Багданаў піша: „Сунулі мяне для пачатку быць па начах пры конях, а потым і ўвесь вялізны ста-так кароў папаў да мяне, пачаў пасьвіць яго“.

Часам аўтары, самі таго не заўважаючы, зачэпляюць вялікія, соцыяльныя пытаньні. Напрыклад Міронаў, пабываўшы перад комунай „Колас 2“ у другім колгасе, апавядае: „Я працаваць ня мог, хварэў. А маленькаму калектыву ўтрымоўваць непрацаздольнага члена, вядома, было не па сілах. Пачаліся ў нас нелады і ў канцы канцоў я з жонкай і таварыш адышлі і арганізавалі мы сваю гаспадарку. Тут я з сваёй уласнай практыкі зразумеў, што калектывныя гаспадаркі трэба арганізоўваць не маленькія, ня дробненькія. *Гаспадарка чым мацней, тым лепш*“...

Кожная старонка кнігі адчыняе чытату глыбока цікавы матэрыял...

У трэцяй кніжцы „Как живется в сельско-хозяйственных артелях“ 12 колгаснікаў апавядаюць аб жыцьці трох арцеляў, арганізаваных ў Сеглецкім сельсавеце Плюскага раёну, Ленінградзкай вобласьці. Тут зноў такі без усялякага замазваньня недахопаў гаворыцца аб жыцьці ў колгасах. Але тым ня менш мы пераканваемся, што кожны з кол-

гасьнікаў наогул у пяць разоў зрабіў больш і для дзяржавы і для сябе, чымся сяродні з жывучых па-суседзтву з колгасамі аднаасобнік. Кніжка паказвае нам, што ў паасобных колгаснікаў ёсць рад недахопаў: і нясьмеласьць, і п'янства, і і нестараннасьць. Але колгасная маса заўсёды або стрымае сваіх членаў, якія адхіліліся ад правільнага шляху, або ў крайнім выпадку, калі яны зьяўляюцца ўпартымі, выкіне іх з свайго колектыву. Вось чаму ў колгасе справы ідуць лепш, чымся ў аднаасобнікаў...

Х Р О Н І К А.

Експедыцыі Акадэміі Навук у 1931 г.

Прэзідыумам Акадэміі Навук канчаткова разгледжан і зацверджан плян навукова-даследчых экспедыцый летам 1931 г. у раёны БССР. Для кожнай экспедыцыі вызначаны тэрмін іх працы, мэты і адказныя кіраўнікі для кожнай як паасобнай, так і комплекснай экспедыцыі.

У гэтым годзе ўзяты напрамак пасылаць у адзін даследуемы раён буйныя комплексныя экспедыцыі з розных інстытутаў і сэкцый іх, для больш дакладнага і плянавага навуковага даследвання таго ці іншага раёну БССР. Гэтым паляпшаецца якасць навуковых досьледаў і значна скарачаюцца выдаткі на іх правядзеньне. Зацверджаны такія навукова-даследчыя экспедыцыі Акадэміі.

1) Комплексная экспедыцыя з удзелам Інстытуту філэзофіі—антырэлігійны сэктар, Інстытуту савецкага будаўніцтва і права—сэктар савецкага будаўніцтва і права, Інстытуту гісторыі—сэктары археолёгіі і этнографіі і ЦБК у Койданаўскі раён з мэтай вывучэньня для монаграфічных апісаньняў колгасаў раёну; іх быту; культуры; рэлігійных і антырэлігійных настрояў сярод насельніцтва і ў прыватнасьці ў колгасах і вывучэньня працы 2-х сельсаветаў з боку пастаноўкі масавай працы і кіраўніцтва колгасным будаўніцтвам. Удзельнікамі вызначаны т. т. Шукевіч-Трэцяцкаў, Грынблат, Канаплін, Янэль і Серафімаў. Кіраўніком экспедыцыі т. Серафімаў. Тэрмін працы з 15-га ліпеня па 15-е жніўня. Для правядзеньня экспедыцыі вызначана 1.500 рублёў.

2) Комплексная экспедыцыя з удзелам Інстытуту эканомікі—сэкцыя эканом-геаграфіі, Інстытуту мовазнаўства, Інстытуту гісторыі і ЦБК у Дубровенскі раён і бліжэйшыя прамысловыя цэнтры з мэтай вывучэньня прамысловасьці раёну і яе ўплыву на рэканструкцыю сельскае гаспадаркі; быту; мовы прадпрыемстваў з боку тэхнічнай тэрмінолёгіі; збору матэрыялаў для падручніка па эканом-геаграфіі і вывучэньня гісторыі пролетарыату на прадпрыемствах Дуброўны. Удзельнікі экспедыцыі т. т. Лойка, Маргелаў, Самцэвіч і інш. Кіраўнік экспедыцыі тав. Лойка. Тэрмін працы з 15-га жніўня па 15-е

верасьня. Для правядзеньня экспедыцыі вызначана 1.500 рублёў.

3) Комплексная экспедыцыя з удзелам Інстытуту гісторыі—сэкцыя этнографіі і археолёгіі і Інстытуту мовазнаўства ў басэйнах ракі Бярэзіны для вывучэньня матэрыяльнай культуры гарадоў і паселішч першых стагодзьдзяў; быту і культуры лесарубаў, плятонаў і рыбаловаў; мовы рабочых прадпрыемстваў Барысава і Бабруйска і рабочых на сплаве лесу. Удзельнікі—т. т. Ляўданскі, Дубінскі, Сербав, Грынблат, Канвісараў і 2 прадстаўнікі Інстытуту мовазнаўства. Кіраўнік тав. Ляўданскі. Тэрмін працы з 20-га чэрвеня па 30-е ліпеня. На гэту экспедыцыю вызначана 2.300 рублёў.

4) Комплексная экспедыцыя Інстытуту біялёгічных навук з удзелам Наркамзему і Наркамховы здароўя ў Бабруйшчыну для атрымання агульнай характарыстыкі глістаншэньня людзей і хатніх жывёл, асабліва сьвіней—гельмінтозы якіх або пераводзяць на людзей (біогельмінтозы—трызініэльэз) або маюць моцнае распаўсюджаньне сярод іх самых (мэтастроэнгілэз). Для гэтай мэты экспедыцыя: 1) даследуе арганізаваньне маснага насельніцтва ў гэтым раёне ў саўгасах і колгасах; 2) робіць досьледы ўсіх сьвіней у гэтым-жа раёне і 3) робіць выбарчыя досьледы грызуноў. Мэтодыка досьледаў: 1) соматычнае, гэматалёгічнае і контролёгічнае даследваньне людзей; 2) контролёгічныя досьледы сьвіней, 3) поўнае гельмінталёгічнае ўскрыцьцё сьвіней, кошаў, сабак і пачукоў, 4) досьледы надразбораў на плянцы (япкі і чарвы глісты). Кіраўнік экспедыцыі докт. Гальшэнзон, пры ўдзеле членаў экспедыцыі 8 чалавек. Тэрмін экспедыцыі з 1-га жніўня па 1 верасьня, каштарыс 3.290 руб.

5) Экспедыцыя Інстытуту геолёгіі: а) Маргалеўская партыя ў складзе 4-х падпартый і 6-ці буравых атрадаў пад кіраўніцтвам акадэміка Блюдоху, якія будуць працаваць па заданьню Белкалгасэнтру і НКЗБ: першая падпартыя ў складзе 2-х буравых атрадаў даследуе левабярэжную частку камбінату паміж Дняпром і р. Ржаўкай плошчай ў 70.000 га; другая падпартыя ў складзе аднаго буравага атраду даследуе вучастак паміж р. Ржаўкаю і Жлобінам плошчай ў 20.000 га; трэцяя падпартыя ў складзе 2-х буравых атрадаў і аднаго атраду для

зондыровак даследуюць заходнюю палову паміж рэчкамі Дняпром і Дыбінсай плошч. у 90.000 га і чацьвертая падпартыя ў складзе аднаго буравога атраду для маршрутных досьледаў будаўнічых матар'ялаў і досьледаў краёў у раёне Кастрыцкай слабоды.

б) Ляднянска-Дубровенская партыя ў складзе 2-х падпартый пры 4-х бураатрадах пад кіраўніцтвам т. Кавалёва будзе праводзіць працу па заданьню Белмэліотрэсту па заканчэньню геалёгічнай здымкі і геалёгічнага вывучэньня Ляднянска-Дубровенскага агроіндустрыяльнага камбінату плошчай ў 230.000 га. в) Трэцяя паўднёвая гідрогеалёгічная партыя з 2-ма буравымі комплектамі пад кіраўніцтвам проф. Красоўскага па заданьню Белмэліотрэсту і НКЗБ для досьледаў тэрыторыі Хойніцка-Брагінскага агроіндустрыяльнага камбінату і заканчэньня геалёгічнай здымкі 8-га аркушу XX раду і г) Чацьвертая Прапойская партыя геалёга-разведаньня для геалёга-разведаньня досьледаў Прапойскага прамысловага камбінату па заданьню ВСНГ і камітэту па хэмізацыі народнай гаспадаркі з двума буравымі комплектамі пад кіраўніцтвам тав. Маеўскага. Акрамя гэтага 4-х партый на тэрыторыі БССР будуць працаваць ад Інстытуту геалёгіі хэмічны атрад дасьледваньня тэрыторый агроіндустрыяльных камбінатаў і топографічны атрад для працы ў вадазборы рр. Сажа і Дняпра. Акрамя гэтага вылучае на гэту працу 15.000 рублёў. Астатнія сродкі ў памеры прыблізна 95.000 рублёў адпущаюцца адпаведнымі організацыямі. Геалёгічныя экспэдыцыі пачынаюць сваю працу з 15-га мая і працягваюць яе да лістапада месяца.

б) Экспэдыцыі агролебавага інстытуту па заканчэньню здымкі Гомельшчыны, Віцебшчыны і Барысаўшчыны для 3-вёрснай геалагічнай карты раёнаў БССР. Адказнымі проф. Афанасьёў і тав. Рагавы; тэрмін — да кастрычніка месяца. Для правядзеньня гэтай працы вызначана 12.000 рублёў.

7) Экспэдыцыя Інстытуту біялёгічных навук — сэкцыя ботанікі па вывучэньню гідрофлёры басэйну р. Бяроза і вазэр верхняй часткі гэтага басэйну і па вывучэньню флёры дэсмідыевых у БССР. Кіраўнік экспэдыцыі проф. Ролл. Экспэдыцыя пачынае працу з 20-га чэрвеня тэрмінам на 2 месяцы. Для яе правядзеньня вызначана 2.000 рублёў.

8) Экспэдыцыя Інстытуту біялёгічных навук сэкцыі зоалёгіі ў Паганіскай масьі Брагінскага раёну (Рэчыцкае палесьсе) раён буйнай жывёлагадоўлі з мэтай вывучэньня шкоднай жывёлы — крывасасучы. Адказная т. Сяргеева-Булаўка тэрмін ліпень месяц. Для правядзеньня экспэдыцыі вызначана 500 руб.

9) Экспэдыцыя Інстытуту біялёгічных навук сэкцыі ботанікі ў Бабруйскай раён для вывучэньня сучаснага стану і кармовых якасьцяў сенажатных угодзьдзяў. Адказная т. Міхайлоўская тэрмін ліпень месяц выдат. 1.000 рублёў.

10) Экспэдыцыі Інстытуту біялёгічных навук — сэкцыя зоалёгіі: а) для дасьледваньня Славечанскай колёні баброў і эканомічных умоў іх разьвіцьця на р. Славешна Нараўлянскага раёну, а таксама біяэнамычных умоў возера Слаўнскага Азярыцкага раёну з мэтай арганізацыі там інтэгральнага тыпу паляўнічай гаспадаркі. Адказны т. Сержані. Экспэдыцыя працуе з 1-га па 25-га чэрвеня. Выдаткі 400 рублёў. б) Для вывучэньня энтамолёгічных умоў культуры насеннай чырванай канюшыны ў БССР у колгасе "Сыняг соцыялізму" (Магілёўшчына) і на апорных пунктах у паўночнай і паўднёвай частках БССР. Адказным т. Добратворскі. Экспэдыцыя працуе з 1-га чэрвеня па працягу 2-х месяцаў. Выдаткі 1.500 рублёў. в) Для вывучэньня географічнага распаўсюджваньня і выяўленьня колькаснага запаса молюска "unio ater" у раёнах паўночнай часткі БССР з мэтай выкарыстаньня яго ў гузікавай прамысловасьці. Выдаткі 700 рублёў і г) Для вывучэньня шкоднай лубіны ў раёнах Меншчыны і Мазырышчыны. Адказным тав. Васільёў. Выдаткі 400 руб. Усяго па сэкцыі зоалёгіі 3.000 рублёў.

11) Экспэдыцыя Інстытуту мовазнаўства па вывучэньню мовы рабочых на прадырэмствах Гомелю, Рэчыцы і Добруша. Адказным тав. Бузук. Тэрмін ліпень месяц. Выдаткі 400 рублёў.

12) Экспэдыцыі Інстытуту эканомікі: а) сэкцыя сельскай гаспадаркі і прамысловасьці па вывучэньню суднабудаўнічага промыслу на р. Заходняй Дзьвіне. Адказны тав. Рак. Тэрмін — чэрвень месяц. Выдаткі 300 рублёў.

13) Экспэдыцыя Інстытуту гісторыі — сэкцыя археалёгіі для вывучэньня каменнага веку і бронзавай эпохі, раскопкі палеаэтычных стаянак у мяст. Юравічах (Мазырышчына) і ў вёсцы Клеевічах Касьцюковіцкага раёну і працяг досьледаў культу каменнага і бронзавай эпох на р. Прыпяці і Сажы. Адказны тав. Палікарповіч. Тэрмін з 25 чэрвеня па 10 верасьня. Выдаткі 1.200 рублёў.

14) Адна экспэдыцыя Інстытуту філёзофіі — антырэлігійная сэкцыя па вывучэньню сэкты евангелістаў у Багушэвіцкім раёне. Адказны тав. Даўгаполаў. Тэрмін верасень месяц. Выдаткі 400 руб.

15) Экспэдыцыя яўрэйскага сэктару для дасьледваньня фабрык і заводаў у Барысаве і Віцебску па вывучэньню соцыяльнага твару яўрэйскага рабочага на Беларусі. Удзельнікі 4 чалавекі. Адказны тав. Аляксандраў. Выдаткі 600 рублёў.

16) Экспэдыцыі польскага сэктару: а) для сканчэньня стацыянарнага досьледу Рудня-Шлягінскага сельсавету і б) у Аляксандраўскі нацыянальны сельсавет супольнай калектывізацыі Бялыніцкага раёну. Адказны тав. Квяткоўскі. Тэрмін ліпень — верасень. Выдаткі 800 рублёў.

Такім чынам, на ўсе экспэдыцыі Акадэмія вылучае 45.000 руб. з сваіх бюджэтных сродкаў. Акрамя гэтага Палесмэліотэз, Белмэліотрэст, Колгасэнттар Наркамзём і Нарком-

аховы здароўя вылучаюць адпаведныя сродкі, гадоўным чынам, для правядзення навуковых даследаў Інстытутам геалёгіі для патрэб прамысловага і колгаснага будаўніцтва народнай гаспадаркі.

Удзельнікам экспэдыцый трэба прыняць усе захады да падняцця якасці працы, выканання яе па прынцыпу соцсаборніцтва і ўдарніцтва ў вызначаныя Прэзідыумам тэрміны, захоўваючы як мага большую эканомію выдаткаў пры найлепшых якасных і колькасных паказчыках сваёй навукова-даследчай працы.

Усе краязнаўчыя арганізацыі тых раёнаў, дзе будуць праводзіцца экспэдыцыі, заразжа павінны канкрэтна вызначыць свой ўдзел у тых ці іншых экспэдыцыях і наладзіць непасрэдна ці праз ЦБК сувязь з адпаведнымі інстытутамі і кіраўнікамі экспэдыцый для дэталёвага высвятлення характэру свайго ўдзелу ў экспэдыцыях. Бязумоўна неабходна, каб кожная раённая краязнаўчая арганізацыя абавязкова ўключылася ў экспэдыцыі на тэрыторыі свайго ці суседняга раёну. Гэта будзе мець вялікае значэнне як у справе падрыхтоўкі краязнаўцаў у палівой навукава-даследчай працы, так і ў справе вывучэння свайго раёну. Прэзідыум БАН з свайго боку даў адпаведны загад усім кіраўніком экспэдыцый наладзіць адпаведную сувязь з краязнаўчымі арганізацыямі і ўцягнуць іх у экспэдыцыйную працу.

Кожная краязнаўчая арганізацыя ў экспэдыцыях можа прыняць дваікі ўдзел: вылучыць сваіх прадстаўнікоў у склад экспэдыцый БАН і для выканання заданняў гэтых экспэдыцый альбо вызначыць сваю спецыяльна краязнаўчую групу для вывучэння пытанняў, вызначаных у сваім плане, але ў цеснай сувязі з экспэдыцыямі БАН. Усім краязнаўчым арганізацыям абавязкова неабходна ў поўнай меры выкарыстаць вынікі працы ўсіх экспэдыцый для сваіх мясцовых мэт (вывучэнне глебы, карысных выкапняў, колгаснага будаўніцтва, мовы насельніцтва свайго раёну і г. д.).

Ів. Шпілеўскі.

Праца ЦБК за студзень—каса- вік 1931 г.

Цэнтральнае Бюро Краязнаўства мае штат з 5 чал., але фактычна працуе толькі 3 чал. Пасады 2-х інструктараў не замешчаны, што дрэнна адбіваецца на наладжванні жывой сувязі з мясцовымі краязнаўчымі арганізацыямі, на арганізацыі краязнаўчых ячэек на прадпрыемствах, у колгасах і саўгасах, пры школах.

У галіне арганізацыйнай ЦБК праведзена праверка складу часткі краязнаўчых арганізацый і членаў-корэспондэнтаў ЦБК, з ліку якіх выключаны, як контр-рэвалюцыянеры, арыштаваныя органамі ДПУ: Мялешка С., Пяцэвіч Р., Ламака М.; праверка яшчэ ня скончана.

У студзені месяцы члены прэзідыуму ЦБК у мэтах папулярызацыі савецкага краязнаўства сярод асьветніцкіх мас прыямалі ўдзел у куставых нарадах (у Менску, Віцебску, Магілёве, Гомлі) асьветніцкага проф'актыву і зрабілі даклады аб становішчы краязнаўчай працы ў БССР у мінулым і задачах савецкага краязнаўства ў трэцім рашаючым годзе пяцігодкі: У радзе раёнаў у студзені—лютым праведзена „краязнаўчая пяцідзёнка“, для чаго ЦБК была выпушчана адпаведная літаратура („За савецкае краязнаўства“, тэзісы для дакладу на беларускай і яўрэйскай мове), лезунгі; літаратурай і лезунгамі былі забяспечаны райштабы, краязнаўчыя і профсаюзныя арганізацыі.

Аднак, паведамленьняў з раёнаў аб канкрэтных выніках праведзенай пяцідзёнкі мы яшчэ ня маем, а ў некаторых раёнах у справе правядзення пяцідзёнкі і наогул разгортвання краязнаўчага руху яшчэ нічога канкрэтнага ня зроблена. Працу гэту трэба разгарнуць.

У красавіку месяцы ЦБК апрацаваны палажэньні аб ЦБК і раённым бюро краязнаўства і статут ячэйкі краязнаўства (на фабрыцы, заводзе, колгасе) і паданы на зацьверджаньне прызідыуму БАН (у аснову былі ўзяты адпаведныя палажэньні аб краязнаўчых арганізацыях РСФСР); распрацаваны і разасланы на месцы прыкладны плян працы раённага бюро краязнаўства і гадавы плян працы ЦБК, а таксама дагавор на соцсаборніцтва паміж ЦБК РСФСР БССР з прапановай усім райбюро разгарнуць соцсаборніцтва і ўдарніцтва ў краязнаўчай працы.

Усім раённым бюро краязнаўства даны адпаведныя ўказанні адносна актыўнага ўдзелу ў правядзеньні гаспадарча-політычных кампаній (пасеўнай, культыход, перавыбары саветаў і г. д.), прычым члены прэзідыуму прыямалі непасрэдны ўдзел у правядзеньні пасеўнай кампаніі, культэстафэты, па правядзеньні двухмесячнага агляду дасягненьняў у сацыялістычнай гаспадарцы (з выездамі для працы ў раёны). Праведзена падрыхтоўчая праца і надрукаваны матэрыялы для арганізацыі конкурсу на монаграфічнае вывучэнне фабрык і заводаў, прычым ВСНГ адпушчана 800 руб. на прэміі за лепшае апісаньне фабрык і заводаў.

ЦБК апрацаваны праекты пастановаў аб садейнічаныні разьвіцьцю краязнаўчага руху паліні ЦСПСБ, Колгасцэнтру, якія зацьверджаны і апублікаваны ў „Савецкай Краіне“.

На працягу сьнежня-студзеня-лютага правярана друкаваньня прадукцыі ЦБК у мэтах выяўленьня ў ёй контр-рэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму і буржуазнай ідэалёгіі, вынікі правэркі ў выглядзе паасобных артыкулаў друкаваліся ў „Савецкай Краіне“.

Выдавецкая праца: выдана 4 нумары „Савецкай Краіны“, вышэй памянёныя матэрыялы да „краязнаўчай пяцідзёнкі“, брошура В. Серафімава—„Вывучай колгас“, В. Саміцвіча—„Як арганізаваць краязнаўчую працу

фа фабрики і заводзе" і перавидана брошура „Монографічне вивучення фабрик і заводів" (ввид. ЦБК РСФСР).

У мэтах пашырэння часопісу „Савецкая Краіна" прароблена наступнае: рэдакцыя часопісу разаслала ўсім былым падпісчыкам, тэрмін якіх скончыўся, лісты аб гэтым і па 1 нумары часопісу, даны дырэктаруны ліст аб гэтым усім раённым бюро краязнаўства, наладжана сувязь персональна з 30—50 актывістамі, якія распаўсюджваюць часопіс па пасланных ім кейтках, складзены і разасланы лісты ЦБК, Колгасцэнтру, Трактарацэнтру да ўсіх РКС, колгасаў і МТС, ЦБК і ВСНГЕ да ўсіх прамаб'яднанняў, фабрык і заводів, ЦБК і НКА да ўсіх ВНУ, тэхнікумаў, школ, раённых інспектароў асветы аб распаўсюджванні часопісу. Мяркуюцца выданне спецыяльнага плякату для мэт яшчэ большага пашырэння часопісу.

Чырвона-Слабодчына абуджаецца.

Рэзолюцыя краязнаўчай канферэнцыі Чырвона-Слабодзкага раёну ад 4 мая 1931 г.

Заслухаўшы справядзачу аб працы Раённага краязнаўчага таварыства раённая краязнаўчая канферэнцыя адзначае, што:

1. Раённае краязнаўчае таварыства не змагло пераклучыць сваю працу на службу сацыялістычнаму будаўніцтву. Таварыства ня толькі не дапамагала ў справе вивучэння прыродных і эканомічных магчымасцяў сацыялістычнага будаўніцтва ў раёне, а плялося ў хвасце і ў апошнія часы праца зусім заняпала.

2. Не змагло скласці грамалзкую думку наўкола пытанняў краязнаўства і апошніяе зусім не папулярызавана сярод рабочых, колгасніцкіх і бядняцка-серадняцкіх мас і апошнія зусім ня ўцягнуты ў краязнаўчую працу.

3. Ня выканана дырэктыва ЦБК аб арабачанні складу краязнаўчага таварыства.

4. Зусім ня прымала ўдзелу, як арганізацыя ў правядзенні розных палітычна-гаспадарчых кампаній у раёне.

5. Ня было кіраўніцтва існуючымі краязнаўчымі гурткамі.

У далейшым канферэнцыя лічыць неабходным:

1. Зараз-жа паваму складу Райбюро Краязнаўства зрабіць карэны пералом у працы краязнаўства, накіраваўшы гэтую працу на дакладнае даследаванне і вивучэнне эканомічных рэсурсаў і прыродных умоў для сацыялістычнага будаўніцтва ў раёне.

2. Прыняць непасрэдны ўдзел у справе паспяховага правядзення большавіцкага севу і вынікі ўдзелу скарыстаць для разгортвання даследчай справы.

3. Тэрмінова арганізаваць краязнаўчыя гурткі пры саўгасах, колгасах і ШКМ.

4. У працягу лета і восені з'арганізаваць сталы краязнаўчы музей, які-б адбіваў дасягненні нашых саўгасаў, колгасаў і мясцовай прамысловасці.

5. Правесыць сталае вивучэнне колгаснага руху ў раёне і пабудавать працу так, каб яна непасрэдна зьяўлялася дапаможнікам кампарты і савецкай уладзе па выкананню 5-гі ў 4 гады.

6. Заклучыць умову па соцспарборніцтву з другім Райбюро краязнаўства.

7. Арганізаваць у летні час краязнаўчыя экскурсіі па раёну.

На канферэнцыі абрана Раённае Бюро краязнаўства ў складзе 7 членаў і 2-х кандыдатаў. У Бюро ўвайшлі т. т. Стреляня С., Карнацкі, Урбановіч С., Чорнагубаўскі Р., Дробянь В., Шыфрына Д. і Барысевіч; кандыдаты—Герасімовіч З. і Драбатовіч.

Адказы і парады пачынаючым краязнаўцам.

1. П. Шыркоу (в. Звальніца, Чачэвіцкі р.) У нашым часопісе „Савецкая Краіна" вызначаны канкрэтныя задачы, над вырашэннем якіх неабходна працаваць усім краязнаўчым арганізацыям і паасобным краяведам (вивучэнне прыродных багаццяў свайго раёну, развіцця прамысловасці, колгаснага будаўніцтва, арганізацыі працы ў колгасах, вивучэнне культуры і быту і г. д.) Па гэтых пытаннях у „Савецкай Краіне" змешчана ўжо шэраг праграма-мэтодычных матар'ялаў (аб вивучэнні фабрык і заводів, колгасаў, быту колгаснікаў і інш.). Каб быць у курсе сучасных задач, якія стаяць перад савецкім краязнаўствам, кожны краевед павінен выпісваць і чытаць „Савецкую Краіну". Прачытайце нашы „адказы і парады" ў № 4 „Сав. Краіны". Арганізуйце краязнаўчую ячэйку пры Вашай школе і наладзьце сувязь з раённым бюро краязнаўства, якое зараз пачынае працаваць у Чачэвіцкім раёне. У раённыя бюро краязнаўства, якія трымаюць дзелавую сувязь з ЦБК, яно пасылае розную краязнаўчую літаратуру і кіраўнічы матар'ял. Па пытаннях арганізацыі краязнаўчай працы ў майскім нумары „Савецкай Краіны" змяшчаецца спецыяльны артыкул „Па-бавому перабудавань краязнаўчую працу".

2. Тав. Балабуткіну (Сіроцінскі р.) Вазьміце на сябе ініцыятыву арганізацыі краязнаўчай ячэйкі ў колгасе ці пры школе. Чытайце нашы „адказы і парады пачынаючым краязнаўцам". Популярызуйце сярод рабочых, колгаснікаў, настаўніцтва Вашага раёну і вучнёўскай моладзі ідэю і задачы савецкага краязнаўства. Напішыце ў „Савецкую Краіну" аб правядзенні другой большавіцкай сяўбы ў сваім с/с, арганізацыі працы ў

колгасах, а таксама аб становішчы і разгортванні краязнаўчага руху ў раёне.

3. **Аб высылцы краязнаўчай літаратуры ў раёны.** Праграмна-методычную краязнаўчую літаратуру ЦБК будзе пасылаць толькі краязнаўчым арганізацыям, якія арганізаваныя аформіліся, трымаюць з ім сталую дзелавую сувязь і перайшлі да навукова-даследчай працы. Уся высылаемая ЦБК літаратура павінна быць запісана ў інвэнтар краязнаўчых арганізацый.

Аб падліку краязнаўчай працы ў раёнах.

У чэрвені месяцы па ўсёй БССР будзе праведзены падлік краязнаўчай працы ва ўсіх раёнах па асобнай форме, якая будзе разаслана на месцы райбюро. У мэтах сваечасовага атрымання вычарпальных даных усе раёныя краязнаўчыя бюро павінны прыслаць у ЦБК не пазней 20/VI самыя дакладныя весткі (паводле справаздачнай ведамасці) для сваечасовай іх распапоўкі.

Усім краязнаўчым арганізацыям.

Усе пастановы і распараджэнні ЦБК, адказы паасобным краязнаўчым арганізацыям і паасобным краязнаўцам па прыцыповых пытаннях і розныя кіраўнічы матэрыялы з гэтага часу будуць змяшчацца ў „Савецкай Краіне“. Таму кожная краязнаўчая арганізацыя павінна вылісваць свой адзін у БССР краязнаўчы часопіс і сачыць па ім аб шляхах разгортвання краязнаўчага руху ў БССР.

Да ўсіх краязнаўчых арганізацый.

Уключыцца ў працу па падрыхтоўцы і правядзенні ўборачнай кампаніі.

ДАРАГІЯ ТАВАРЫШЫ!

У справе калектывізацыі сельскай гаспадаркі партыя дасягнула вялізарных поспехаў. Пастанова ЦККП(б) аб калектывізацыі 30% бядняцка-серадняцкіх гаспадарак БССР на вясну гэтага году—выканана к 20 мая, і цэлы шэраг раёнаў пераходзіць да суцэльнай калектывізацыі і ліквідцыі кўлацтва як класы на базе гэтай калектывізацыі. Посьпехі другой бальшавіцкай вясны па колгаснаму будаўніцтву трэба замацаваць і развіць далейшыя тэмпы калектывізацыі з тым, каб да канца гэтага году дасягнуць 45% калектывізацыі ўсіх бядняцка-серадняцкіх гаспадарак БССР. Сваечасова і пасляховае правядзенне ўборачнай кампаніі ў гэтым годзе павінна з'явіцца адным з рашаючых фактараў замацавання поспехаў трэцяга рашаючага году пяцігодкі ў барацьбе з кулаком і опартуністамі розных колераў. Пастанова

ЦК КП(б) аб разгортванні масавай работы ў падрыхтоўцы і правядзенні ўборачнай кампаніі 1931 г. дае разгорнутую праграму правядзення гэтай найважнейшай гаспадарча-політычнай кампаніі.

Краязнаўчыя арганізацыі ў гэтай кампаніі павінны прыняць самы актыўны ўдзел, асабліва краязнаўчыя ячэйкі ў колгасах, саўгасах, пры ШКМ. Гэты ўдзел павінен быць выяўлены ў наступным:

1. Краязнаўчыя арганізацыі на падставе вывучэння вопыту мінулага году ў арганізацыі працы па ўборцы павінны распрацаваць сумесна з праўленнямі колгасаў і вытворчымі нарадамі канкрэтныя прапановы адносна найлепшай арганізацыі працы ў часе ўборкі палявых, і гародных культур, ўборкі сенажаці і інш.

2. Вывучыць усе магчымасці механізацыі і рацыяналізацыі працы асабліва па ўборцы тэхнічных культур (лён, каноплі), каранёплодаў; магчымасці ўжывання і ўдасканалення розных сельска-гаспадарчых машын (бульбакапалкі, машыны па ўборцы лёну, сенажаткі і інш.).

3. Даследваць працу найлепшых колгасаў і саўгасаў, паасобных брыгад, вывучыць нормы выпрацоўкі, арганізацыю сацыялістычнага ўдараўніцтва ў часе ўборкі, арганізацыю грамадскага харчавання, культурна-бытавога абслугоўвання колгаснікаў, даглядаць за дзяцымі ў перыяд ўборачнай кампаніі і распрацаваць шэраг канкрэтных прапаноў для забеспячэння паспяховага правядзення ўборкі ў саўгасах, колгасах і бядняцка-серадняцкіх гаспадарках раёну. Праца гэта павінна праводзіцца краязнаўчымі ячэйкамі, а вынікі працы павінны быць выкарыстаны пры складанні плянаў ўборкі.

4. Прыняць непасрэдна ўдзел у складанні ўборачных плянаў, падрыхтаваўшы ўвесне абавязковы матэрыял даследчага характару.

5. З прычыны асаблівай важнасці вырашэння кармовай праблемы для саўгасаў і колгасаў БССР вывучыць (на парктыцы лепшых саведкіх і калектывных гаспадарак) і распрацаваць пытанне адносна поўнага забяспечвання сваечасовага выканання плянаў сіласаўвання і ўборкі сенажаці.

6. Вывучыць вопыт пабудовы і ажыццяўлення адзінага суцэльнага пляну палявых, гародных і садоўніцкіх работ: веснавая сяўба, дагляд за культурамі, падрыхтоўка і правядзенне ўборачнай кампаніі, сяўба азімых, зяблевае ворыва, абмалот, хлебазагатоўкі.

7. Популярызаваць праз друку (часопісы, газеты) найлепшыя вопыты і дасягненні ў правядзенні адзінага пляну палявых работ і паасобных яго частак і методы ўздыму колгаснага прыліву ў сувязі з арганізацыйна-гаспадарчым замацаваннем колгасаў.

Усю працу краязнаўчых арганізацый па правядзенню ўборачнай кампаніі неабходна шчыльна ўвязаць з папулярызатыйнай задачай савецкага краязнаўства сярод колгаснікаў і бядняцка-серадняцкіх мас вёскі і арганіза-

цый новых і ўзмацненнем існуючых краязнаўчых ячэек.

Нам. Старшыні ЦБК Ф. П. Садойскі.
Навуковы сакратар В. Самцэвіч.

Да ўсіх краязнаўчых арганізацый.

ДАРАГІЯ ТАВАРЫШЫ!

У трэці рашаючы год пяцігодкі Савецкая краіна павінна закончыць пабудову фундаменту сацыялізму. Для гэтага патрэбны вялікія тэмпы працы. Соцспарборніцтва і ўдарніцтва, шырока разгорнутыя сярод рабочых, колгаснікаў і наогул сярод усіх працоўных, мае нашага Саюзу забяспечваюць выкананне задач трэцяга рашаючага году пяцігодкі. Праязнаўчая работа не павінна адставіць ад Кэмпіаў сацыялістычнага будаўніцтва, яна таксама павінна быць пераведзена на рэйкі соцспарборніцтва і ўдарніцтва. ЦБК БССР заключыла з ЦБК РСФСР дагавор на соцспарборніцтва, які надрукаваны ў „Савецкай Краіне“ № 2 (4) і разам з адозвай разасланы

ўсім раённым краязнаўчым арганізацыям. У дагаворы вызначаны канкрэтныя задачы, якія павінны быць у парадку соцспарборніцтва і ўдарніцтва выкананы ўсімі краязнаўчымі арганізацыямі. Аднак у большасці арганізацый соцспарборніцтва і ўдарніцтва зусім не разгорнута і яўна недаацэньваецца.

ЦБК звяртаецца да ўсіх краязнаўчых арганізацый БССР хутчэй правесці ўсю сваю працу на рэйкі соцспарборніцтва і ўдарніцтва, наладзіць выклікі праз „Савецкую краіну“, газеты і інш., інфармаваць ЦБК аб разгортванні соцспарборніцтва паміж паасобнымі арганізацыямі і асобнымі групамі, брыгадамі ў саміх арганізацыях. Дагавор на соцспарборніцтва трэба давесці да ведама кожнага краеведа, бо толькі ўдзел усёй асноўнай краязнаўчай масы ў соцспарборніцтве забяспечыць 100% выканання дагавору. Неадкладна разгарніце соцспарборніцтва ўдарніцтва ва ўсіх арганізацыях.

Нам. Старшыні ЦБК Ф. П. Садойскі.

Навуковы Сакратар В. Самцэвіч.

Выдавец—Беларуская Акадэмія Навук.

Рэдкалегія: { Гершэнбаўм І. Д.
Крукоўскі А. Я.
Садойскі Ф. П.
Самцэвіч В. А.
Серафімаў В. С.
Шчарбакоў В. К.

Зьмест

	Стар.
Да месячніка друку	3
Ліст гаркомам і райкомам КП(б)Б, рэдакцыям цэнтральных, гарадзкіх і раённых газет	4
Да ўсіх краязнаўчых арганізацый БССР	6
Разгарнуць краязнаўчую працу	7
В. Самцэвіч. — Па-баявому перабудоваць краязнаўчую працу	9
М. М. — Соцыяльна-клясавы зьмест і мэты інстытуту „сялян-дасьледчыкаў“ пры НДІ сельскай гаспадаркі	17
А. Акіншэвіч. — Казацка-сялянскія войны на Беларусі ў XVII ст. у характарыстыцы акад. М. Грушэўскага	22
С. П. Нікіфаровіч. — Арганізацыя юнатаўскай работы ў піёнэратрадах	28
Я. Г. Ракаў і С. Н. Малінін. — Бесьперапынка і яе ўплыў на працу гарадзкой коопэрацыйнай сеткі	35
Ф. П. Садоўскі. — Выкарыстаць летнюю практыку і водпускі студэнцтва на вёсцы для разгортваньня краязнаўчай працы	41
В. С-іч. — Аб увязцы працы краязнаўчых арганізацый з працай дзяржаўных плянующых і цэнтральных навуковых дасьледчых устаноў	45
К. Шкільтэр. — Працэс калектывізацыі ў латыскіх колёніях БССР	48
В. С. — Незакрануты вучастак краязнаўчай працы	55

На колгасных палёх.

В. Тэмп. — Ударнікі адноўленай зямлі	59
В. Масэвіч — Барацьба за перабудову сельскай гаспадаркі	64
В. Серафімаў. — Колгас перамог	67
Проф. Салаўёў. — Ці водзіцца ў БССР валасень (<i>Gardius aquaticus</i> Du)	70
Фэнолёгічныя нагляданьні ў краязнаўчай працы	72

Рэцэнзіі і бібліяграфія.

Р. Р. „Арганізацыя і аздараўленьне ўмоў працы ў соцыялістычным сэктары сельск. гасп.“	79
А. М. Бальшакоў. — Кнігі аўтараў соцыялістычнага наступленьня	83

Х р о н і к а.

Экспэдыцыі Акадэміі Навук у 1931 г.	86
Праца ЦБК за студзень—красавік 1931 г.	88
Чырвона-Слабодчына абуджаецца	89
Адказы і парады пачын. краязнаўцам	—
Аб падліку краязн. працы ў раёнах	90
Усім краязнаўчым арганізацыям	—
Да ўсіх краязнаўчых арганізацый	—
Да ўсіх краязнаўчых арганізацый	91

ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСКАЙ АКАДЭМІІ НАВУК:

У 1931 годзе вышлі з друку наступныя кнігі:

На беларускай мове:

Матар'ялы да вывучэння флёры і фаўны Беларусі, т. V	Ц. 2 р. 50 к.
Матар'ялы да геолёгічнага і глебазнаўчага вывучэння Беларусі, т. II	2 р. — к.
Матар'ялы да геолёгічнага і глебазнаўчага вывучэння Беларусі, т. IV	1 р. — к.
Рэгістрацыйны сьпіс карысных выкапняў БССР (з кароткім нарысам, табліцамі і картаю)	2 р. — к.
М. Б а к а н а ў — Асноўныя пытаньні сьпінозізму (спроба мэтодлёгічнага аналізу)	1 р. 50 к.
Слоўнік агульнае расьлінагадоўлі (тэрміналёгія)	— р. 75 к.
Мнографічнае вывучэньне фабрык і заводаў (пер. з расійскага)	— р. 30 к.
„Савецкая Краіна“. Часопіс Цэнтральнага Бюро Краязнаўства пры Бел. Акадэміі Навук №№ 1, 2, 3 і 4	— р. 50 к.
В. С е р а ф і м а ў — Вывучай колгас. Програма монографічнага вывучэння колгасу	— р. 15 к.
В. С а м ц э в і ч. — Як арганізаваць краязнаўчую працу на фабрыцы і заводзе.	— р. 20 к.
За савецкае краязнаўства (матар'ялы да краязнаўчай пэцідзёнкі)	— р. 25 к.

На яўрэйскай мове:

„Цайтшрыфт“ (часопіс) том 5 — Літаратуразнаўства	4 р. — к.
І. Г е р ш э н б а у м. Шчадрыні. (Мястэчка ў рэканструкцыйным перыодзе)	— р. 25 к.

Друкуюцца і ў хуткім часе выйдуць з друку:

На беларускай мове.

Проф. акад. Я. Афанасьёў. Асноўныя рысы глебавага твару зямлі. На беларускай, расійскай і нямецкай мовах ў адным сшытку. З дзяграфамі, каляровымі малюнкамі і картаю.	
О. П а л я н с к а я — Склад флёры Беларусі і географічнае пашырэньне пясочных расьлінных відаў. З картаю і малюнкамі.	
П. Т р у с. — Чырвоныя ружы. Выбраныя творы, з уступным артыкулам аб творчасьці П. Труса. Пасьмертнае выданьне.	
К. Ш к і л ь т э р — Латыскія колёніі на Беларусі (Выданьне латкамісіі).	
Матар'ялы да вывучэння флёры і фаўны Беларусі. Том. VI.	
Працы археолёгічнае камісіі. Том. III.	
Запіскі Адзелу прыроды і народнае гаспадаркі. Том IV.	
Пэдагогічная тэрміналёгія.	
Бібліографія археолёгіі.	

На яўрэйскай мове.

Фізычная тэрміналёгія.	
Л. В і л е н к і н. — Яўрэйскі дыялекталёгічны атлас у СССР. Мастацкае выданьне з тэкстам і 75 картамі.	
М. Э р ы к. — Шолом Аш (1900—1930 гг.)	

На польскай мове:

Я. В і т к о ў с к і — 1863 год і расійскі рэвалюцыйны рух.	
І. З а л е ў с к і — Бібліографія літаратуры аб Польшчы.	

Усе гэты выданьні можна купляць у магазинах Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва ў Менску і ў буйнейшых гарадох БССР, у магазыне ЦРК у Менску, ул. Леніна, а таксама ў бібліятэцы Беларускае Акадэміі Навук (Менск, рог ул. Леніна і Унівэрсытэцкай). Таксама можна ўсе выданьні БАН выпсваць за налічныя і накладною платою праз бібліятэку Бел. Акадэміі Навук. Каталёгі высылаюцца за 10-капеечную марку.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПРЫЁМ ПАДПІСКІ на 1931 год

— Н А —

ШТОМЕСЯЧНЫ ОРГАН
ЦЭНТРАЛЬНАГА БЮРО КРАЯЗНАЎСТВА
пры Беларускай Акадэміі Навук

„САВЕЦКАЯ КРАЇНА“

„Савецкая Краіна“—навукова-дасьледчы, навукова-папулярны марксыска-ленінскі краязнаўчы часопіс—змяшчае артыкулы навукова-дасьледчага, навукова-папулярнага, палітычна-масавага, публіцыстычнага, апісальнага характару, а таксама краязнаўчыя нарысы, марксыска-ленінскую крытыку, рэцэнзіі і бібліяграфію.

„Савецкая Краіна“—магутны барацьбіт за марксыска-ленінскую ідэалёгію, за дыялектычны мэтад Маркса-Леніна ў краязнаўстве і навуцы, магутны барацьбіт за генэральную лінію камуністычнае партыі.

„Савецкая Краіна“—ваяўнічы змагаў з варажымі марксызму-ленінізму плынямі ў краязнаўстве і навуцы, які ставіць задачу ваяўніча змагацца з контр-рэвалюцыйным беларускім нацыянал-дэмакратызмам за пролетарскую навуку і культуру, за савецкае краязнаўства.

„Савецкая Краіна“—ставіць задачай мобілізацыю шырокіх мас на дасканалае навуковае дасьледаваньне вытворчых сіл БССР у інтарэсах соцыялістычнага будаўніцтва і на непасрэды ўдзел у гэтым будаўніцтве.

„Савецкая Краіна“—за савецкае краязнаўства.

„Савецкая Краіна“—за перабудову ўсёй краязнаўчай працы на новых вытворчых асновах. Кожны завод, кожная фабрыка, кожны саўгас, колгас,—дае краязнаўчыя ячэйкі для вывучэньня вытворчых сіл у інтарэсах пасьпяховага соцыялістычнага будаўніцтва.

„Савецкая Краіна“—орыентуенца на масавага краязнаўцу. Партыйцы і камсамольцы, беспартыйныя рабочыя, колгаснікі, батракі, беднота і лепшая частка сярэднякоў, студэнтаў, вучнёўская моладзь, вясковая і гарадзкая інтэлігенцыя, адданая справе соцыялістычнага будаўніцтва, актыўна шірае ў часопіс свае краязнаўчыя допісы.

Часопіс „САВЕЦКАЯ КРАЇНА“ выходзіць раз у месяц.

Кожны завод, кожная фабрыка, кожны колгас, саўгас, вёска, школа, тэхнікум, ВУ, хата-чытальня, клуб, народом, чырвоны куток, кожны фабком, заўком, мясцком, кожны профсаюз, кожны настаўнік, навуковы працаўнік, кожны рабочы, батрак, бядняк актывісты, кожны эканомісты, культасьветны, коопэрацыйны працаўнік—усе падпішэцца на 1931 год на часопіс „САВЕЦКАЯ КРАЇНА“.

Умовы падпіскі:

На год . . . 4 р.—к.	На 3 м-цы 1 р. 25 к.
На 9 мес. . . 3 р. 25 к.	На 1 месяц — 50 к.
На паўгода 2 р. 25 к.	Падпіска з кожнага месяца

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: У Бюро падпіскі БДВ (Менск, Савецкая, 79, рог Ленінскай), у рэдакцыі часопісу „Савецкая Краіна“ (Менск, рог Ленінскай і Унівэрсытэцкай, 29/35, ЦБ Краязнаўства), ва ўсіх паштовых аддзяленьнях, у раённых краязнаўчых арганізацыях і ва ўсіх кнігарнях Бел. Дзярж. Выдав. і інш.